

Crna Gora
UPRAVA ZA KADROVE

Pukovnik mr Mehmedin Tahirović

CRNA GORA NA PUTU U NATO

priručnik

Podgorica, 2010.

CRNA GORA NA PUTU U NATO

Izdavač

Uprava za kadrove

Urednik

Svetlana Vuković

Članovi uredničkog odbora

Svetlana Vuković, Jadranka Đurković

Autor

Pukovnik mr Mehmedin Tahirović

Recezent

Prof. dr Lidija Čehulić-Vukadinović

Lektor

mr Jelena Knežević

Dizajn i priprema za štampu

Studio KNB, Podgorica

Lidija Savković

Štampa

DPC, Podgorica

Tiraž

500 primjeraka

UPRAVA ZA KADROVE

Jovana Tomaševića 2A, 81 000 Podgorica

Tel/Fax: 020 201 036 email: obuka@uzk.co.me

SADRŽAJ

RIJEČ RECENZENTA.....	6
UVOD.....	8
1. NASTANAK NATO-A	11
1.1 Razlozi nastanka NATO-a.....	12
1.1.1 Bezbjednosni razlozi.....	12
1.1.2 Ekonomski razlozi.....	14
1.1.3 Politički razlozi.....	15
1.2 Pregovori saveznika vođeni o uspostavljanju Alijanse.....	16
1.3 Uloga, struktura i funkcionisanje NATO-a.....	20
1.3.1 Civilna struktura NATO-a.....	21
1.3.2 Vojna struktura NATO-a.....	22
1.3.3 Parlamentarna Skupština NATO-a.....	24
1.3.4 Generalni sekretar NATO-a.....	24
1.3.5 Donošenje odluka u Alijansi - konsenzus	24
1.3.6 Strateški koncept NATO-a.....	25
2. NATO U NOVOM SVJETSKOM PORETKU – TRANSFOR- MACIJA, ŠIRENJE, PARTNERSTVO I OPERACIJE	29
2.1 Transformacije Saveza	30
2.2 Širenje NATO-a.....	32
2.3 Odnosi partnerstva	34
2.4 NATO misije i operacije	39
3. NATO NA BALKANU	43
3.1 NATO u Bosni i Hercegovini.....	44
3.2 NATO na Kosovu.....	47
3.3 NATO u Makedoniji.....	48
3.4 NATO štabovi i kancelarije na Balkanu.....	50

4. CRNA GORA I NATO PROGRAM PARTNERSTVA ZA MIR.....	55
4.1 Okvirni dokument Partnerstva za mir i Prezentacioni dokument Crne Gore.....	57
4.2 Sporazumi Crne Gore sa NATO-om	59
4.3 Mehanizmi Partnerstva za mir u kojima učestvuje Crna Gora.....	63
4.3.1 Individualni program partnerstva – IPP.....	63
4.3.2 Proces planiranja i revizije – PARP.....	64
4.3.3 Individualni partnerski akcioni plan – IPAP.....	65
4.3.4 Intenzivirani dijalog – ID.....	66
4.4 Aktivnosti Crne Gore u Partnerstvu za mir.....	67
4.4.1 Strateška dokumenta i zakoni.....	68
4.4.2 Osposobljavanje kadrova.....	70
4.4.3 Učešće u vježbama po NATO standardima radi obuke i dostizanja interoperabilnosti.....	75
4.4.4 Međunarodna odbrambena saradnja	77
4.5 Javnost Crne Gore i NATO.....	80
5. CRNA GORA I AKCIONI PLAN ZA ČLANSTVO – MAP... ..	85
6. ZAKLJUČAK.....	91
Prilog A: Prezentacioni dokument Republike Crne Gore.....	94
Prilog B: Sjevernoatlantski sporazum.....	99
Prilog C: Strategija nacionalne bezbjednosti Crne Gore.....	102
Prilog D: Spisak država članica NATO-a, EU i PzM.....	116
LITERATURA.....	121

RIJEČ RECENZENTA

Autorski rad mr Mehmedina Tahirovića posvećen veoma važnoj i aktualnoj temi „Crna Gora na putu u NATO”, predstavlja značajan doprinos obuci državnih službenika i vrlo koristan priručnik široj zainteresovanoj javnosti u Crnoj Gori. Rad je koncipiran u šest tematskih oblasti i predstavlja vrlo važan izvor informacija o svim pojedinačnim aspektima teme.

U prvom dijelu predstavljene se osnove nastanka NATO-a, nakon čega slijede jasna i precizna objašnjenja razvoja, transformacije, širenja i odnosa NATO-a sa partnerima u novom svjetskom poretku. Vrlo važan skup iskustava u početnom peridu transformacije NATO-a opisan je u dijelu koji se odnosi na djelovanje NATO-a na Balkanu krajem prošlog vijeka. U dijelu koji se odnosi na učešće Crne Gore u NATO programu Partnerstvo za mir dat je presjek aktivnosti Crne Gore u ovom programu što daje jasnu sliku izvršenih reformskih zahvata u sistemu nacionalne bezbjednosti Crne Gore. U nastavku je opisano učešće Crne Gore u regionalnim inicijativama bezbjednosne saradnje, kao vrlo važne pretpostavke za ukupnu stabilizaciju mira i bezbjednosti u regionu. U zadnjoj cjelini rada predstavljen je ulazak Crne Gore u Akcioni plan za članstvo – MAP, sa jasnim porukama o narednim koracima koje treba preuzeti do punopravnog članstva u NATO.

Na taj način rukopis je uspio da obezbijedi cjelovitu sliku na ukupni tok i karakteristike podrške koju NATO pruža naporima Crne Gore u procesu uključjenja u euroatlantsku strukturu kolektivne bezbjednosti. Autor je uspio da jasnim i preciznim jezikom objasni često komplikovane i na naš jezik teško prevodive termine o implementaciji različitih mehanizama i programa koje je Crna Gora sprovela od 2006. godine, prema smjernicama NATO-a i njegovim ekspertskim vođenjem.

Potrebno je istaći da rukopis, pored edukativnog značaja, ima i istaknutu informativnu ulogu, budući da je u njemu sadržan niz korisnih informacija o literaturi i internet adresama za dalja istraživanja o procesu i karakteru euroatlantskih integracija, kao i o načinu daljih napora i priprema državnih struktura na obezbjeđenju optimalnih uslova za uključjenje Crne Gore u NATO i njeno djelovanje u njegovim okvirima.

Završni dio rada pruža sažete informacije o problemima sa kojima se Crna Gora suočava na putu u NATO, kao i preporukama o narednim koracima koje je potrebno preuzeti u svim strukturama države i sistema bezbjednosti Crne Gore do punopravnog članstva u NATO.

Uvjerena sam da objavljivanje ovog rukopisa znači veliki doprinos kvalitetnijem razumijevanju NATO-a i potrebe pridruživanja Crne Gore Zapadnoj alijansi. Sa zadovoljstvom preporučujem ovaj rukopis za štampanje, uvjerena da će svojim kvalitetom i pristupačnošću materije izazvati očekivano interesovanje kod državnih službenika i šire javnosti Crne Gore.

*prof. dr Lidija Čehulić-Vukadinović
profesorica na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu*

UVOD

U periodu nakon Drugog svjetskog rata NATO je nastao kao odbrambeni savez zapadnoevropskih zemalja, SAD i Kanade, prevashodno orijentisan na sprečavanje širenja uticaja socijalizma na Zapadnu Evropu i odbranu od SSSR-a.

Padom Berlinskog zida u novembru 1989. godine i formalno je obilježen kraj Hladnoga rata. Veoma brze promjene koje su se dogodile u Srednjoj i Istočnoj Evropi u vrlo kratkom periodu, primorale su NATO da se suoči sa novom i sasvim drugačijom vrstom bezbjednosnog izazova. To su prije svega, nove prijetnje međunarodnoj bezbjednosti, poput: terorizma, proliferacije oružja za masovno uništavanje, masovnih migracija, etničkih, vjerskih i nacionalnih sukoba, nepoštovanje ljudskih i humanitarnih prava, ekološki problemi, sve veći jaz između razvijenih i nerazvijenih zemalja, praktično nastalih kao rezultat promijenjenih odnosa u međunarodnoj zajednici. Kako bivše članice socijalističkog bloka, tako i članice Sjevernoatlantske alijanse, nužno su pristupile prilagođavanju novonastalim okolnostima. Uglavnom, sve socijalističke države grupisane u Varšavskom ugovoru, pristupile su NATO-ovom programu Partnerstvo za mir, a potom su stupile i u punopravno članstvo Sjevernoatlantske alijanse. Tako je NATO postao bezbjednosna organizacija sa transformisanim i sasvim novim ciljevima angažovanja u međunarodnoj zajednici, prilagođenim savremenim uslovima.

Sukob i nestabilnost na Balkanu tokom devedesetih godina prošlog vijeka predstavljali su direktnu prijetnju bezbjednosnim interesima zemalja članica NATO-a i široj evropskoj bezbjednosti i stabilnosti. Tako su događanja na prostoru bivše SFRJ bila pogodno tle za primjenu novog modela angažovanja NATO-a u kriznim situacijama na uspostavljanju i očuvanju mira.

Nakon obnove državnosti u maju 2006. godine Crna Gora je otvorila novu stranicu angažovanja u međunarodnim odnosima. Još u junu 2005. godine, Skupština Crne Gore je istakla buduće spoljnopolitičke prioritete države usvajanjem Deklaracije o Evropskim integracijama Crne Gore, u kojoj se jedan dio odnosi na bezbjednosne integracije.⁽¹⁾ Imajući u vidu izraženu potrebu države da se intenziviraju integracijski procesi, već 3. jula 2006. godine, Skupština je usvojila Deklaraciju o nezavisnosti Republike Crne Gore,

1 Deklaracija o pridruživanju Evropskoj uniji, Službeni list Crne Gore, br.36/3 od 16.06.2005. godine.

u kojoj je istaknuto strateško opredjeljenje Crne Gore „da pristupi evropskim i evroatlantskim – NATO bezbjednosnim strukturama i da nastavi da doprinosi učvršćivanju regionalne stabilnosti i bezbjednosti”.⁽²⁾

Učešćem Crne Gore u Partnerstvu za mir ostvarene su potrebne reformske pretpostavke za dobijanje statusa kandidata za članstvo u NATO-u. Kroz realizaciju godišnjih nacionalnih programa – ANP u Akcionom planu za članstvo – MAP, Crna Gora ostvaruje neophodne reforme u društvu, a posebno u sistemu nacionalne bezbjednosti, obezbjeđujući uslove za stabilan i miran prosperitet države.

Budući da se radi o prvom priručniku u Crnoj Gori na ovu temu i da su u njemu date informacije o procesu nastanka i transformacije NATO-a, kao i aktivnostima Crne Gore u procesu evroatlantskih integracija, nastojalo se obezbjediti zainteresovanim čitaocima što više sažetih i međusobno povezanih podataka o ovom veoma važnom integrativnom procesu. Sadržaj ovog priručnika pruža dovoljno informacija čitaocu da shvati važnost i potrebu integracije Crne Gore u sistem kolektivne bezbjednosti kakav danas predstavlja NATO.

2 Deklaracija o nezavisnosti Crne Gore, Skupština RCG, 03.07.2006.
<http://www.skupstina.cg.yu/index1.php?module=3&sub=2>

NASTANAK NATO-A

1 NASTANAK NATO-A

Organizacija sjevernoatlantskog ugovora – NATO (North Atlantic Treaty Organization) jeste političko-vojni forum kog trenutno čini dvadeset osam država Sjeverne Amerike i Evrope, posvećenih ispunjavanju ciljeva iz Sjevernoatlantskog ugovora.

Dvanaest zemalja sa obje strane Atlantskog okeana su 4. aprila 1949. godine, u Vašingtonu, oformile Sjevernoatlantski savez kako bi se suprotstavile riziku da Sovjetski Savez proširi svoju sferu uticaja i kontrolu nad Istočnom Evropom, kao i nad drugim djelovima kontinenta. Američki nuklearni monopol bio je ugrožen saznanjem da su Sovjeti proizveli atomsku bombu, kao i jačanjem komunističkih snaga u Kini.

Članice osnivači NATO-a: Belgija, Kanada, Danska, Francuska, Island, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugalija, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države, obavezale su se da će pružiti pomoć jedna drugoj u odbrani, u slučaju bilo kakve vojne agresije protiv bilo koje od njih. Vezujući Sjevernu Ameriku za odbranu Zapadne Evrope, Savez je pokazao da će bilo kakav pokušaj političkog i vojnog nasilja nad Zapadnom Evropom biti spriječen. Istovremeno, obezbijedio je da politike nacionalnih odbrana tih zemalja postepeno postanu više međusobno integrisane i međuzavisne. Sigurnost koju garantuje NATO savez omogućila je mir i stabilnost kojima se, kao osnovnim preduslovima, stvarao temelj evropske ekonomske saradnje i integracije.

1.1 Razlozi nastanka NATO-a

S obzirom na promijenjenu geostrategijsku, geopolitičku i geoekonomsku sliku Evrope, koja je dijelom bila i rezultat političko-diplomatskih dogovora, a dijelom velikih oružanih operacija tokom Drugog svjetskog rata, kao i ukupnosti američke spoljne politike i interesa na evropskom prostoru, razlozi nastanka NATO-a mogu se tražiti u tri osnovne sfere – bezbjednosnoj, ekonomskoj i političko-ideološkoj.

1.1.1 Bezbjednosni razlozi

Ravnoteža snaga kojom je održavana relativna stabilnost i bezbjednost Evrope, a u čijoj su realizaciji Velika Britanija i Francuska, sa uku-

pnošću svoje moći, kao i oslanjanjem na velike kolonijalne posjede širom svijeta, imale dominantnu ulogu, srušena je nakon završetka Drugog svjetskog rata.

Za razliku od istočnog dijela Evrope, koji je imao svoj centar okupljanja, oličen u SSSR-u, sa velikim vojnim potencijalima, nijedna predratna zapadnoevropska sila nije bila sposobna samostalno, ili u koaliciji sa ostalima, da okupi sve kapitalističke evropske snage. S tim u vezi, neki novi tip evropske ravnoteže snaga u čijoj bi realizaciji učestvovala samo evropske zemlje, nije bilo moguće izvesti. Zapadnoevropski saveznici jasno su dali do znanja da nakon izvojevanje velike pobjede, u kojoj su važnu ulogu odigrale i američke vojne snage, u bezbjednosnom smislu i dalje računaju na SAD. Evropski saveznici prosto nijesu bili dovoljno jaki da se na vojnom planu samostalno suprotstave mogućem napadu SSSR-a.

Iako su prvobitne reakcije u SAD o njihovom daljem vojnom angažovanju u Evropi uglavnom bile negativne, ipak su postojali i konkretni razlozi vezani za neriješena strategijska pitanja, koje je Vašington uvažavao kada se raspravljalo o budućnosti transatlantskih veza. Takvi razlozi su se odnosili na: potrebu ublažavanja posljedica prvog udara u slučaju oružanog napada socijalističkih snaga; neriješeno pitanje Njemačke, kao i na potrebu zastrašivanja SSSR-a.

Vojni planeri su tada vjerovali da će, ako i dođe do oružanog sukoba dvaju suprotstavljenih blokova, taj sukob započeti u Evropi. S obzirom na to da SSSR tada još nije imao nuklearno oružje, već je njegova prednost bila u količini konvencionalnog naoružanja i broju vojnika koji se mogao relativno brzo mobilisati, Vašington je smatrao da za prve borbe na evropskom prostoru treba imati dobro obučene i pripremljene savezničke snage kao odbrambeni štit. Uparavo je zato SR Njemačka trebalo da bude prvi štit odbrane koji stoji nasuprot sovjetskom štitu, pa bi na taj način prvi udarac Sovjeta bio ublažen isto kao i za vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata.

Neuspjeli pokušaji četiri saveznika da se dogovore oko budućnosti Berlina i njemačke države, samo su ojačali snage SAD, koje su smatrale da će formiranje jednog vojno-političkog saveza ubrzati rješavanje njemačkog pitanja. Za razliku od evropskih saveznika, SAD su bile spremne da odmah započnu razgovore o demilitarizaciji Njemačke, ali iz izjava nekih američkih zvaničnika, moglo se zaključiti da su SAD računale na Njemačku unutar zapadnog vojnog saveza. Komandant voj-

nih snaga Zapadne unije, maršal Montgomeri⁽³⁾, u svojim memoarima je detaljnije opisao zašto su SAD bile zainteresovane da i Njemačka bude uključena u zapadne planove odbrane. Kao glavni razlog on navodi tadašnji nedostatak ljudstva i sredstava za uspostavljanje dovoljno jake zapadne odbrane. Eventualno priključenje njemačkih snaga suprotnom taboru svakako nije bilo u interesu Zapada ni Amerike.

Iako je bilo jasno da su SAD ekonomski i vojno mnogo moćnije od SSSR-a, sa mnogo više saveznika i zemalja naklonjenih njihovom režimu širom svijeta, postojanje jednog konkretnog institucionalizovanog oblika vojne saradnje demokratskog, kapitalističkog svijeta trebalo je da posluži kao permanentno upozorenje i podsjetnik SSSR-u i njegovim saveznicima, na konkretnu vojnu snagu suprotnog bloka.

Vojni vrh SAD je isticao da je nakon rata kontigent američkih snaga uglavnom povučen iz Evrope, a i one koje su tamo ostale nisu raspolagale moćnim oružjem. U slučaju izbijanja sukoba s Istokom, Evropljani bi trebalo da sačekaju da Amerikanci sprovedu mobilizaciju svojih snaga. SAD bi mogle odmah da djeluju sa svojim vazduhoplovnim snagama i atomskim oružjem, ali je bila mala vjerovatnoća da bi se sukob razvijao u tom smjeru.

1.1.2 Ekonomski razlozi

Nakon Drugog svjetskog rata zapadnoevropski saveznici su se nalazili u veoma teškoj privrednoj situaciji. Sa uništenom ekonomijom i infrastrukturuom, polako ostajući bez afričkih i azijskih kolonijalnih posjeda, koji su u predratnom periodu bili važan izvor sirovina potrebnih za industrijski razvoj, kao i izvor jeftine radne snage, privredno-socijalne prilike nekad najrazvijenijih evropskih zemalja radikalno su se promijenile. Nastojeći da zaustave dalju eroziju zapadnoevropske privrede, SAD su vjerovale da će istovremeno suzbiti nacionalističke tenzije, prosocijalističke orijentacije, pomoći uspostavljanju demokratije i, što je najbitnije, da će u privrednom razvoju nadmašiti socijalistički blok. S obzirom na to da su pomoć iz Maršalovog plana primile samo zapadnoevropske države, SAD su time postavile čvrstu osnovu, smjerove i ciljeve razvoja ekonomskih odnosa sa evropskim kontinentom.

Nedugo poslije Drugog svjetskog rata, američki stručnjaci počeli su

3 Montgomeri, The Memoirs, London, 1958, str. 506–510.

da ističu kakve bi se sve prednosti i finansijski dobici postigli uz veću saradnju sa evropskim saveznicima na vojnom planu. S obzirom na to da je Kongres već odobrio institucionalizovani oblik privrednog oporavka Evrope preko pružanja pomoći Maršalovim planom, transatlantska vojna saradnja je trebalo da bude samo njegova dopuna koja će američkoj privredi donijeti dodatnu ekonomsku korist.

Zbog sopstvene vojne slabosti i permanentnog straha od socijalističke opasnosti sa Istoka, zapadnoevropski saveznici su bili spremni da sve svoje vojne snage i planove odbrane podrede američkim. Zato nije bilo prepreka da američka vojna industrija započne sa osvajanjem velikog evropskog tržišta. Uz obrazloženje pružanja pomoći u prelasku sa ratne na mirnodopsku strukturu nacionalnih vojnih sastava pojedinih zapadnoevropskih zemalja, polako se stvarao američki vojni monopol u Zapadnoj Evropi. Američki personalni kadar imao je glavnu riječ u obuci i kreiranju odbrambenih planova, a vojna industrija je bila glavni izvoznik naoružanja, opreme i materijalnih sredstava u zemlje zapadnoevropskih saveznika. Američki Kongres je tražio da se svaki evropski saveznik specijalizuje za pojedinu vrstu vojnih snaga, dok bi SAD držale monopol nad nuklearnim oružjem.

1.1.3 Politički razlozi

U godinama nakon rata, SAD su predvodile slobodni, demokratski i kapitalistički svijet. Pozivajući se na zaštitu slobode, poštovanje nacionalnih i ljudskih prava, uspostavljanje i očuvanje demokratije i jednakosti, tj. svih onih liberalnih vrijednosti zacrtanih američkim ustavom, SAD su okupljale sve veći broj saveznika u borbi protiv SSSR-a, tj. komunizma. Trumanova doktrina je bila osnova za takvo američko djelovanje u Zapadnoj Evropi.

U svom obraćanju Kongresu od 12. marta 1947. godine, Truman je zatražio da se odobri 400 miliona dolara ekonomske i vojne pomoći Grčkoj i Turskoj, pravdajući svoj zahtjev riječima, da će se SAD ubuduće zalagati za demokratski razvoj svijeta, te da će pomagati slobodu i napredak na svakom dijelu svijeta gdje slobodni demokratski razvoj bude ugrožen od strane komunizma. Time je, u stvari, predsjednik Truman zatražio podršku Kongresa novoj američkoj spoljnopolitičkoj strategiji koja će se kasnije nazvati Trumanova doktrina.⁽⁴⁾

4 Tekst Trumanovog obraćanja vidjeti u: Message to a Joint Session of Congress, 12. marta 1947, *Public Papers of the President*, Washington D. C. 1948, str. 178–179.

Sam nastanak organizacije NATO nije bio spontan ni lak posao za njene osnivače. Iako je postojala političko-ekonomsko-vojna upućenost Evrope na SAD nakon Drugog svjetskog rata i bile očigledne sve prednosti koje je američka politika mogla dobiti od formiranja NATO-a, u tom procesu su iskazani brojni problemi, nedoumice i strahovanja na obje strane Atlantskog okeana.

1.2 Pregovori saveznika vođeni o uspostavljanju Alijanse

Razmišljanja o nekoj vrsti transatlantske britansko-američke vojne saradnje i nakon Drugog svjetskog rata bila su prisutna još za vrijeme ratnih operacija. Na redovnom sastanku britanske vlade, 9. novembra 1944. godine, rečeno je da su britanski bezbjednosni interesi vezani za zapadnoevropski sistem bezbjednosti, u kojem će sarađivati sa zemljama Komonvelta i SAD. Predviđeno je da stvaranje tog novog sistema bezbjednosti započne sa britansko-farncuskom postratovskom saradnjom, a kasnije će se postepeno uključivati i Belgija, Danska, Holandija, a možda i Njemačka. Na sastanku velikih sila u Potsdamu, Britanci su predložili da u „svrhu razmjene informacija Velika Britanija i SAD nastave sa vojnom saradnjom.

S druge strane, zbog iskustva sa Njemačkom, Velika Britanija i Francuska su potpisale 4. aprila 1947. godine Ugovor u Dankirku, kojim su se obavezale na međusobnu saradnju i pomoć u slučaju eventualnog njemečkog napada. Velika Britanija je prednjačila u zainteresovanosti za formiranje poslijeratnog sistema bezbjednosti u Evropi. Pošto je bila zemlja koja je za vrijeme ravnoteže snaga dominirala tim prostorom, logično je da su svi predlozi i pokušaji uspostavljanja novih oblika savezništva, dolazili upravo od Velike Britanije. Ali, za Britaniju je od životne važnosti bilo da u taj novi savez budu uključene i SAD, pa su najintenzivniji i najvažniji smjerovi britanske politike vodili u tom pravcu.

Usvajanje Rio ugovora⁵ u decembru 1947. godine, shvaćeno je u Velikoj Britaniji kao pozitivan znak američkog prihvatanja formiranja regionalnih bezbjednosnih organizacija u poslijeratnom razdoblju. Ugovorom se predviđa odbrana svih američkih zemalja u slučaju spoljne agresije i rješavanje eventualnih sporova mirnim putem, ujedno zabra-

⁵ Sean Kay, *NATO and the future of European Security*, Boston, 1998, str. 18.

njujući rat kao rješenje sukoba među američkim zemljama. Predsjednik spoljnopolitičkog odbora Senata, Artur Vandenberg, po usvajanju Rio ugovora, rekao je: „Ugovor je dokaz iskrenog partnerstva, kojim je postignut do sada najveći napredak u pokušajima uspostavljanja kolektivne bezbjednosti.”

U decembru 1947. godine, britanski ministar inostranih poslova Ernest Bevin sastao se u Londonu sa američkim državnim sekretarom Džordž Maršalom. Bevin je ponudio SAD savezništvo koje „ne mora biti institucionalizovano, već će biti svojevrsna duhovna federacija evropskih zapadnih saveznika i SAD, zasnovana na zajedničkim demokratskim vrijednostima“. Maršal je u načelu prihvatio predlog, ali je tražio da se prvo Evropljani međusobno dogovore oko oblika i strukture novog evropskog bezbjednosnog poretka. Američki stav nije promijenjen ni kada su Britanci godinu dana kasnije upozorili da samo mjere Maršalovog plana nijesu dovoljne u namjeri da Zapadnu Evropu odbrane od komunizma.

Već naredne 1948. godine, 17. marta, ministri spoljnih poslova pet zapadnoevropskih zemalja – Belgije, Francuske, Holandije, Luksemburga i Velike Britanije – potpisali su *Briselski sporazum*, kojim je stvoren multilateralni regionalni bezbjednosni savez Zapadne unije, sklopljen na 50 godina. Shvatajući vezu između odbrambenih zadataka i ekonomije, potpisnici Briselskog sporazuma postavili su za svoj cilj organizaciju i koordinaciju ekonomskih aktivnosti, vodeći računa o tome da se iz uzajamnih odnosa isključe konfliktni potezi, koordiniše proizvodnja, kao i da se stalno razvija uzajamna trgovinska razmjena.⁽⁶⁾ Briselski sporazum je predviđao i djelovanje organa Stalne komisije, Konsultativnog odbora ministara inostranih poslova i Vojnog odbora, koji su činili ministri odbrane.

Brzina kojom je realizovan Briselski sporazum iznenadila je mnoge u Zapadnoj Evropi, ali je isto tako predstavljala iznenađenje i za američku politiku. Iako je iza britanskog djelovanja stajala američka podrška, ipak je brzina kojom je stvorena vojno-politička organizacija pet zemalja odmah otvarala i pitanje povezivanja sa SAD.

Postojanje zategnutih odnosa u Evropi, kao i zalaganje političkih vođa pet zemalja Briselskog dogovora, doveli su do toga da je već 22. marta 1948. godine u Vašingtonu pokrenuta serija razgovora o moguć-

6 Radovan Vukadinović, Lidija Čehulić Vukadinović, Davor Božinović, *NATO euroatlantska integracija*, Zagreb, 2007, str. 47.

nostima vojne saradnje između zemalja Zapadne unije i SAD. Razgovore koji su vođeni na visokom diplomatskom i vojnom nivou, započeli su predstavnici SAD, Velike Britanije i Kanade. Smatralo se da Velika Britanija govori u ime pet zemalja Briselskog sporazuma, dok su SAD i Kanada bile zemlje koje su željele da pomognu stvaranju organizacije koja bi osigurala odbranu Sjevernog Atlantika. Iako je termin „Sjeverni Atlantik” već u početku bio vrlo širok, američki vojni stratezi vrlo brzo su stavili do znanja da u novoj organizaciji žele vidjeti zemlje Zapadnog saveza i Kanadu, ali isto tako i Švedsku, Dansku, Norvešku, Irsku, Italiju i Portugaliju. To je bilo sasvim u skladu sa američkom globalnom strategijom koja je predviđala pomorske i vazduhoplovne snage u Evropi i kojoj je za stvaranje mosta između Evrope i SAD bilo potrebno više zemalja od onih koje su potpisale Briselski sporazum. Istovremeno, kako su razgovori tekli, postajalo je sve jasnije da SAD i Kanada nemaju namjeru da jednostavno postanu članice Zapadne unije i da se sve jasnije nazire ideja stvaranja potpuno nove vojno-političke organizacije zapadnog svijeta.

U septembru 1948. godine na zasijedanju Vojnog odbora u Parizu, formirana je vojna struktura Zapadne unije, koja je nazvana Odbrambena organizacija Zapadne unije (Western Union Defence Organization).

Zagovornicima brže transatlantske integracije išla je u prilog i međunarodna situacija. Početkom 1949. godine Sovjeti su objavili da su proizveli atomsku bombu, čime je ugrožen američki nuklearni monopol, a komunističke snage u Kini znatno su ojačale. Time je, makar psihološki, ugrožena američka dominacija u međunarodnim odnosima.

Iako je sovjetsko ponašanje u Evropi bilo ocijenjeno kao neprijateljsko, a u javnom mišljenju SAD više nije bilo skoro nikakvih iluzija o mogućnosti održavanja saveza iz vremena antihitlerovske koalicije, ipak je ulazak SAD u vojni savez s Evropljanima bilo i dalje vrlo osjetljivo pitanje. Demokratski predsjednik Hari Truman, koji je zamijenio predsjednika Ruzvelta, imao je od 1947. godine republikance kao vodeću političku snagu u Kongresu i Senatu, te je politička obazrivost bila više nego neophodna. Želja da se pomogne Evropljanima i da se stvori vojni savez koji bi zahvatio područje Sjevernog Atlantika, mogla je biti vrlo lako odbačena u predstavničkim tijelima, što bi otprilike podsjećalo na odbacivanje Ugovora o Društvu naroda i američkom neučestvovanju u prvoj svjetskoj političkoj organizaciji.

Uz snažne političke konsultacije, uvjeravanja i spretna manevrisa-

nja, rješenje je pronađeno uz pomoć republikanskog senatora Artura H. Vandenberg, koji je bio na čelu Spoljnopolitičkog odbora. On je Trumanovoj administraciji predložio rezoluciju o pristupanju i razvoju regionalnih i drugih kolektivnih tijela, koja će biti postavljena u cilju samoodbrane, a sve to u skladu sa odredbama Povelje OUN-a. Tako postavljenu rezoluciju Senat je prihvatio velikom većinom glasova, sa 64 za i 4 protiv, što je zapravo u velikoj mjeri značilo da američka spoljna politika napušta svoj izolacionizam i da se nepovratno vezuje za evropske, ali i druge regionalne probleme širom svijeta.

Razgovori sa zapadnoevropskim saveznicima nastavljeni su u junu 1948. godine, u Vašingtonu, i u njima su učestvovalе sve tadašnje članice Zapadne unije, SAD i Kanada. Razgovori nijesu tekli glatko i činilo se da bi najjednostavnije bilo da SAD i Kanada uđu u Zapadnu uniju, kako bi se stvorila nova, tj. ojačala već postojeća organizacija. Značajan problem predstavljalo je i teritorijalno određenje opsega djelovanja u savezu. Pitanje zemalja koje će biti pozvane da se uključe u novi savez izazvalo je, takođe, dosta diskusija. Prva zemlja koja je pozvana bila je Norveška, pre svega zbog svog strateškog značaja, ali isto tako i političkih pritisaka koje je na nju vršila sovjetska politika. Francuska je zagovarala ulazak Italije, navodeći političke i vojne razloge, dok su Amerikanci bili prilično skeptični prema mogućnosti geografskog povezivanja Italije i država Briselskog dogovora. Zemlja koja se takođe našla u procjepu između strategijskih želja vojnih planera i velikih političkih primjedbi bila je Portugalija. Po vojnim mišljenjima, čitava koncepcija povezivanja Evrope i SAD bila je nezamisliva bez Azurskih ostrva, koje je kontrolisala Portugalija. S druge strane, Salazarov režim teško se mogao prikazati demokratskim, a tu su bile i sjenke ratnih odnosa između Portugalije i fašističkih sila. No, ipak su prevladali strategijski razlozi, te su Norveška, Island, Danska, Italija i Portugalija pozvani da učestvuju u poslednjoj fazi pregovora u Vašingtonu.

Imajući na umu američku ulogu u pregovorima, kao i u budućoj organizaciji, te činjenicu da se diplomatski proces odvijao u Vašingtonu, odlučeno je da potpisivanje svečanog akta bude obavljeno u američkoj prijestonici, što je i učinjeno 4. aprila 1949. godine, a članice NATO-a tada su postale: Belgija, Danska, Francuska, Holandija, Italija, Island, Luksemburg, Norveška, Portugalija, Velika Britanija, Kanada i Sjedinjene Američke Države.

Stvaranjem prve bezbjednosne regionalne vojno-političke organiza-

cije transatlantskog svijeta evropsko-američki saveznici dobili su garancije da SAD ni u vojnom pogledu neće napustiti Zapadnu Evropu.

Članice su se Ugovorom obavezale da će: obezbjeđivati svoju slobodu, zajedničko naslijeđe i civilizacijske tekovine zasnovane na načelima demokratije, poštovanju individualnih sloboda i vladavini prava. Takođe su se obavezale, da će udružiti napore kako bi se osigurali mir i bezbjednost, te doprinosilo stabilnosti i blagostanju sjevernoatlantske regije putem sistema kolektivne odbrane. Ono što je Evropljanima tokom pregovora bilo najvažnije, pitanje zajedničke odbrane, regulisano je čl. 5 Ugovora, koji obavezuje države članice NATO-a na pružanje uzajamne pomoći u slučaju oružanog napada na jednu od njih. No, članice ne priskaču u pomoć automatski, već mogu samostalno ili u sporazumu s drugom članicom odlučiti koji oblik protivmjera preduzeti. U slučaju oružanog napada to, naravno, može biti i sila. Ciljevi i načela funkcionisanja NATO-a precizirani su u Ugovoru o osnivanju 1949. god.⁽⁷⁾ (vidjeti u cijelosti Prilog br. 1).

1.3 Uloga, struktura i funkcionisanje NATO-a

Primarna uloga NATO-a je zaštita slobode i bezbjednosti svih svojih članica, političkim i vojnim sredstvima.

Od svog nastanka, Savez se zalagao za očuvanje dugotrajnog mira u Evropi uz pomoć demokratije, vladavine ljudskih prava i zakona. Međutim, Savez smatra da postizanje ovog cilja može biti ugroženo krizama i sukobima na prostorima van evroatlantskog prostora. Zbog toga on ne osigurava odbranu samo svojih članica, već doprinosi miru i bezbjednosti i van prostornih okvira postavljenih Sjevernoatlantskim sporazumom, i to kroz partnerstava i operacije upravljanja kriznim situacijama.

Glavni princip kojim se Savez rukovodi jeste zajedničko zalaganje i uzajamna saradnja među suverenim državama u podršci zajedničkoj bezbjednosti svih članica. Solidarnost i čvrstina unutar Saveza, pri svakodnevnoj saradnji u političkim i vojnim oblastima, garancija su da nijedna zemlja članica neće biti prepuštena sama sebi u rješavanju osnovnih bezbjednosnih izazova. Savez omogućava članicama da kroz zajedničke napore postignu osnovne nacionalne ciljeve kada je riječ o bezbjednosti,

7 *NATO Handbook – Documentation „The North Atlantic Treaty”* (Treaty of Washington), NATO Office for Information and Press, 2006, str. 389–391.

a da im istovremeno ne budu oduzeti pravo i dužnost preuzimanja suverene odgovornosti na odbrambenom planu.

Ulaskom u NATO država se ne odriče svoje suverenosti i samostalnosti. NATO nije nadnacionalna već međuvladina organizacija. Članice Saveza zastupljene su u svim tijelima, te predstavljaju svoja stanovišta i perspektive ostalim saveznicima, dok se istovremeno prepuštaju mehanizmima koji im omogućuju zajedničko efikasno djelovanje.

Konsultacije su ključni postupak koji služi zajedničkom cilju – donošenju odluka u skladu s nacionalnim interesima zemalja članica. Ukoliko države imaju različiti stav prilikom donošenja odluka, rasprava se nastavlja u smjeru postizanja konačnog kompromisa.

Znak NATO-a, sačinjen od kruga, koji simbolizuje jedinstvo i saradnju, i kompasa, koji označava zajednički put država članica ka miru, prihvaćen je oktobra 1953. godine.

1.3.1 Civilna struktura NATO-a

U okviru NATO-a civilna i vojna struktura su odvojene. I jedna i druga pružaju podršku najvažnijem tijelu NATO-a, Sjevernoatlantskom savjetu – NAC (*North Atlantic Council*), kako bi se moglo odgovoriti na političke i vojne dimenzije rada u Savezu.

Najviše tijelo Alijanse koje donosi odluke je Sjevernoatlantski savjet, koji je odgovoran za sve odluke u okviru NATO-a. Savjet okuplja predstavnike svih zemalja članica kako bi se raspravljalo o pitanjima od zajedničkog interesa ili pitanjima koja zahtevaju donošenje zajedničke odluke ali nema ograničenja po pitanju tema o kojima Savjet može da raspravlja. Može da se sastaje na različitim nivoima, obično jednom nedeljno na nivou ambasadora iz svake zemlje, a najmanje dva puta godišnje na nivou ministara inostranih poslova i odbrane, i povremeno na nivou šefova država ili vlada. Bez obzira na kom se nivou sastaje, odluke uvijek imaju jednaku važnost.

Odbor za planiranje odbrane bavi se najviše pitanjima odbrane i odnosnim pitanjima u vezi sa planiranjem kolektivne odbrane. On daje smernice vojnim vlastima NATO-a i ima isti autoritet kao i Savjet po pitanjima u njegovoj ingerenciji. Kao i Savjet, uobičajeno se sastaje na nivou ambasadora, ali najmanje dva puta godišnje sastaje se na nivou ministara odbrane.

Ministri odbrane se takođe redovno sastaju u okviru *Grupe za nu-*

klearno planiranje, koja se stara o nuklearnoj politici Alijanse i raspravlja o širokom nizu pitanja specifičnih za ovu oblast i povezanih sa nuklearnim snagama i drugim pitanjima, kao što su nuklearno naoružanje i proliferacije oružja za masovno uništenje.

Komiteti koji se bave specijalizovanim vidovima politike, kao što su *Komitet za politiku*, *Komitet za preispitivanje pitanja odbrane* i *Komitet za infrastrukturu*, odgovorni su Savjetu i Odboru za planiranje. Takvi komiteti daju preporuke za konačne odluke. Svaka zemlja članica je zastupljena u sva tri komiteta.

Ekonomski komitet se fokusira na ekonomski razvoj, koji je direktno u vezi sa politikom bezbjednosti. Odbor za budžet podnosi predloge Savjetu za raspodjelu civilnog i vojnog budžeta, u koji doprinos daju sve nacije. Konsultacije se obavljaju kroz cijeli dijapazon aktivnosti Alijanse.

Konferencija nacionalnih direktora za naoružanje redovno se sastaje da razmotri političke, ekonomske i tehničke aspekte razvoja i nabavke opreme za NATO snage. Na polju informacija, *Odbor NATO-a za javnu diplomatiju* usredsređuje svoje aktivnosti na što bolje poznavanje i razumijevanje NATO-a i njegove politike, kako u zemljama članicama NATO-a tako i u zemljama partnerima. O pitanjima koja se tiču naučnih aktivnosti Alijanse i ekoloških programa raspravlja se na *Odboru za nauku* i *Odboru za izazove modernog društva*. Ostali odbori i grupe, kao što je *Političko-vojni odbor za upravljanje u PzM*, pomažu razvoj i nadgledaju saradnju sa zemljama partnerima. O aktivnostima Saveza koje obuhvataju zemlje partnere, kao što su mirovne misije ili program PzM, raspravlja se sa zainteresovanim vladama. Konsultacije se sprovode kroz odgovarajuće forume kao što je *Evroatlantski partnerski savjet*, *Savjet NATO-Rusija* i *Komisija NATO-Ukrajina*.

Međunarodni sekretarijat je savjetodavno i upravno tijelo koje podržava rad nacionalnih predstavnika u glavnom sjedištu NATO-a na različitim nivoima rada odbora. Ono slijedi odluke NATO odbora i podržava postupak donošenja odluka konsenzusom. Sastavljeno je od zaposlenih iz zemalja članica koje direktno zapošljava NATO ili ih šalju njihove vlade.

1.3.2 Vojna struktura NATO-a

Vojni odbor NATO-a je najviši vojni autoritet u okviru Alijanse, koji svakako ostaje pod političkim nadzorom Sjevernoatlantskog savjeta.

Osnovan je 1949. godine, sa sjedištem u Briselu. Odbor pruža savjete Alijansi u vezi sa vojnim pitanjima. Na najvišem nivou okuplja načelnike generalštabova, dok su “na operativnom nivou” zemlje članice zastupljene svojim vojnim predstavnicima. Vojni odbor takođe pruža smjernice komandama strateških snaga NATO-a: Savezničkoj komandi za operacije – ACO (*Allied Command Operations*) i Savezničkoj komandi za transformaciju – ACT (*Allied Command Transformation*).

Štab Savezničke komande za operacije smješten je u Vrhovnoj komandi savezničkih snaga za Evropu – SHAPE (*Supreme Headquarters Allied Forces Europe*), u Monsu, Belgija. Na operativnom nivou nalaze se dvije komande združenih snaga, jedna u Brunsumu, Holandija, i druga u Napulju, Italija, kao i Združena komanda u Lisabonu, Portugalija. Na čelu Savezničke komande za operacije nalazi se vrhovni komandant savezničkih snaga u Evropi – SACEUR (*Supreme Allied Commander Europe*), koji je istovremeno i komandant Evropske komande SAD – EUCOM (*United States European Command*) sa sjedištem u Štutgartu, Njemačka. Djeluje na području od Sjevernog rta do Sjeverne Afrike i od istočne granice Turske do Atlantskog okeana.

Saveznička komanda za transformaciju – ACT nalazi se u Norfolku, Virdžinija, SAD i na njenom čelu je vrhovni saveznički komandant za transformaciju – SACT (*Supreme Allied Commander Transformation*). Saveznička komanda za transformaciju je odgovorna za unaprijeđivanje i nadzor tekuće transformacije vojne strukture, snaga, sposobnosti i doktrine NATO-a, kojima se povećava odbrambena moć Alijanse i njenih partnera, u skladu sa strateškim opredijeljenjima. Posebnu pažnju ACT posvećuje unaprijeđivanju obrazovanja i obuke i usavršavanju interoperabilnosti u okviru Alijanse. U ostvarivanju tog cilja, ACT je zadužen i za razvoj naučno-istraživačkih i tehnoloških programa. U vezi sa tim, ACT je nadređena komanda za niz istraživačkih institucija i centara za obuku, kao što su NATO koledž u Rimu ili NATO škola u Oberamergau, Njemačka.

Vrhovni saveznički komandant za transformaciju je istovremeno i komandant Združenih snaga SAD.

Međunarodni vojni sekretarijat – IMS (*International Military Staff*) predstavlja izvršnu agenciju koja pruža podršku Vojnom odboru. IMS pravi procjene, studije i izvještaje na kojima se zasnivaju diskusija i proces donošenja odluka u Vojnom odboru.

1.3.3 Parlamentarna skupština NATO-a

Parlamentarna skupština NATO-a je interparlamentarni forum zemalja članica NATO-a, koji okuplja evropske i sjevernoameričke zakonodavce kako bi diskutovali o pitanjima od zajedničkog interesa. Skupština funkcioniše i kao stalni podsjetnik da međunarodne odluke koje su donijete u okviru NATO-a bespogovorno zavise od političke realizacije u okviru nacionalnih demokratskih procesa. Parlamentarna skupština NATO-a je potpuno nezavisna od NATO-a, ali takođe izgrađuje jasnu vezu između Alijanse i nacionalnih parlamenata i ostvaruje kontakte sa parlamentima u zemljama partnerima, koji šalju svoje predstavnike da učestvuju u diskusijama i razmatranjima pojedinih pitanja. Istovremeno, diskusije u Parlamentarnoj skupštini NATO-a predstavljaju svojevrsan potsticaj nacionalnim parlamentima da, prilikom uobličavanja nacionalnog zakonodavstva, uzimaju u obzir i pitanja vezana za Savez.

1.3.4 Generalni sekretar NATO-a

Generalni sekretar unaprjeđuje i usmjerava procese konsultacija i donošenja odluka u okviru Alijanse. On je predsjedavajući Sjevernoatlantskog savjeta i drugih viših odbora i ima veoma značajan uticaj na proces odlučivanja. Generalni sekretar može da predloži temu za diskusiju, usmjeravajući je u pravcu konsenzusa, koja je u interesu Saveza u potpunosti. U svom radu on je nezavisan i nepristrasan predsjedavajući. Međutim, generalni sekretar nema moć da preuzme na sebe političke odluke i može samo da nastupa u ime NATO-a do one granice do koje se slože vlade članice. On je takođe i glavni predsjedavajući u ime Alijanse i nalazi se na čelu međunarodnog osoblja, koje pruža podršku u radu zemaljama članicama na odborima različitog nivoa.

1.3.5 Donošenje odluka u Alijansi – konsenzus

NATO svoje djelovanje zasniva na zajedničkoj posvećenosti praktičnoj, međusobnoj saradnji u oblasti odbrane i bezbjednosti. Odluke u NATO-u donose se isključivo na osnovu konsenzusa, tj. opšte saglasnosti. Iako neke države članice NATO-a imaju veći politički, vojni i ekonomski uticaj, ne postoji prisila u procesu donošenja odluka. Kada jedna država članica smatra da bi odluka koju NATO razmatra mogla njenoj

nacionalnoj bezbednosti naneti nepovratnu štetu, ne mora se složiti sa njom.

U tom slučaju, odluka se ne donosi sve do trenutka dok se ne pronađe prihvatljivo rješenje. Svaka država članica može izabrati da djeluje na način za koji smatra da najbolje odgovara njenim nacionalnim interesima. Iz tog razloga, ne postoji sistem glasanja, kao u Savjetu bezbjednosti UN, ili princip kvalifikovane većine, kao u Evropskoj uniji. Umjesto toga, postoji tzv. procedura tišine (*silence procedure*), koja podrazumijeva intenzivne konsultacije među delegacijama i izradu nacrtu odluke od strane Međunarodnog sekretarijata NATO-a, koji se dostavlja državama članicama. Ako u zadatom vremenskom roku niko ne „prekine tišinu”, odluka se automatski usvaja. Ukoliko barem jedna država članica „prekine tišinu”, to znači da odluka nije usvojena. Unutar Alijanse vodi se računa i o političkim i vojnim osobenostima pojedinih država članica. U nekim slučajevima razlike mogu biti proceduralne i prevazilaze se bez teškoća. Island, na primer, nema vojne snage, ali ga u vojnim forumima predstavlja civil. U drugim slučajevima, razlike mogu biti suštinske. Na primer, poznato je da Francuska nije želela da svoje oružane snage, a prije svega nuklearno oružje, stavi pod nadzor NATO saveza, pa je francuski predsjednik Charles de Gaulle u februaru 1966. povukao Francusku iz komandnih struktura NATO saveza. Francuski predsjednik Nicolas Sarkozy je 2009. odlučio da se Francuska vrati i u vojne strukture Saveza. Španija, od svog pridruživanja 1982. godine, učestvuje u radu Vojnog komiteta NATO-a, Komiteta za planiranje odbrane i Grupe za nuklearno planiranje, ali u saglasnosti sa odlukama nacionalnog referenduma održanog 1986. godine, ne učestvuje u integrisanoj vojnoj strukturi NATO-a, istovremeno učestvujući u planiranju kolektivne bezbjednosti.

1.3.6 Strateški koncept NATO-a

Osnovni bezbjednosni zadaci NATO-a opisani su u Strateškom konceptu Saveza (*Strategic Concept*). Strateški koncept je mjerodavni stav Saveza o ciljevima, koji na najvišem nivou daje smjernice o političkim i vojnim sredstvima za postizanje tih ciljeva. To je osnovni dokument za sprovođenje politike Saveza u cjelini. Međutim, kako se opasnosti mijenjaju, i strategija se mora kontinuirano mijenjati da bi se osigurao politički okvir, vojne organizacije i vojna sposobnost potrebna

kako bi se pariralo savremenim izazovima bezbjednosti.

Strateški koncept koji je prvi put objavljen 1991. godine, znatno se razlikovao sadržajem i oblikom od prethodnih dokumenata. U njemu je, kao osnovna svrha NATO-a, zadržana bezbjednost članica, ali uz posebnu obavezu rada na poboljšanju i širenju bezbjednosti u Evropi u cjelini, putem partnerstava i saradnje sa bivšim protivnicima. Strateški koncept je revidiran 1999. godine, pa je, osim na kolektivnu odbranu, saveznike obavezao i na zalaganje za mir i bezbjednost šireg evroatlantskog područja. Radi iznalaženja novih bezbjednosnih rješenja, karakterističnih za savremene prijetnje bezbjednosti i rizike, naročito nakon terorističkih napada na SAD, u septembru 2001. godine, i nakon transformacije, širenja NATO-a i razvoja partnerstva izvan evroatlantskog područja, u toku je izrada novog strategijskog koncepta koji bi trebalo da bude završen do kraja 2010. godine.

NATO U NOVOM SVJETSKOM PORETKU – TRANSFORMACIJA, ŠIRENJE, PARTNERSTVO I OPERACIJE

2 NATO U NOVOM SVJETSKOM PORETKU - TRANSFORMACIJA, ŠIRENJE, PARTNERSTVO I OPERACIJE

2.1 Transformacije Saveza

Nakon završetka Hladnog rata, nastao je čitav niz činilaca koji opredjeljuju nužnost transformacije snaga, strukture i politike Saveza. To su, prije svega, novi izazovi međunarodne bezbjednosti, poput terorizma, proliferacije oružja za masovno uništavanje, masovnih migracija, etničkih, vjerskih i nacionalnih sukoba, nepoštovanje ljudskih i humanitarnih prava, ekološki problemi, sve veći jaz između razvijenih i nerazvijenih zemalja, praktično nastalih kao rezultat promijenjenih odnosa u međunarodnoj zajednici. Svoj učinak su svakako imali i zahtjevi za proširenjem NATO-a, kao i razvojna uloga partnerstva s Rusijom, Ukrajinom i zemljama učesnicama NATO programa Partnerstvo za mir, važnost Mediteranskog dijaloga i Istambulske inicijative o suradnji, te globalno partnerstvo sa Australijom, Japanom, Južnom Korejom i Novim Zelandom. Vodeća uloga NATO-a u Avganistanu, u okviru Međunarodnih snaga za pomoć bezbjednosti – ISAF (*International Security Assistance Force*), kao i produženje misije na Balkanu, podstakli su organizaciju da se prilagodi zahtjevima ovih operacija, kao i misijama koje sporovodi u ostalim djelovima svijeta.

Zasijedanje u Rigi, održano u jesen 2006. godine, bilo je ključni trenutak transformacije NATO-a, označene kao sveobuhvatno političko vodjstvo. Ono usmjerava dalji proces razvoja Alijanse, a uz to, potvrđuje se politika „otvorenih vrata”.

Transformacija snaga NATO-a, kako učesnicu Hladnog rata, tako i snaga zemalja primljenih 1999. i 2004. godine, najsveobuhvatniji je, najskuplji i u praktičnoj realizaciji objektivno najkomplikovaniji proces, te stoga unutar NATO-a doživljava i velike otpore i zastoje. S druge strane, sam NATO je upravo na tom planu postavio visoke i za većinu njegovih članica teško ostvarive standarde i ciljeve.

Od pada međunarodnog sistema kolektivne bezbjednosti u kojem je NATO predstavljao jednog od dva parcijalna sistema bezbjednosti i dominacije, tzv. *soft-security* u novom svjetskom poretku, bilo je jasno da

ukoliko NATO želi opstati kao najjača vojna organizacija, mora krenuti sa radikalnom transformacijom, svoje strukture, sistema komandovanja te konkretnih oružanih snaga. Sam sistem komandovanja, kao i struktura Saveza, prilagođeni su novim uslovima relativno brzo i bezbolno.

No, objektivne potrebe na terenu izazvane brojnim, najrazličitijim krizama, od klasičnih vojnih sukoba do humanitarnih intervencija, elementarnih nepogoda i prirodnih katastrofa svakodnevno su zahtijevale *NATO-ove out-of-area akcije*, od tipično vojnih do civilnih za sprječavanje ili uklanjanje posljedica tih novih kriza, te ulazak u borbu protiv terorizma, proizvodnje i proliferacije oružja za masovno uništenje i stabilizaciju tzv. nesposobnih ili slabih država. Posebno istaknuta želja za preventivnim djelovanjem kako bi se spriječili budući neprijateljski akti takve vrste, ukazali su koja i kakva sredstva su za to danas NATO-u najadekvatnija i najpotrebnija.

Uglavnom se radi o visokosofisticiranoj vojnoj tehnologiji, ali i o čitavom spektru najrazličitijih proizvoda i dostignuća civilne industrije. Neprestano se govori o nužnosti posjedovanja lako pokretljivih, logistički dobro podržanih snaga, obučenih za čitav spektar opasnosti, sposobnih da efikasno djeluju u najrazličitijim uslovima i, naravno, za to adekvatno opremljenih.

Nakon terorističkih napada na SAD 2001. godine, u Pragu 2002, a zatim i u Istanbulu 2004. godine, usvojeni su vrlo ambiciozni planovi i programi za transformaciju snaga NATO-a u tom pravcu.⁽⁸⁾ Dodatni motiv bio je svakako i usvajanje sličnih, istina ne tako grandioznih planova uspostavljanja Evropskih snaga za brze intervencije od strane EU u Helsinkiju 1999. godine, najava jačanja evropskog stuba odbrane unutar NATO-a, najava uspostavljanja funkcionalnije zajedničke vojske i bezbjednosne politike EU, kao i evropskog bezbjednosnog i odbrambenog identiteta.

Iako se ubrzo pokazalo da EU na vojno-tehnološkom planu ne može parirati NATO-u, pogotovo ne u praktičnoj funkcionalnosti na terenu, ipak je NATO krenuo u radikalniju transformaciju svojih snaga nakon velikih evropskih najava na odbrambenom planu, ali i evropskih nefunkcionalnosti na terenu. NATO snage za brzi odgovor – NRF (*NATO Response Force*), iz deklaracije u Rigi 2006. godine, danas su u

8 Pogledati završne deklaracije sa samita čelnika NATO-a u Pragu i Istanbulu, Prague Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council, Prague, 21. decembar 2002, <http://www.nato.int/docu/2002/p02-127e.htm> i <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-097e.htm>

potpunosti operativne shodno ciljevima planiranim pri njihovom osnivanju 2002. godine, i prvi su značajan korak NATO-a na putu transformacije.

No, NATO nije stao na tome. Deklaracijom iz Rige predviđaju se radikalno jačanje vazdušnih snaga Saveza, kao i najrazličitiji oblici visokosofisticiranih sistema protivvazdušne odbrane, uključujući i postepenu izgradnju sistema svemirske odbrane. Razumljivo je da su za to potrebna i nova velika novčana izdvajanja iz nacionalnih budžeta za odbranu članica Saveza.

2.2 Širenje NATO-a

Od prvih rasprava o širenju NATO-a nakon završetka bipolarne faze međunarodnih odnosa do danas, ideja o širenju Saveza stalno izaziva burne kontradiktorne reakcije, ne samo unutar Alijanse već i u široj međunarodnoj zajednici. U rasponu od zagovaranja krutih gledišta kako NATO treba da zatvori svoja vrata i sačuva svojevrсни elitizam, sve do insistiranja na ideji o nužnosti što većeg otvaranja NATO-a, vode se rasprave o budućim odnosima Saveza s novonastalim državama formiranim nakon pada socijalizma u Evropi ali i zemljama NATO-ovog novog susjedstva (šire područje Mediterana, Kavkaz i Bliski istok).

Propisi za proširenje NATO-a određeni su članom 10 Sjevernoatlantskog sporazuma.⁽⁹⁾ To je ujedno i temelj NATO-ove politike otvorenih vrata u odnosu na pristupanja novih zemalja članica. Odluke o proširenju i pozive potencijalnim zemljama članicama za početak pregovora zajednički donose sve postojeće zemlje članice.⁽¹⁰⁾

Proširenje je trajni proces. Dok su između 1949. godine i ranih 80-ih Savezu pristupile četiri zemlje (Turska i Grčka 1952, Njemačka 1955, Španija 1982. i pripajanje Istočne Njemačke 1990. godine), pristup novih zemalja članica od kraja Hladnog rata, najveći je do sada po broju i političkom značaju. Deset zemalja je pristupilo NATO-u u dva talasa proširenja – Češka, Mađarska i Poljska 1999. godine i Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija 2004. godine, dok su dvije zemlje – Albanija i Hrvatska postale članice na Samitu

9 NATO Handbook 2006. *Sjevernoatlantski sporazum – Washington D.C., 4. aprila 1949*, str. 389–391. Vidjeti više na: <http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006.html>

10 Radovan Vukadinović, „Drugo posthladnoratovsko širenje NATO-a”, *Međunarodne studije*, god 2. br. 3, Zagreb, 2002, str. 2–17.

NATO-a u Strazburu i Kelu, aprila 2009. godine. Republika Makedonija je ispunila uglavnom sve obaveze u statusu kandidata za članstvo, kroz realizaciju godišnjih nacionalnih planova, ali dugogodišnji problem sa Grčkom oko imena države glavna je prepreka njenog ulaska u NATO.⁽¹¹⁾

U procijepu između mišljenja evroatlantskih saveznika da je primanje novih članica Centralne i Istočne Evrope u NATO poželjno i neophodno, ali da je za ostvarenje tog cilja preporučljivo još neko vrijeme pričekati, NATO je tokom 1995. godine ipak izradio internu Studiju proširenja (*Study on NATO Enlargement*),⁽¹²⁾ kojom je predložena vizija zašto, kako i na kojim principima se predviđa proširenje NATO-a.

Kako bi se istražila pitanja podstaknuta Studijom o proširenju NATO-a 1995. godine, NATO je odlučio da pokrene *intenzivirani dijalog* sa svakom od zemalja koje su izrazile interesovanje za pristupanje Savezu. Intenzivirani dijalozi su prvo bili održani početkom 1997. godine s Češkom Republikom, Mađarskom i Poljskom, kao priprema za prvi talas proširenja NATO-a nakon Hladnog rata. U martu 1999. godine, ove tri zemlje su pristupile Sporazumu i time postale članice NATO-a, što je svečano promovisano na 50-godišnjici postojanja NATO-a na samitu Alijanse u Vašingtonu 23–25. aprila iste godine.

Iskustva s tri novoprimljene članice NATO-a, Češkom, Mađarskom i Poljskom, ubrzo su pokazala da su te tri zemlje ipak relativno nespremne ušle u Savez, što je rezultiralo problemima pri prilagođavanju njihovih nacionalnih oružanih snaga, ali i teškoćama koje su ispoljene prilikom preuzimanja i izvršavanja obaveza koje proizlaze iz članstva.

Imajući to u vidu, čelnici NATO-a su smatrali da drugom posthladnoratovskom širenju Saveza treba pristupiti mnogo obazrivije. U tim cilju, na samitu NATO-a u Vašingtonu 1999. godine, donet je i Akcioni plan za članstvo – MAP (*Membership Action plan*),⁽¹³⁾ kojim je NATO preciznije i pažljivije definisao uslove za članstvo.

Kako bi svojim savjetima i praktičnom podrškom pomogao zemljama koje žele postati članice, NATO je od njih zahtijevao pristupanje Akcionom planu za članstvo. Devet zemalja je odmah na početku pri-

11 Na samitu NATO-a u Bukureštu, aprila 2008. godine, Albanija i Hrvatska su pozvane da potpišu pristupne protokole o članstvu do kraja jula 2008. godine i završe proces ratifikacije, dok će poziv Republici Makedoniji uslijediti čim sa Grčkom reguliše spor oko naziva države. Albanija i Hrvatska su postale članice NATO-a na samitu Saveza u Strazburu i Kelu aprila 2009. godine. Vidjeti: „Uskoro status kandidata”, Dnevne novine *Vijesti*, Podgorica, 05.04.2009. godine.

12 Pogledati: NATO Handbook 2006, *Study on NATO Enlargement*, str. 193.

13 NATO Handbook 2006, *Membership Action plan – MAP*, str. 197.

stupilo Planu: Albanija, Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka, Slovenija i Republika Makedonija. Hrvatska je pristupila 2001. godine. Nakon toga je na samitu NATO-a u Pragu, u novembru 2002. godine, bilo pozvano sedam zemalja: Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija, kako bi započele pregovore, a potom se, u martu 2004. godine, i službeno pridružile NATO-u.

Albanija i Hrvatska su, nakon višegodišnjih ciklusa učešća u MAP-u (prva 10, a druga 8), pozvane da otpočnu pregovore o članstvu na samitu NATO-a u Bukureštu 2008. godine, a potom su i formalno postale članice u aprilu 2009. godine na samitu čelnika Saveza u Strazburu i Kelu. Poslije ovog posljednjeg proširenja NATO ima 28 članica.

DATUM PRISTUPANJA	ČLANICE
4. april 1949.	Belgija, Kanada, Danska, Francuska, Island, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugal, Velika Britanija, SAD.
18. februar 1952.	Grčka, Turska
9. maj 1955.	Njemačka
30. maj 1982.	Španija
12. mart 1999.	Češka, Mađarska, Poljska
29. mart 2004	Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka, Slovenija
1. april 2009.	Albanija, Hrvatska

2.3 Odnosi partnerstva

Politiku partnerstva, dijaloga i saradnje s nečlanicama Saveza, NATO je intenzivirao odmah po završetku Hladnog rata. Evroatlantski savjet za partnerstvo (*Euro-Atlantic Partnership Council – EAPC*), Partnerstvo za mir (*Partnership for peace – PfP*), Mediteranski dijalog (*Mediterranean Dialogue*), Istambulska inicijativa za saradnju (*Istanbul Cooperation Initiative*), Akcioni plan za članstvo (*Membership Action plan – MAP*); Inicijativa NATO-a za Jugoistočnu Evropu (*South East Europe Initiative – SEEI*) i Odnosi globalnog partnerstva (Australija, Japan, Južna Koreja

i Novi Zeland) najznačajnije su inicijative NATO-a, ali i konkretno razrađeni programi najrazličitijih oblika i mogućnosti saradnje pojedinih zemalja ili grupe zemalja sa članicama NATO-a.

Na samitu NATO-a u Londonu 1990. godine, državni poglavari Saveza reagovali su s predlogom o novoj međusobnoj saradnji sa svim zemljama Srednje i Istočne Evrope. Usljedio je brzi niz događaja, i već je u novembru 1991. godine, na predlog američkog državnog sekretara Jamesa Bakera i njemačkog ministra spoljnih poslova Genschera, na samitu NATO-a u Rimu, predstavljen prvi službeni institucionalni program nove saradnje: Sjeveroatlantski savjet za saradnju – NACC (*North Atlantic Cooperation Council*), kao foruma za približavanje NATO-a i njegovih novih zemalja partnera, a sa ciljem raspravljanja o pitanjima od zajedničkog interesa.⁽¹⁴⁾

U svom početku, konsultacije u NACC-u bile su usredsređene prije svega na bezbjednosne probleme preostale iz Hladnog rata, poput povlačenja ruskih postrojenja iz baltičkih država. Politička saradnja takođe je bila započeta na nizu pitanja vezanih za bezbjednost i obranu. NACC je otvorio novi put saradnje podržavanjem reforme i izgradnjom transparentnosti i povjerenja u okviru evroatlantskog područja.

S ciljem razvoja proširenog i efikasnijeg partnerstva umjesto Sjeveroatlantskog savjeta za saradnju 1997. godine, u Sintri, Portugalija, osnovan je Evroatlantski savjet za partnerstvo – EAPC (*Euro-Atlantic Partnership Council*). EAPC okuplja ukupno 50 zemalja – 28 članica i 22 zemlje partnera,⁽¹⁵⁾ u multilateralni forum koji osigurava redovan dijalog i konsultacije o političkim i bezbjednosnim pitanjima. Istovremeno on služi kao politički okvir individualnim bilateralnim odnosima razvijenim između NATO-a i zemalja učesnica u Partnerstvu za mir.

Osnivanje EAPC-a odraz je priznanja Saveza da je došlo vrijeme da se krene korak naprijed u odnosu na dostignuća NACC-a i da se osnuje bezbjednosni forum koji će odgovarati sve više specifičnim oblicima

14 Na prvom sastanku NACC-a koji je održan istog dana kada je Sovjetski Savez prestao postojati, 20. decembra 1991. godine, novonastalim nezavisnim zemljama je ponuđena podrška u realizovanju njihovih ambicija o cjelovitom učestvovanju u rješavanju multinacionalnih pitanja, regionalno i u širem međunarodnom kontekstu. Nešto ranije, 1. jula 1991. godine, službeno je raspušten Varšavski ugovor. Pogledati: Radovan Vukadinović, Lidija Čehulić-Vukadinović, Davor Božinović, *NATO Euroatlantska integracija*, Zagreb, 2007, str.190.

15 Malta se pridružila programu PzM u aprilu 1995. godine, ali je otkazala učešće oktobra 1996. godine. Na samitu NATO-a u Bukureštu, u aprilu 2008, Malta je iskazala interesovanje za povratak u PzM, što je pozdravljeno od čelnika Saveza. Vidjeti: Summit NATO in Bucharest 2008. NATO Publications, <http://www.nato.int/docu/pub-form.htm>

odnosa koji su se gradili između zemalja partnera unutar programa Partnerstva za mir. Nivo već dostignute saradnje u praksi se pokazao kroz mirovnu operaciju koju je NATO vodio u Bosni i Hercegovini, gdje su vojnici 14 zemalja partnera 1996. godine raspoređeni zajedno sa snagama Saveza.

Na samitu NATO-a u Briselu, od 10. do 11. januara 1994. godine, formiran je NATO-ov program Partnerstvo za mir – PfP (*Partnership for Peace*). U početnom periodu, dogovori unutar Sjevernoatlantskog savjeta za saradnju odnosili su se na bezbjednosne probleme koji su preostali iz hladnoratovskog perioda i glavna pažnja bila je usmjerena na multilateralni politički dijalog, ali nije postojala mogućnost da svaka zemlja partner razvija posebnu saradnju sa NATO savezom. To se promijenilo osnivanjem Partnerstva za mir (PzM), glavnog programa za praktičnu bilateralnu saradnju između NATO-a i pojedinačnih zemalja partnera, što je predstavljalo značajan pomak u procesu saradnje. *Zajednička izjava osnivača i potpisnika Okvirnog dokumenta PzM na samitu NATO-a u Briselu 1994. godine glasila je: „Ovo Partnerstvo je osnovano kao izraz zajedničkog uvjerenja da stabilnost i bezbjednost u evroatlantskoj regiji mogu da se postignu samo kroz saradnju i zajedničko djelovanje. Zaštita i promovisanje temeljnih sloboda i ljudskih prava, kao i zaštita slobode, prava i mira kroz demokratiju, zajedničke su vrijednosti na kojima se zasniva partnerstvo.”*⁽¹⁶⁾

Formalni osnov za Partnerstvo za mir predstavlja *Okvirni dokument*,⁽¹⁷⁾ s pozivnicom zainteresovanim zemljama za učestvovanje u programu. Nakon usvajanja Okvirnog dokumenta u Briselu, u Partnerstvo za mir, tokom godina, uključile su se 34 zemlje: Albanija, Austrija, Azerbejdžan, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Bjelorusija, Bugarska, Crna Gora, Češka, Estonija, Finska, Gruzija, Hrvatska, Irska, Kazahstan, Kirgistan, Jermenija, Letonija, Litvanija, Malta, Mađarska, Moldavija, Poljska, Rumunija, Rusija, Slovačka, Slovenija, Srbija, Švedska, Švajcarska, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina i Uzbekistan.

Za razliku od Evroatlantskog partnerskog savjeta koji je namijenjen široj saradnji članica NATO-a i partnera na političkom, vojnom, privrednom i naučno-tehnološkom planu, program Partnerstvo za mir insistira na vojnoj saradnji članica NATO-a i zemalja partnera. S druge strane, učestvovanjem u PzM-u, zemlje aspiranti za članstvo u NATO-

16 Summit NATO, Bruxelles, 1994.

17 Partnerstvo za mir, Okvirni dokument, Summit NATO Bruxelles, 1994.

u, nastoje da putem uvođenja NATO standarda u svoj sistem bezbjednosti i druge institucije države koje su vezane za njegovo funkcionisanje, dostignu adekvatan nivo interoperabilnosti snaga i sredstava, radi učestvovanja sa snagama Alijanse i ostalim partnerima u zajedničkim operacijama uspostavljanja i održavanja mira na regionalnom i globalnom planu. Drugim riječima, učestvovanjem u PzM-u obezbjeđuje se neposredna priprema države za dobijanje statusa kandidata za punopravno članstvo u NATO-u.⁽¹⁸⁾

Izbor pojedinih aktivnosti unutar PzM-a zavisi od ambicija i sposobnosti svake zemlje partnera. Izabrana područja i oblasti angažovanja, prosljeđuju se Savezu u obliku takozvanog *Prezentacionog dokumenta* koji služi kao osnova individualnim partnerskim programima, zajednički donetim i odobrenim od NATO-a i svake zemlje partnera zasebno. U procesu usvajanja neophodnih standarda i dostizanja zahtijevanog nivoa interoperabilnosti snaga i sredstava države i ispunjavanja preuzetih obaveza u PzM-u, u svim državnim strukturama a posebno u sektoru bezbjednosti i odbrane, primjenjuju se različiti mehanizmi, programi, instrumenti i planovi.⁽¹⁹⁾

Iako se Rusija uključila u program Partnerstvo za mir 1996. godine, radi uspostavljanja prisnije *saradnje NATO-a sa Rusijom*, u Parizu je 1997. godine potpisan Osnivački akt o uzajamnim odnosima, i bezbjednosnoj saradnji između NATO-a i Ruske federacije. U skladu sa pozitivnim razvojem međusobnih odnosa i u duhu postignutog sporazuma o načelima strateškog partnerstva NATO–Rusija, došlo je do uspostavljanja novog foruma, Stalnog zajedničkog savjeta NATO–Rusija, tokom samita NATO-a i Rusije u Rimu 2002. godine. Najvažnija osobenost Savjeta NATO–Rusija je da se međusobna saradnja zasniva na principu jednakosti i konsenzusa između svih 29 država (28+1).

Saradnja NATO i Ukrajine započeta je 1991. godine, kada se Ukrajina, nakon raspada Sovjetskog saveza, odmah po sticanju nezavisnosti, pridružila Sjevernoatlantskom savjetu za saradnju. Ukrajina je prva od država iz Zajednice nezavisnih država (ZND) koja se pridružila programu Partnerstva za mir 1994. godine. *Povelja o posebnom partnerstvu između NATO-a i Ukrajine* potpisana je u Madridu 1997. godine. U skla-

18 Anja H. Ebnoether, Ernst M. Felberbauer, Mladen Stancić, *Security Sector Reform in South East Europe – from a Necessary Remedy to a Global Concept*, Vienna and Geneva, January 2007, Vidjeti: Chris Morffew, Partnership for Peace and Security Sector Reform, str. 11–21.

19 Mehmedin Tahirović, „Montenegro and the NATO Partnership for Peace Program”, *Connections, The quarterly journal*, Spring 2008, page 22–29.

du sa Poveljom, uspostavljena je *Komisija NATO–Ukrajina*, zadužena za razvoj ovog partnerstva i usmjeravanje zajedničkih aktivnosti. Sastaje se redovno na nivou ambasadora i vojnih predstavnika, a povremeno na nivou ministara spoljnih poslova i odbrane, kao i na nivou šefova država i vlada.

Budući da se nekoliko država Južne Evrope na Sredozemlju graniči sa afričkim državama i da je bezbjednost cijele Evrope usko povezana sa sigurnošću i stabilnošću na mediteranskom području, NATO je 1994. godine započeo *Mediteranski dijalog* sa pet država u južnom dijelu Sredozemlja. Prvo sa: Egiptom, Izraelom, Mauritanijom, Marokom i Tunisom, a potom i sa Jordanom 1995. godine. Kasnije 2000. godine i Alžir se priključio dijalogu. Mediteranski dijalog nadopunjuje postojeće inicijative Evropske unije (Barselonski proces) i OEBS-a (Mediteranska inicijativa).

Istambulska inicijativa za saradnju pokrenuta je na NATO samitu u Istambulu 2004. godine, kao posebna, ali komplementarna inicijativa u odnosu na Mediteranski dijalog, s ciljem da doprinese dugoročnoj stabilnosti u širem regionu Bliskog istoka. Poziv za saradnju u okviru Istambulske inicijative⁽²⁰⁾ upućen je prije svega državama iz Zalivskog savjeta za saradnju, koji čine: Katar, Bahrein, Kuvajt, Oman, Saudijska Arabija i Ujedinjeni Arapski Emirati. Do 2010. godine, u Istambulsku inicijativu za saradnju su se uključili Bahrein, Katar, Kuvajt i Ujedinjeni Arapski Emirati.

Inicijativa za Jugoistočnu Evropu (South-East Europe Initiative – SEEI)⁽²¹⁾ pokrenuta je na samitu NATO-a u Vašingtonu 1999. godine, s ciljem promocije regionalne saradnje i dugotrajne bezbjednosti i stabilnosti u regionu. Od tog vremena, doprinos NATO-a izgradnji bezbjednosti i stabilnosti u Jugoistočnoj Evropi proširio se, od mirovne operacije, u realizaciju bezbjednosne saradnje u regionu.⁽²²⁾

Pored institucionalizovane saradnje sa zemljama evroatlantskog regiona, NATO razvija i *Globalno partnerstvo* sa zemljama izvan evroatlantske zone djelovanja: Australijom, Japanom, Južnom Korejom i Novim Zelandom. Neke od njih, poput Australije i Novog Zelanda, učestvovala su u operacijama uspostavljanja i očuvanja mira pod vodjstvom

20 Summit NATO in Istanbul, *NATO after Istanbul*, NATO Public Diplomacy Division, 2004, page 6. http://www.nato.int/docu/nato_after_istanbul/nato_after_istanbul_ser.pdf

21 NATO Handbook, NATO Public Diplomacy Division Bruxelles, 2006., str 245

22 Lidija Čehulić Vukadinović, „Približavanje jugoistočne Evrope Sjevernoatlantskom savezu”, *Međunarodne studije*, god. 9, br. 1, Zagreb 2009, str. 5–19.

NATO-a na Balkanu i ISAF misiji u Avganistanu (Novi Zeland).⁽²³⁾

2.4 NATO misije i operacije

Nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma – DPA (*Dayton Peace Accord*), koji je potpisan u Parizu 14. decembra 1995. godine, NATO Snage za sprovođenje mira – IFOR (*Implementation Force*) raspoređene su u Bosni i Hercegovini. U skladu s Rezolucijom 1088 Savjeta bezbjednosti UN-a od 12. decembra 1996. godine, umjesto IFOR-a u BiH su razmještene Stabilizacijske snage – SFOR (*Stabilisation Force*). Evropska unija je 2. januara 2004. godine rasporedila nove snage – EUFOR (*Europe Union Force*) u BiH, u okviru operacije *Althea*. EUFOR trenutno ima podršku NATO-a u skladu s dogovorom „Berlin plus“ između dvije organizacije.

Nakon potpisivanja Vojno-tehničkog sporazuma između NATO-a i Savezne Republike Jugoslavije, 9. juna 1999. godine, NATO je razmjestio bezbjednosne snage na Kosovu – KFOR (*Kosovo Force*), na osnovu rezolucije UN 1244.

Operacija NATO-a u Makedoniji pod nazivom Osnovna žetva (*Operation Essential Harvest*) u trajanju od 30 dana, koja je otpočela nakon potpisivanja Ohridskog okvirnog sporazuma (*Ohrid Framework Agreement*), 27. avgusta 2001. godine, imala je za cilj da sakupi i uništi sve naoružanje dobrovoljno predato od strane Vojske za nacionalno oslobođenje Albanaca u Makedoniji – NLA (*National Liberation Army*). Već 26. septembra 2001. godine NATO je nastavio da se brine o Makedoniji svojim prisustvom kroz novu operaciju nazvanu „Ćilibarska lisica“ (*Amber Fox*). Mandat operacije je bio pružanje dodatne bezbjednosne podrške nadzornicima Međunarodne zajednice u kriznim oblastima. NATO je u okviru nove operacije *Operation Allied Harmony*, koja je započela 16. decembra 2002. godine, nastavio da pruža operativnu podršku međunarodnim posmatračima i da savjetuje Vladu Makedonije u preuzimanju odgovornosti za bezbjednost cjelokupne teritorije države.

Međunarodne snage za pomoć bezbjednosti – ISAF (*International Security Assistance Force*) u Avganistanu uspostavljene su skladu sa rezolucijama Savjeta bezbjednosti UN (1386, 1413, 1444, 1510, 1563, 1623, 1659 i 1707), a kreirane su u skladu sa zaključcima konferencije u

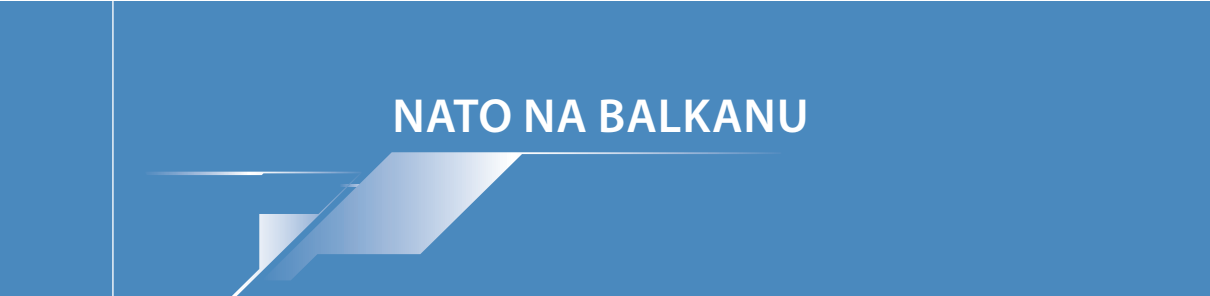
23 Radovan Vukadinović, Lidija Čehulić Vukadinović, Davor Božinović, *NATO Euroatlantska integracija*, Zagreb, 2007, str. 290.

Bonu, decembra 2001. godine. Prvom operacijom ISAF-a združeno su preuzele rukovođenje Velika Britanija, Turska, Njemačka i Holandija, u februaru 2003. godine, i istovremeno zatražile od NATO-a podršku. U avgustu 2003. godine, NATO je preuzeo odgovornost nad ISAF-om, te je tako riješen problem odabira novih zemalja, voljnih i sposobnih da preuzmu rukovođenje misijom svakih šest mjeseci. Ovaj događaj predstavlja i prvu operaciju vođenu od strane NATO-a izvan evroatlantskog područja.

Zajedno s Evropskom unijom, NATO od 1. jula 2005. godine pomaže Afričkoj uniji u misiji UN-a u Darfuru, Sudan (UNAMID), u cilju zaustavljanja stalnog nasilja.

Operacija Aktivni poduhvat na Mediteranu (*Operation Active Endeavour*) otpočela je 2001. godine u cilju nadziranja i kontrole pomorskih puteva i brodova na Mediteranu.

Trening misija u Iraku – NTM-I (*NATO Trainig Mission in Iraq*) nije vojna i nije povezana sa vojnim prisustvom SAD i njenih koalicionih partnera u Iraku, već je usmjerena na osposobljavanje iračkih snaga bezbjednosti.

NATO NA BALKANU

3

3 NATO NA BALKANU

Sukob i nestabilnost na Balkanu tokom devedesetih godina prošlog vijeka predstavljali su direktnu prijetnju bezbjednosnim interesima zemalja članica NATO-a i široj evropskoj bezbjednosti i stabilnosti. To je bio razlog što je Savez krenuo s operacijama podrške miru i operacijama upravljanja krizama prvo u Bosni i Hercegovini, a potom na Kosovu i u Makedoniji. Prilikom posjete Hrvatskoj, u Dubrovniku, 2007. godine, Jaap de Hoop Scheffer, bivši generalni sekretar NATO-a, saopštio je: „Počeci posthladnoratovske transformacije NATO-a nalaze se upravo ovdje u Jugoistočnoj Evropi. Pad Jugoslavije natjerao je NATO da preuzme ulogu o kojoj nikada prije nije razmišljao, to je uloga upravljanja krizama i čuvanja mira. Balkansko angažovanje NATO-a je oblikovalo vlastitu evoluciju NATO-a na kritičan način, možda više nego bilo koji drugi spoljni događaj.”⁽²⁴⁾ Tako su događaji koji su obelježili raspad bivše SFRJ omogućili praktičnu provjeru saradnje NATO-a i partnera u traženju efikasnijih odgovora na savremene izazove i prijetnje. Pored operacija u BiH, na Kosovu i Makedoniji, radi stabilizacije prilika i uspostavljanja procesa saradnje na Balkanu, NATO je 1999. godine, u Vašingtonu, pokrenuo Inicijativu za saradnju u Jugoistočnoj Evropi.

3.1 NATO u Bosni i Hercegovini

Bosna i Hercegovina je bila pozornica mnogih premijera za NATO, a odluke koje su donesene kao odgovor na događaje u toj zemlji, pomogle su u uobličavanju evolucije Saveza i razvijanju njegove sposobnosti očuvanja mira i podrške miru.⁽²⁵⁾ Savez je u avgustu i septembru 1995. godine izveo vazdušne napade koji su pomogli okončanju rata u Bosni i Hercegovini a zatim je vodio operaciju očuvanja mira u toj zemlji tokom devet godina, od decembra 1995. do decembra 2004. Iako je NATO u decembru 2004. godine predao Evropskoj uniji odgovornost obezbjeđenja svakodnevne sigurnosti u Bosni i Hercegovini, Savez je zadržao vojnu komandu u Sarajevu, kako bi se mogao posvetiti reformi sistema odbrane u BiH i pripremi zemlje za članstvo u programu Partnerstvo za mir.

24 Jaap de Hoop Scheffer, Croatia Summit, Dubrovnik, 2007.

25 Bisera Turković, *NATO od sigurnosnog saveza do savremenih izazova*, Centar za sigurnosne studije BiH, Sarajevo, 2006, str. 33–38.

Između 1992. i 1995. godine, NATO je donio nekoliko odluka o operacijama nadziranja i primjenjivanja embarga i sankcija UN-a u Jadranskom moru, te nadziranja i primjenjivanja odluke UN-a o zonom zabrane prelijetanja iznad Bosne i Hercegovine. Savez je takođe obezbijedio neposrednu vazdušnu podršku Zaštitnim snagama UN-a – UNPROFOR (*UN Protection Force*) i odobrio udare iz vazduha kako bi Sarajevo oslobodio od opsade i druga ugrožena područja koja su Ujedinjene nacije proglasile bezbjednim. NATO-ovi vazduhoplovi su 30. avgusta 1995. godine izvršili niz preciznih vazdušnih udara na odabrane ciljeve srpskih položaja u Bosni i Hercegovini. Ovi udari su označili početak operacije *Deliberate Force*, prve NATO-ove vazdušne kampanje, koja je trajala do 15. septembra. Operacija je razbila sisteme za vezu bosanskih Srba i u kombinaciji sa odlučnim diplomatskim naporima, pomogla da se pronade put prekidu vatre. U krajnjem, NATO je sa svojim aktivnostima pripremio tle za uspješne mirovne pregovore u Dejtonu (Ohajo, Sjedinjene Američke Države).

Pod uslovima Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (*General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*), poznatog pod imenom Dejtonski mirovni sporazum – DPA (*Dayton Peace Accord*),⁽²⁶⁾ koji je potpisan u Parizu 14. decembra 1995. godine, NATO Snage za sprovođenje mira – IFOR (*Implementation Force*), sa 60.000 vojnika, godinu dana su nadzirale sprovođenje vojnih aspekata sporazuma. Snage su aktivirane 16. decembra, a četiri dana kasnije vlast je prenesena sa glavnokomandujućeg snaga UN-a na glavnokomandujućeg IFOR-a, te su tako sve NATO i ne-NATO snage zajedno učestvovalе u operaciji pod komandom IFOR-a.⁽²⁷⁾

IFOR je bitno doprinio stvaranju bezbjednog okruženja za sprovođenje civilne i političke obnove. Takođe je omogućio podršku realizacije civilnih zadataka usko sarađujući sa: Kancelarijom visokog predstavnika – OHR (*Office of the High Representative*); Međunarodnim policijskim namjenskim snagama – IPTF (*International Police Task Force*); Međunarodnim Crvenim krstom – ICRC (*International Committee of the Red Cross*); Kancelarijom visokog komesara UN-a za izbjeglice – UNHCR (*United Nations High Commissioner for Refugees*); Međunarodnim sudom za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju – ICTY (*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*) i mnogim drugim agencijama,

26 Dejtonski sporazum, Opšti okvirni sprazum o BiH, Aneks – IV, Ustav, 1995, str.1–8.

27 Za više informacija o IFOR-u vidjeti: <http://www.nato.int/ifor/ifor.htm>

obuhvatajući više od 400 nevladinih organizacija koje su djelovale na tom području.

IFOR je, takođe, pomogao OEBS-u u pripremi i nadzoru prvih slobodnih izbora u septembru 1996. godine. Nakon ovih izbora, IFOR je pružao podršku OHR-u u nastojanju da pomogne entitetima Bosne i Hercegovine pri stvaranju novih zajedničkih institucija. Zatim, vojni inženjeri IFOR-a su popravili i ponovno otvorili puteve i mostove, odigrali ključnu ulogu u razminiranju raznih područja, popravci željezničkih puteva, otvaranju civilnih aerodroma, uspostavljanju snabdijevanja gradova plinom, vodom i strujom, obnavljanju škola i bolnica, kao i ponovnom uspostavljanju glavnih telekomunikacija.

U skladu s Rezolucijom 1088 Savjeta bezbjednosti UN-a, od 12. decembra 1996. godine, Stabilizacijske snage – SFOR (*Stabilisation Force*) sa 32.000 vojnika su postale pravni nasljednik IFOR-a. Njihov glavni zadatak je bio da doprinesu razvoju sigurnog okruženja neophodnog za jačanje mira. Snage koje su se smjenjivale nakon prvog SFOR-a, zadržale su naziv „SFOR” i radile su na sličnim načelima kako bi spriječile obnavljanje neprijateljstva i na taj način pomogle u stvaranju uslova potrebnih za sprovođenje civilnih aspekta Dejtonskog sporazuma. Istovremeno je Savjet bezbjednosti UN-a izradio prelaznu strategiju koja je podrazumjevala progresivno smanjivanje veličine Snaga, čim se stvore uslovi da se odgovornosti prenesu na nadležne zajedničke institucije, civilne vlasti i međunarodna tijela.

Kako je situacija u Bosni i Hercegovini bila sve stabilnija, NATO je prestrojio Stabilizacijske snage i smanjivao njihov obim. Do početka 2002. godine, početnih 32.000 vojnika bilo je svedeno na 19.000, upućenih iz 17 zemalja članica NATO-a i 15 zemalja koje nisu bile članice NATO-a, ubrajajući i ruski kontingent. Veliki broj zemalja koje nisu bile članice NATO-a (neke su to u međuvremenu postale), učestvovao je u nekoj od rotacija IFOR-a i SFOR-a: Albanija, Argentina, Austrija, Bugarska, Egipat, Estonija, Finska, Irska, Jordan, Letonija, Litvanija, Maroko, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Švedska i Ukrajina. Zatim je, do januara 2003. godine, SFOR smanjen na 12.000 vojnika, s mogućnošću podrške strateških rezervnih snaga i s nastavljenim mandatom kako bi pomogao održavanju bezbjednog okruženja u skladu s Dejtonskim sporazumom. Poboljšanje opšte bezbjednosne situacije u Bosni i Hercegovini u 2003. godini, čemu su doprinijele uspješne operacije koje su vodili timovi za uništenje minsko-eksplozivnih sredstava i uklanjanje

velikih količina granata, mina, lakog oružja i ostalog naoružanja, omogućilo je NATO-u da nadalje svede opseg SFOR-a na oko 7.000 vojnika u sklopu snaga za odvracanje, a s mogućnošću pojačanja, do sredine 2004. godine. Evropska unija je 2. januara 2004. godine rasporedila nove snage – EUFOR (*Europe Union Force*) u BiH, u okviru operacije *Althea*. EUFOR trenutno ima podršku NATO-a u skladu s dogovorom „Berlin plus” između dvije organizacije. I pored razmiještaja snaga EUFOR-a u BiH, NATO je u Sarajevu zadržao svoj vojni štab.

3.2 NATO na Kosovu

NATO je nakon eskalacije nasilja na Kosovu i realne prijetnje za izbijanje humanitarne katastrofe, 24. marta 1999. godine, započeo vazдушnu kampanju protiv Miloševićevog režima. Kampanja je uslijedila nakon više od godinu dana borbi u pokrajini i neuspjeha u rješavanju sukoba diplomatskim putem i trajala je 78 dana. Kao rezultat diplomatskih nastojanja Rusije i Evropske unije 9. juna 1999. godine, potpisan je Vojno-tehnički sporazum između NATO-a i Savezne Republike Jugoslavije. Sljedećeg dana, nakon što je potvrđeno da je započelo povlačenje jugoslovenskih snaga s Kosova, NATO je objavio prestanak vazdušne kampanje. Odmah po usvajanju Rezolucije 1244 Savjeta bezbjednosti UN-a, NATO je operacijom *Operation Joint Guardian* na Kosovu razmjestio bezbjednosne snage – KFOR (*Kosovo Force*), čiji su prvi dijelovi stigli 12. juna 1999. godine.⁽²⁸⁾

U početku se KFOR sastojao od 50.000 vojnika iz zemalja članica NATO-a, zemalja partnera i zemalja koje nisu članice NATO-a pod jedinstvenom komandom i nadzorom. Do početka 2002, broj vojnika KFOR-a smanjen je na oko 39.000. Poboljšanje bezbjednosnog okruženja omogućilo je NATO-u da, do juna 2003, dodatno svede opseg KFOR-ovih snaga na 26.000 vojnika, te do kraja iste godine na 17.500. U martu 2004. godine, pojavila se prepreka napretku prema stabilnom, multietničkom i demokratskom Kosovu u trenutku kada je ponovno buknuo nasilje između Albanaca i Srba i kada su napadnuti pripadnici KFOR-a. NATO-ovi planovi za slučaj nepredviđenih situacija omogućili su hitno raspoređivanje dodatnih 2.500 vojnika, s ciljem pojačanja postojećih KFOR-ovih snaga.

Poslije proglašenja nezavisnosti, 17. februara 2008. godine, Kosovo je priznato od većine članica NATO-a i EU. Savjet ministara Evropske

28 Za više informacija o KFOR-u vidjeti: <http://www.nato.int/kfor/index.htm>

unije je 16. februara 2008. odlučio da pokrene Misiju vladavine prava EU na Kosovu – EULEKS (*European Union Rule of Law Mission in Kosovo*).⁽²⁹⁾ Predviđeno je da Misija postane operativna poslije prelaznog perioda od 120 dana, u kojem je trebalo da bude zamijenjena Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu – UNMIK (*United Nations Mission in Kosovo*).⁽³⁰⁾ Pored EU, u Misiju su uključene Hrvatska, Turska, Švajcarska, Norveška i SAD. Za šefa Misije postavljen je francuski general u penziji Yves De Kermabon (Iv de Kermabon), bivši komandant brigade „Sever” u Mitrovici, kao i bivši komandant KFOR-a. Njemu je pretpostavljen specijalni izaslanik EU za Kosovo Pieter Cornelis Feith (Piter Fajt). Članovi Evropske misije sarađuju sa lokalnim vlastima, UNMIK-om, KFOR-om, OEBS-om, kao i sa drugim međunarodnim institucijama i ostalim zemljama koje su angažovane na terenu.

Nakon skoro 10 mjeseci odlaganja policijska i pravosudna misija – EULEKS zvanično je započela svoj dvogodišnji mandat 9.12.2008. godine na cijeloj teritoriji Kosova. Od UNMIK-a je preuzeta odgovornost u oblasti policije, pravosuđa i carina, a ukupno 1.900 pripadnika međunarodnih institucija raspoređeno je za mentorstvo i savjetovanje lokalnih institucija i nadgledanje lokalnih vlasti. Pored njih raspoređeno je i 1.100 pripadnika lokalnog osoblja.⁽³¹⁾

Takođe, nepunu godinu od sticanja nezavisnosti na Kosovu se započelo sa formiranjem Kosovskih snaga bezbjednosti – KBS, 21.01.2009. godine, koje se odvija po instrukcijama NATO-a. Do marta 2010, osposobljeno je 1.500 vojnika Kosovskih snaga bezbjednosti. Kako je planirano, kada 2.500 pripadnika ovih snaga bude osposobljeno za aktivno djelovanje na teritoriji Kosova, NATO će razmotriti povlačenje snaga KFOR-a. Očekuje se da će ovo biti realizovano do 2012. godine.⁽³²⁾

3.3 NATO u Makedoniji

Na zahtjev vlasti iz Skoplja, NATO se uključio u događaje u Republici Makedoniji kako bi pomogao da se smiri eskalacija sukoba između Vlade i pobunjenih etničkih Albanaca i spriječi moguće prerastanje su-

29 Vesti B-92, Beograd, četvrtak 7. februar 2008, <http://www.b92.net/info/vesti/index.php>

30 Misija vladavine prava Evropske unije na Kosovu i Metohiji – EULEKS KOSOVO je misija policije i civilne administracije Evropske unije (EU) koja omogućava djelovanje institucija u nezavisnom Kosovu po planu Martija Ahtisarija. Misija uključuje oko 2000 policajaca i sudija.

31 Priština, B92/Rojters, 10.12.2008.

32

koba u rat širokih razmjera. U junu 2001. godine, makedonski predsjednik Boris Trajkovski zamolio je NATO za pomoć u razoružanju Vojske za nacionalno oslobođenje Albanaca u Makedoniji – NLA (*National Liberation Army*) i različitih grupa etničkih Albanaca koje su bile aktivne na teritoriji zapadne Makedonije.

Pokrenut je politički dijalog u kojem su učestvovalе obje strane, što je dovelo do mirovnog plana i primirja. Potpisivanjem Ohridskog okvirnog sporazuma (*Ohrid Framework Agreement*) otvoren je put ulasku vojnika NATO-a u zemlju 27. avgusta 2001, kao i otpočinjanju internih reformi. Operacija pod nazivom Osnovna žetva (*Operation Essential Harvest*), u trajanju od 30 dana, imala je za cilj da sakupi i uništi sve naoružanje dobrovoljno predato od strane NLA. U operaciji je učestvovalo 3.500 vojnika NATO-a i njihova logistička podrška. Sakupljeno je približno 3.875 komada oružja i 397.600 komada različite municije i minsko-eksplozivnih sredstava. Već 26. septembra 2001. godine NATO je nastavio da se brine o Makedoniji svojim prisustvom kroz novu operaciju nazvanu „Ćilibarska lisica” (*Amber Fox*). Mandat operacije je bio pružanje dodatne bezbjednosne podrške nadzornicima Međunarodne zajednice u kriznim oblastima. Kasnije iste godine, makedonski parlament je usvojio 15 ustavnih amandmana iz mirovnog sporazuma.⁽³³⁾

NATO je na osnovu zahtjeva makedonoskog predsjednika Trajkovskog u okviru nove misije *Operation Allied Harmony*, koja je započela 16. decembra 2002. godine, nastavio da pruža operativnu podršku međunarodnim posmatračima i da savjetuje Vladu u preuzimanju odgovornosti za bezbjednost cjelokupne teritorije države. U martu 2003. godine, misiju NATO-a u Makedoniji preuzela je Evropska unija. I nakon toga NATO je zadržao vojno i civilno osoblje u zemlji, u okviru svojeg štaba u Skoplju, kako bi pomoglo nacionalnim vlastima i pružalo savjete o realizaciji reformi u sektoru bezbjednosti i o učestvovanju zemlje u Akcionm planu za članstvo – MAP.⁽³⁴⁾

Samo par mjeseci nakon preuzimanja policijske misije u BiH, EU se odlučila i za svoju prvu vojnu misiju: na poziv Vlade Makedonije, 3. marta 2003. godine, preuzela je NATO-ovu misiju *Allied Harmony*. Cilj misije bio je uspostavljanje i očuvanje bezbjednosnog okruženja u Makedoniji, koje će omogućiti uspješno sprovođenje Ohridskog sporazuma.

33 Amandmani na Ustavot na Republika Makedonija, Službeni vesnik na republika Makedonija, br. 91, od 20.11.2001.godine.

34 Za više informacija o ulozi NATO-a u Makedoniji vidjeti: <http://www.nato.int/fyrom/home.htm>

Ta prva vojna operacija EU u historiji nazvana je *Concordia*. Profesor A. Grizold smatra kako je time Evropska unija „napravila historijski korak u strateškom partnerstvu između NATO-a i EU, kao i praktičnu provjeru djelovanja svojih snaga na području kriznog upravljanja”. Naime, u toj koordiniranoj operaciji između NATO-a i EU, bila je data mogućnost EU da koristi NATO-ove vojne kapacitete, tj. logistiku i sredstva za planiranje, uključujući i određenu opremu SAD (po sporazumu „Berlin plus”). U ovoj vojnoj operaciji EU, od početka pa do završetka, 15. decembra 2003. godine, učestvovalo je 350 pripadnika vojnih snaga iz svih članica EU, osim Irske i Danske.

U početku je Francuska bila zemlja zadužena za nadzor i organizaciju vojne operacije, a od 30. septembra taj zadatak je prenet na EUROFOR, koji je upravljao njome do kraja. Operacijom *Concordia* komandovalo se iz Glavne komande združenih evropskih snaga (SHAPE) u Belgiji i tri regionalne komande smještene u Skoplju, Kumanovu i Tetovu.

Na isti dan kada je službeno završena vojna operacija *Concordia*, 15. decembra 2003. godine, započelo je izvođenje policijske operacije *Proksima*. Službena odluka o operaciji EU je donijeta 29. septembra 2003. godine.

Kao logičan nastavak vojne operacije *Concordia*, ali sada u mnogo stabilnijem regionalnom okruženju, *Proksima* je imala isti strateški cilj: obezbjeđenje mira i stabilnosti u Makedoniji kao preduslova za implementaciju Ohridskog sporazuma. Budući da je posrijedi policijska operacija, glavni naglasak je stavljen na reorganizaciju i stvaranje uslova za uspješan rad makedonskih policijskih snaga u budućnosti.

Glavni štab civilne operacije bio je smješten u Skoplju, dok su jedinice bile kontinuirano povezane sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Makedonije i uglavnom raspoređene na lokalnom nivou. Najviše pripadnika policijskih snaga EU bilo je stacionirano u djelovima Makedonije pretežno naseljenim albanskim stanovništvom – Tetovo, Kumanovo, Gostivar, Ohrid.

3.4 NATO štabovi i kancelarije na Balkanu

Štab NATO-a u Tirani ustanovljen je kao rezultat sukoba na Kosovu, u martu 1999. godine. NATO je osnovao logističku podršku komandi u Albaniji da olakša pomoć operacijama snaga na Kosovu (KFOR), kao

podršku mirovnim operacijama na kosovskom bojištu. Misija „Saveznička luka” je završena 31. avgusta 1999. godine, i osnovana je „Zapadna zona komunikacije” (COMMZ), koja je uključena u strukture snaga na Kosovu (KFOR). Vođen od strane višeg vojnog predstavnika NATO-a – SMR (*Senior Military Representative*),⁽³⁵⁾ štab NATO-a u Tirani osnovan je 17. juna 2002. godine, sa namjerom da pomogne i podrži Vladu Albanije u savjetodavnoj ulozi za aktivnosti u vezi sa članstvom u NATO-u. Komanda koja je smještena u centru Tirane, ima i Savjetodavni tim NATO-a, koji se nalazi u Ministarstvu odbrane, kao i kancelarije za javno informisanje.

Štab NATO-a u Skoplju formiran je s ciljem savjetovanja Vlade Makedonije o vojnim pitanjima i reformi Sektora bezbjednosti kako bi se doprinijelo daljoj evroatlantskoj integraciji i obezbijedila podrška operacijama koje sprovodi NATO na Balkanu. Štab NATO-a u Skoplju osnovan je u aprilu 2002. spajanjem dva štaba NATO-a, KFOR REAR i AMBER FOX. Štab NATO-a u Skoplju čine Savjetodavni tim (11 lica) i kancelarije za odnose sa javnošću i za civilno osoblje.⁽³⁶⁾

NATO je u Sarajevu, i pored razmiještaja snaga EUFOR-a u BiH 2004. godine, zadržao svoj vojni štab. Dok je EUFOR nadležan za svakodnevnu bezbjednost, NATO je svoju pažnju usmjerio prevashodno na reformu odbrane, pripremajući zemlju za moguće članstvo u svoju organizaciju. Štab NATO-a, na čijem čelu se nalazi američki brigadni general i koji broji oko 150 ljudi, bavi se i protivterorizmom, prikupljanjem obavještajnih podataka i hvatanjem osumnjičenih za ratne zločine.⁽³⁷⁾

NATO-ova kancelarija oficira za vezu u Beogradu osnovana je 18. decembra 2006. godine. Primarna misija Kancelarije je da služi kao veza sa vojnim vlastima u Srbiji, radi implementacije Tranzitnog sporazuma između NATO-a i Srbije, koji je potpisan 18. jula 2005. godine. Kancelarija olakšava implementaciju programa Partnerstva za mir u Srbiji sa NATO-om i pruža pomoć aktivnostima javne diplomatije NATO-a u regionu. Kancelarija oficira za vezu takođe podržava Srbija/NATO grupu za reformu odbrane, koja radi od februara 2006. godine. Kancelarija ima 9 članova (7 vojnih i 2 civilna).⁽³⁸⁾

35 www.afsouth.nato.int/NHQT, sajt posjećen: 14.4.2010. godine

36 www.nhqs.nato.int, sajt posjećen: 14.4.2010. godine

37 www.afsouth.nato.int/NHQSA, sajt posjećen: 14.4.2010. godine

38 www.afsouth.nato.int/mlo, sajt posjećen: 14.4.2010. godine

Ako se detaljnije razmotri angažovanje NATO-a u novom svjetskom poretku može se uočiti da su se prve tri NATO-ove operacije podrške miru sprovedene u Evropi, tj. na prostoru bivše SFRJ i da su to premijere angažovanja Saveza u novonastalim okolnostima:

- » uspostavljanje i održavanje mira u Bosni i Hercegovini, 1995. do 2004. godine, gdje je NATO prvi put u svojoj historiji postojanja angažovao vojne snage izvan teritorije članica Saveza radi uspostavljanja i održavanja mira;
- » vazдушna kampanja NATO-a na vojne ciljeve i infrastrukturne objekte SRJ 1999. godine u cilju sprečavanja nastanka humanitarne katastrofe na Kosovu i
- » preventivno diplomatsko djelovanje NATO-a 2001. godine u Makedoniji, radi razoružanja Vojske za nacionalno oslobođenje Albanaca u cilju sprječavanja etničkih sukoba u državi.

Pored toga, to je bio prostor gdje se dogodio važan iskorak u unapređenju odnosa NATO-a i EU. U decembru 2002. godine usvojena je *Deklaracija EU i NATO o ESDP (European Security and Defense Policy)*, koja postavlja osnovne principe dalje saradnje i zajedničkog djelovanja EU i Alijanse, i korišćenja kapaciteta NATO-a za potrebe operacija EU. Skup aranžmana, dogovora, kojima se jasno preciziraju uslovi i modaliteti pristupa EU zajedničkim kapacitetima NATO-a, za operacije pod vodstvom EU, usvojeni su 17. marta 2003. godine, pod nazivom *Berlin plus aranžmani*.⁽³⁹⁾ Aranžmani Berlin plus prvi put su primijenjeni u vojnoj operaciji „Konkordija” (*Concordia*), koju je, prvi put u saradnji sa NATO-om, pokrenula EU, 31. marta 2003. godine, u Makedoniji (okončana 15. decembra 2003. godine). Tokom te operacije prvi put došla je do izražaja praktična vojna saradnja između EU i NATO-a. Tekuća operacija EU u Bosni i Hercegovini, *EUFOR-Althea*, pokrenuta 2. decembra 2004. godine, takođe se odvija na osnovu *Berlin plus* aranžmana. Dakle, to je bio prostor gdje su NATO i EU prvi put uspostavili efikasan model bezbjednosne saradnje u akcijama očuvanja mira u svijetu.

39 Ovi dogovori, utemeljeni u martu 2003. godine, nazivaju se „Berlin plus”, jer su proizašli iz odluka donesenih na samitu NATO-a u Berlinu 1996. godine, u kontekstu saradnje NATO-WEU. Pored ostalog postignut je i sporazum o otvaranju čelije EU pri Vrhovnom štabu savezničkih snaga Evrope u Monsu (Belgija). Vidjeti: Radovan Vukadinović, Lidija Čehulić Vukadinović, Davor Božinović, *NATO Euroatlantska integracija*, Topical, Zagreb, 2007, str. 258–268.

NATO će i u budućnosti ostati prisutan na balkanskom prostoru sve do uspostavljanja sistema bezbjednosti koji će biti garant mira i stabilnosti u Regionu.

CRNA GORA I NATO PROGRAM PARTNERSTVA ZA MIR

4 CRNA GORA I NATO PROGRAM PARTNERSTVA ZA MIR

Nakon 21. maja 2006. godine, kada je na referendumu stekla nezavisnost, Crna Gora je otvorila novu stranicu u svojoj istoriji. Iako se period od 1992. godine, kada je sa Srbijom formirana Savezna Republika Jugoslavija – SRJ a potom Državna Zajednica SCG 2003. godine, može smatrati izgubljenim vremenom, kada su u pitanju evropske i evroatlantske integracije, ipak je on bitna specifičnost Crne Gore u odnosu na ostale republike bivše SFRJ.

Imajući u vidu nacionalističku politiku republičkih rukovodstava, koja je bila dominantna smjernica u procesu raspada SFRJ, nacionalnu strukturu Crne Gore i njene kapacitete da se odupre velikosrpskim ambicijama režima Slobodana Miloševića, pouzdano se može utvrditi da je Crna Gora izabrala jedino moguće rješenje. Dok su druge republike SFRJ došle do nezavisnosti putem rata, osim Makedonije, koja je bila na pragu unutrašnjih sukoba, koji su spriječeni prije svega zahvaljujući NATO-u i EU, Crna Gora se odlučila da na demokratski način, svojstven savremenim zapadnim državama, povрати svoju nezavisnost. Primjenom novih standarda za održavanje referenduma, koji do tada nijesu bili poznati u praksi EU i vršenjem neposrednog uticaja i pritiska, preko svog visokog predstavnika za definisanje referendumskih uslova, Miroslava Lajčaka, EU je obezbijedila povoljne uslove vlasti i opoziciji u Crnoj Gori za usvajanje Zakona o referendumskom izjašnjavanju građana o samostalnosti.⁽⁴⁰⁾ Ovo je još jedna bitna specifičnost i pozitivno iskustvo u međunarodnoj zajednici, a prevashodno za EU: da se preventivnim djelovanjem mogu uspješno rješavati politička i bezbjednosna pitanja u regionu. Način na koji je Crna Gora došla do nezavisnosti, na demokratskom referendumu građana 21. maja 2006. godine, bio je osnovni razlog što je u veoma kratkom roku priznata od većine zemalja i primljena u UN i OEBS, kao i mnoge druge međunarodne organizacije.

S obzirom na to da je u Crnoj Gori još prije sticanja nezavisnosti, 2006. godine, po pitanju integracija Crne Gore u EU i NATO, postojao potpuni politički konsenzus svih relevantnih političkih subjekata u državi, Skupština je, još u junu 2005. godine, usvojila Deklaraciju o Evropskim integracijama Crne Gore, u kojoj se jedan dio odnosi na

40 Zakon o referendumu u Crnoj Gori, Skupština Crne Gore, 01. 03. 2006. godine.

bezbjednosne integracije.⁽⁴¹⁾ Imajući u vidu izraženu potrebu države da se intenziviraju integracijski procesi, već 3. jula 2006. godine, Skupština je usvojila Deklaraciju o nezavisnosti Republike Crne Gore, u kojoj je istaknuto strateško opredjeljenje Crne Gore „da pristupi evropskim i evroatlantskim – NATO bezbjednosnim strukturama i da nastavi da doprinosi učvršćivanju regionalne stabilnosti i bezbjednosti”.⁽⁴²⁾

Formiranjem prve Vlade u nezavisnoj Crnoj Gori, u novembru 2006. godine,⁽⁴³⁾ započet je novi proces izgradnje crnogorskog društva, koji kroz integracije vodi ka NATO-u i EU. Za premijera je izabran Željko Šturanović, koji je u prethodnom sastavu Vlade bio ministar pravde. Na osnovu ekspozee⁽⁴⁴⁾ koji je iznio pred poslanicima u Skupštini i Programa Vlade RCG za 2007. godinu,⁽⁴⁵⁾ moglo se zaključiti da će težište angažovanja Vlade Crne Gore u narednom periodu biti usmjereno na evropske i evroatlantske integracije. U kontekstu reforme sektora bezbjednosti, Vlada se obavezala da će posebnu pažnju u narednom periodu posvetiti bezbjednosnoj i odbrambenoj politici EU, razvijanju političke i vojne saradnje s NATO-om, bilateralnoj saradnji s članicama NATO-a i državama regiona, kao i saradnji s globalnim i regionalnim organizacijama, prvenstveno sa UN i OEBS-om.

4.1 Okvirni dokument Partnerstva za mir i Prezantacioni dokument Crne Gore

Kao nagradu za doprinos demokratizaciji i jačanju mira i stabilnosti u regionu, NATO je na Samitu u Rigi, 29. novembra 2006. godine, uručio Crnoj Gori poziv da pristupi NATO-ovom programu Partnerstvo za mir. Vrlo brzo nakon toga, tačnije 14. decembra 2006. godine, predsjednik Crne Gore, Filip Vujanović, u sjedištu NATO-a u Briselu, potpisao je Okvirni dokument Partnerstva za mir.⁽⁴⁶⁾ Potpisivanjem Okvirnog dokumenta, Crna Gora je postala članica Partnerstva za mir,

41 Deklaracija o pridruživanju Evropskoj uniji, Službeni list Crne Gore, br. 36/3, od 16.06.2005. godine.

42 Deklaracija o nezavisnosti Crne Gore, Skupština RCG, 03.07.2006.
<http://www.skupstina.cg.yu/index1.php?module=3&sub=2>

43 Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave, Službeni list Republike Crne Gore, br. 38/03.2006.

44 Ekspozee mandataru za sastav Vlade Crne Gore Željka Šturanovića, Skupština Crne Gore, 10.11.2007.

45 Program rada Vlade RCG za 2007. godinu, Službeni list Republike Crne Gore, br. 45/01.2007, www.vlada.cg.yu/biblioteka.php

46 Okvirni dokument Partnerstva za mir, Crna Gora – NATO, Brisel, 14. decembar 2006.

čime je praktično preuzela obaveze predviđene ovim dokumentom.

Imajući u vidu obaveze proistekle potpisivanjem Okvirnog dokumenta Partnerstva za mir, odmah se pristupilo pripremi za izradu tzv. Prezentacionog dokumenta Crne Gore o učestvovanju u ovom programu, kako je to i precizirano u tački 4 Okvirnog dokumenta: „Druge države potpisnice će podnijeti nadležnim organima NATO-a prezentacione dokumente, navodeći korake koje će preduzeti radi postizanja političkih ciljeva Partnerstva, kao i vojne i druge resurse, koji bi se mogli koristiti za aktivnosti Partnerstva. NATO će predložiti program vojnih vježbi Partnerstva i drugih aktivnosti u skladu sa ciljevima Partnerstva. Na osnovu ovog Programa i svog Prezentacionog dokumenta, svaka država potpisnica će razviti sa NATO-om individualne programe partnerstva.“

Zbog nepostojanja adekvatnih institucionalnih kapaciteta, kao što je slučaj sa Ministarstvom odbrane, koje je Crna Gora oformila tek krajem 2006. godine, kasnilo se sa izradom i predajom Prezentacionog dokumenta NATO-u. Ipak, dokument je izrađen u međusobnoj saradnji predstavnika Ministarstva inostranih poslova i Ministarstva odbrane Crne Gore i predat je NATO-u, 25. aprila 2007. godine. U evroatlantskim integracijama bio je to prvi, uspješno položen, test za institucionalni sistema Crne Gore, jer učestvovanje u PzM-u nije pitanje samo jedne institucije u državi već cijelog sistema.⁽⁴⁷⁾

U prezentacionom dokumentu Crne Gore istaknuti su principi na kojima se bazira saradnja sa Alijansom, ciljevi učešća u Partnerstvu za mir, prioriteta područja saradnje, aktivnosti u PzM i finansiranje učestvovanja u Programu. U svrhu efikasnije implementacije i praćenja ovih ciljeva, Vlada Republike Crne Gore je, 28. decembra 2006. godine, uspostavila interresornu Vladinu Komisiju za aktivnosti Crne Gore u Partnerstvu za mir, a nedugo zatim, 24. januara 2007. godine, donijela je odluku o formiranju Savjeta za Partnerstvo za mir, kojem predsjedava predsjednik Vlade. Ministarstvo inostranih poslova i Ministarstvo odbrane uspostavili su interne organizacione strukture za pitanja u vezi sa Partnerstvom za mir i NATO-om.

Učestvovanje u spektru različitih aktivnosti PzM i inicijativama, znatno će doprinijeti razumijevanju procesa Partnerstva, razvoju crnogorskog odbrambenog sistema i poduprijeti strateške ciljeve iskazane u crnogorskoj spoljnoj i bezbjednosnoj politici. U skladu sa tim, Crna

47 Prezentacioni dokument Crne Gore, NATO, Brisel, 25. april 2007.

Gora je prioritetno fokusirala svoje aktivnosti na sljedećim poljima:

- » politički dijalog i saradnja sa saveznicima i partnerskim zemljama;
- » izgradnja institucija i reforma oružanih snaga;
- » odbrambena politika i strategija;
- » demokratska kontrola oružanih snaga;
- » edukacija i obuka civilnog i vojnog personala;
- » učenje stranih jezika;
- » rješavanje viška naoružanja i municije;
- » upravljanje kriznim situacijama.⁽⁴⁸⁾

Posebno je važno napomenuti da je Crna Gora za 2007. godinu opredijelila 2,04 odsto BDP-a za potrebe sektora odbrane. Vlada Crne Gore se preko Prezentacionog dokumenta PzM, obavezala da će nastojati da za sljedeći srednjoročni period, izdvajanja za odbranu budu na nivou od 2% BDP-a.⁽⁴⁹⁾ To bi sa očekivanim rastom BDP-a, kako je tada razmišljano, trebalo da omogući sprovođenje reformi i nesmetano funkcionisanje odbrambenog sistema, a ne bi ugrozilo standard građana i ekonomski razvoj. Imajući u vidu svjetsku ekonomsku krizu koja je nastupila početkom 2009. godine, ocjene MMF iz aprila iste godine da će recesija zahvatiti cnogorsku ekonomiju u iznosu od 2% na godišnjem nivou, kao i Program mjera Vlade Crne Gore za ublažavanje efekata svjetske ekonomske krize na privredu Crne Gore iz marta 2009. godine, nije bilo izvjesno da će sredstva opredeljena za sistem odbrane biti dovoljna za predviđenu dinamiku realizacije postavljenih ciljeva.

4.2 Sporazumi Crne Gore sa NATO-om

Sporazum o bezbjednosti informacija sa NATO-om je bilateralni sporazum, koji međusobno garantuje minimum neophodnih standarda zaštite razmijenjenih podataka i omogućava pristup državnih organa Crne Gore podacima označenim određenim stepenom tajnosti. Sporazum između Crne Gore i Sjevernoatlantskog saveza (NATO) o bezbjednosti informacija potpisan je u Briselu, 25. aprila 2007. godine.⁽⁵⁰⁾ Sporazum su potpisali ministar odbrane, mr Boro Vučinić i zamjenik

48 Mehmedin Tahirović, „Crna Gora i Partnerstvo za mir”, *Međunarodne studije*, god. 8, br. 2, Zagreb 2008, str. 53–70.

49 Prezentacioni dokument Crne Gore, NATO, Brisel, 25.04.2007 (usvojen od strane Vlade Crne Gore na sjednici od 5. aprila 2007. godine).

50 Sporazum o bezbjednosti informacija sa NATO, Vlada Crne Gore, Podgorica, 05.04.2007. Vidjeti: Tihomir Mijović, „Na raspolaganju tajni podaci NATO”, *Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – Partner*, br. 9, novembar 2008, str. 9–10.

generalnog sekretara NATO-a, Alesandro Minuto-Rico, istovremeno kada je predstavnicima NATO-a predat i Prezencacioni dokument.

Sporazum o bezbjednosti informacija predviđa da će svaka potpisnica štititi i čuvati informacije i materijal koji pripadaju drugoj strani. Odredbama Sporazuma Crna Gora i NATO su se obavezali da će učiniti sve što je potrebno da obezbijede da informacije i materijal zadrže isti stepen povjerljivosti koji je odredila ona strana od koje te informacije i materijal potiču, kao i da će čuvati takve informacije i materijal, u skladu sa dogovorenim zajedničkim standardima. Obaveza je i da se razmijenjene informacije i materijal neće koristiti u druge svrhe, osim navedenih u okvirima pojedinačnih programa, kao i odluka koje se na te programe odnose i da ih neće otkrivati trećoj strani bez saglasnosti strane od koje one potiču. Potpisivanjem Sporazuma, Crna Gora je prihvatila obavezu da svi njeni državljani, koji u toku obavljanja službenih dužnosti zahtijevaju ili mogu imati pristup informacijama ili materijalu razmijenjenom u okviru aktivnosti saradnje odobrenih od NATO-a, budu podvrgnuti odgovarajućoj bezbjednosnoj provjeri, prije nego što im se odobri pristup takvim dokumentima.

Kancelarija NATO-a za bezbjednost – NOS (*NATO Office of Security*), u ime generalnog sekretara i predsjedavajućeg Vojnog komiteta NATO-a, postupajući po ovlaštenju Sjevernoatlantskog savjeta i Vojnog komiteta NATO-a, odgovorna je za bezbjednosne sporazume o zaštiti povjerljivih informacija razmijenjenih u okviru aktivnosti saradnje koje odobri Sjevernoatlantski savjet. Izrađeni su posebni administrativni aranžmani koji će obuhvatati standarde recipročne bezbjednosne zaštite informacija koje će se razmijenjivati, kao i načine ostvarivanja veze između tijela za bezbjednost u Crnoj Gori i NOS-a. Crna Gora se obavezala da obavijesti NOS o tome koja bezbjednosna instanca u zemlji ima slična ovlaštenja.

U Skupštini Crne Gore je 8. marta 2008. godine, usvojen *Zakon o tajnosti podataka*,⁽⁵¹⁾ a 18. aprila 2008. godine Uredbom o organizaciji organa državne uprave, Vlada Crne Gore je formirala *Direkciju za zaštitu tajnih podataka*. Kao dio Direkcije za zaštitu tajnih podataka, formiran je *Centralni registar za prihvatanje i čuvanje tajnih informacija*.

Direkcija je zadužena za obavljanje poslova koji se odnose na obezbjeđenje zaštite tajnih podataka koji su povjereni Crnoj Gori od strane drugih država i međunarodnih organizacija, da postupa po zahtjevima

51 Zakon o tajnosti podataka, Sl. list Crne Gore, br. 14/08 od 29.02.2008.

za izdavanje dozvola za pristup tajnim podacima, vodi evidenciju o izdatim dozvolama za pristup tajnim podacima. U nadležnosti Direkcije je i da izrađuje i vodi Centralni registar tajnih podataka Crne Gore i tajnih podataka strane države ili međunarodne organizacije. Direkcija će izdavati dozvole za pristup tajnim podacima pravnim i fizičkim licima stepena tajnosti „strogo tajno”, „tajno” i „povjerljivo”. Predviđeno je da Vlada Crne Gore imenuje i razrješava direktora Direkcije, na predlog ministra nadležnog za poslove odbrane.

Crnu Goru je početkom novembra 2008. godine posjetio ekspertski tim NATO-a, iz Kancelarije za bezbjednost (NOS), koji je izvršio procjenu ispunjenja uslova za sertifikaciju Sporazuma o bezbjednosti informacija sa NATO-om, te poslao informaciju generalnom sekretaru o dostignutom stepenu traženih uslova. Crna Gora je obaviještena 17. novembra od NOS-a da je sertifikacija izvršena i da će razmjena podataka uslijediti odmah sa najvišim nivoom tajnosti „Tajno”.

Svim službama i pojedincima koji će imati pristup povjerljivim podacima NATO-a, nakon sertifikacije Sporazuma, NATO određuje „bezbjednosnu dozvolu” (security clearance). Svaka informacija mora da nosi posebnu oznaku u zavisnosti od stepena povjerljivosti. Sve osjetljive informacije koje se razmjenjuju među članicama saveza imaju pet nivoa tajnosti – NATO cosmic top secret (CTS), focal top secret (FTS), NATO secret (NS), NATO confidential (NC) i NATO restricted (NR).

Značaj zaključenja i sertifikacije Sporazuma o bezbjednosti informacija (*Agreement on Security of Information*), tzv. Bezbjednosnog sporazuma, između Crne Gore i NATO-a je višestruk i predstavlja neophodan korak na putu evroatlantskih integracija. Time su stvoreni uslovi za aktivnu ulogu Crne Gore u Partnerstvu za mir i pristup dokumentima NATO-a, neophodnim u sprovođenju praktične saradnje, kao što su:

- » upućivanje pripadnika snaga bezbjednosti i državnih službenika Crne Gore u komande i ustanove NATO-a;
- » povećana mogućnost za školovanje predstavnika ministarstava Crne Gore u školama, koledžima, institutima i sl. NATO-a;
- » razvoj naučne i vojno-tehničke saradnje;
- » sprovođenje zajedničkih vojnih vježbi i dr.

Vrsta i kvalitet informacija, koje zaključenje i sertifikacija ovog sporazuma čini dostupnim, predstavljaju značajnu podršku efikasnosti procesa reforme sistema odbrane Crne Gore. Sporazum o bezbjednosti

informacija je tipski ugovor, koji je do sada sa NATO-om zaključilo preko 90 država i međunarodnih organizacija. Među njima su: UN, EU, OEBS, Ruska Federacija, Ukrajina, države Partnerstva za mir, države Mediteranskog dijaloga, Australija itd.

U cilju nesmetane zaštite tajnih podataka i njihove razmjene sa NATO-om i između institucija u Crnoj Gori, Dirakcija za zaštitu tajnih podataka Crne Gore oformila je Centralni registar za zaštitu tajnih podataka. Pored nejga, formirana su još dva registra, jedan u Ministarstvu odbrane i drugi u Agenciji za nacionalnu bezbjednost. U fazi formiranja su registri u Ministarstvu inostranih poslova i Upravi policije Crne Gore. Takođe, u Misiji Crne Gore pri NATO-u, u Briselu, i MCD-u, u Monsu, u Belgiji, formirana su dva podregistra za zaštitu tajnih podataka.

Pored Sporazuma o bezbjednosti informacija sa NATO-om, 12. decembra 2008. godine, crnogorski ambasador u SAD, Miodrag Vlahović, na ceremoniji održanoj u Stejt departmentu, potpisao je *NATO-ov Partnerstvo za mir (PzM) Sporazum o statusu oružanih snaga (SOFA)*.⁽⁵²⁾ Ovim sporazumom se pruža odgovarajuća zaštita crnogorskim oružanim snagama u ostalim državama NATO-a i PzM-a, a obaveza Crne Gore je da istu zaštitu pruži i pripadnicima oružanih snaga država NATO-a i PzM-a na svojoj teritoriji. Pored ostalog, ovaj sporazum omogućava sprovođenje zajedničkih vojnih vježbi i obuke, za šta se Crna Gora intenzivno priprema. Potpisivanjem ovog sporazuma, Crna Gora je napravila veliki pomak u procesu dobijanja statusa kandidata za članstvo.

Kao i većina država članica PzM-a, Crna Gora je potpisala dva sporazuma radi obezbjeđivanja nesmetanih uslova za prelaz vojnih snaga NATO-a preko svoje teritorije: *Sporazum o prelasku snaga NATO-a*, u cilju pružanja podrške mirovnim operacijama (ovim je nastavljena primjena prethodno potpisanih sporazuma u Državnoj zajednici SCG, prije proglašenja nezavisnosti Crne Gore)⁽⁵³⁾ i *Sporazum o prelasku snaga evropske unije (EUFOR)* preko teritorije Crne Gore.⁽⁵⁴⁾

52 *NATO-PzP SOFA sporazum*, Ministarstvo inostranih poslova Crne Gore, br. 08/3–392/3. od 17.12.2008. godine.

53 Sporazum o prelasku snaga NATO-a između Crne Gore i NATO-a potpisan je 26.11.2007. između zamjenika komandanta Združene komande savezničkih snaga u Napulju, general-potpukovnika Petera Peersona i ministra odbrane Crne Gore, mr Bora Vučinića. Prije toga, u Beogradu je 18.06.2005. godine potpisan sporazum između Srbije i Crne Gore i NATO-a o tranzitnim aranžmanima za podršku mirovnim operacijama. Vidjeti: Magazin *Bezbjednost*, „Koridor za NATO”, Podgorica, 27.11.2007, str. 5.

54 Sporazum o prelasku snaga EUFOR-a potpisan je 07.05.2007. između komandanta EUFOR-a kontra-admirala Hansa-Johena Vittauera i ministra inostranih poslova Milana Ročena.

U vezi sa obezbjeđenjem podrške zemlje domaćina za izvršenje vježbi i operacija NATO-a na teritoriji Crne Gore, Vlada Crne Gore je, 29. juna 2009. godine, prihvatila Memorandum o razumjevanju sa NATO-om,⁽⁵⁵⁾ koji je potpisan 13. oktobra 2009. godine.

4.3 Mehanizmi Partnerstva za mir u kojima učestvuje Crna Gora

Mehanizmi Partnerstva za mir predstavljaju uređeni sistem odnosa između partnera i NATO-a u procesu ostvarenja zajedničkih ciljeva. Svaka država se kroz okvirni dokument, koji potpisuje sa NATO-om, obavezuje da će po ustanovljenoj proceduri pristupiti realizaciji istih. To takođe zavisi i od ciljeva i oblasti saradnje za koje se dotična država opredijelila kroz svoj prezentacioni dokument. Od momenta pristupanja Partnerstvu za mir, Crna Gora sa NATO-om realizuje četiri mehanizma saradnje: Individualni program partnerstva – IPP, Proces planiranja i revizije – PARP, Individualni partnerski akcioni plan – IPAP i Intenzivirani dijalog – ID.⁽⁵⁶⁾

4.3.1 Individualni program partnerstva – IPP

Individualni program partnerstva– IPP (*Individual Partnership Program*) jeste bilateralni sporazum između zemlje partnera i NATO-a, kojim se reguliše zajednička realizacija izabраниh aktivnosti iz evroatlantskog partnerskog radnog plana (Euro-Atlantic Partnership Work Plan – EAPWP). Aktivnosti se odnose na obrazovanje, civilno-vojne odnose, upravljanje kriznim situacijama, komunikacije i informacione sisteme, zaštitu vazdušnog prostora i dr. Sve države članice i partneri u saradnji sa NATO-om vrše odabir aktivnosti koje im mogu biti od najveće koristi u procesu prilagođavanja vlastitih sistema odbrane zahtjevima NATO-a, u saglasnosti sa ciljevima iznijetim u prezentacionom dokumentu. U pripremi i realizaciji IPP koristi se elektronski program ePRIME (*Electronic Partnership Realtime Information Manag-*

55 Potpisivanje ovog memoranduma će omogućiti izvođenje 3 vježbe NATO-a u Crnoj Gori, planirane za 2010. godinu: *Cooperative MARLIN*, *Cooperative MAKO* i *MEDCEUR*. Vidjeti: Zaključak Vlade Crne Gore broj 03–8643 od 29.06.2009. godine.

56 Mehmedin Tahirović, „Montenegro and Partnership for Peace Program”, *Connections*, The Quarterly Journal, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, Spring 2008, str. 34–38.

ment and Exchange Sistem) koji funkcioniše putem Interneta.

Prvi IPP Crne Gore je izrađen u oktobru 2007. godine i prihvaćen je od strane NATO-a u januaru 2008. godine. Bilo je planirano da Crna Gora tokom 2008. godine učestvuje u 69 aktivnosti, a opredijelila se za sledeće prioritete: izučavanje jezika, medicinska podrška, vojna edukacija, obuka i vojna doktrina. Nakon konsultacija s NATO-om, aktivnosti za IPP u 2008. godini revidirane su, tako da je broj ukupnih aktivnosti sveden na 48 u skladu s realnim mogućnostima i kapacitetima Crne Gore.⁽⁵⁷⁾ U januaru 2009. godine izvršena je godišnja analiza realizacije IPP-a za 2008. godinu a stepen realizacije je 71%.

Finalni sastanak za usaglašavanje IPP za 2009. godinu održan je u Briselu, 10. decembra 2008. godine, na kome su određene 48 aktivnosti sa 71 učesnikom iz Crne Gore, dok je krajem 2009. godine urađen i IPP za 2010/2011. godinu, kojim je planirano 53 aktivnosti sa 80 učesnika.

4.3.2 Proces planiranja i revizije – PARP

Proces planiranja i revizije – PARP (*Planning and Review Process*) predstavlja jedan od ključnih mehanizama Partnerstva za mir. PARP omogućava partnerima da razviju sposobnosti za svoje bezbjednosne potrebe i za doprinos operacijama NATO-a. Učešćem u Procesu planiranja i revizije partneri sebi postavljaju zahtjeve u razvoju sopstvenih sposobnosti, u vidu partnerskih ciljeva – PG (*Partnership Goals*), koje žele da dostignu.⁽⁵⁸⁾ Države partneri se opredjeljuju na osnovu slobodnog izbora – Prezentacionog dokumenta,⁽⁵⁹⁾ ili na osnovu naknadno donijete političke odluke o sadržaju PARP-a.

U septembru 2007. godine Crna Gora je predala odgovore na prvi upitnik PARP-a, koji je 31.03.2008. godine predstavljen u Briselu, gdje su usvojena 32 partnerska cilja Crne Gore.⁽⁶⁰⁾ Prioriteti u partnerskim ciljevima su bili učenje jezika i priprema jedinica za učešće u međunarodnim mirovnim misijama.⁽⁶¹⁾

57 Tihomir Mijović, *Revizija IPP aktivnosti – dokaz odgovornosti i zrelosti*, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 8, Podgorica, oktobar 2008, str. 9–10.

58 Mehmedin Tahirović, *Proces planiranja i revizije – PARP*, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 3, Podgorica, april 2008, str. 9–10.

59 *Prezentacioni dokument Crne Gore*, NATO, Brisel, 25. april 2007.

60 Partnerski ciljevi se određuju na period od 2 godine. U 2008. godini Crna Gora je izabrala 32 partnerska cilja sa NATO-om. Novi paket partnerskih ciljeva će biti usvojen 2010. godine (dio partnerskih ciljeva će biti isti, jer traju duži period ili su trajni – kao učenje jezika, a dio će biti novi).

61 Tihomir Mijović, *NATO usvojio PARP procjenu za Crnu Goru*, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 3, Podgorica, april 2008, str. 9–10.

U junu 2008. godine Crna Gora je dobila drugi upitnik PARP-a, za koji su izrađeni odgovori i predati NATO-u 29.09.2008. godine. Odgovori na upitnik PARP-a za 2008. godinu, tj. procjena PARP-a, usvojeni su u Briselu 16.02.2009. godine⁽⁶²⁾.

Na zajedničkom sastanku predstavnika 28 članica NATO-a i delegacije Crne Gore 01.03.2010. godine u Briselu usvojen je drugi paket partnerskih ciljeva za Crnu Goru. Drugi paket sadrži 51 partnerski cilj (u prethodne dvije i po godine realizovano je 5 partnerskih ciljeva, ostalo je za realizaciju 27 iz prvog paketa i dodata su 24 nova partnerska cilja).

4.3.3 Individualni partnerski akcioni plan – IPAP

Individualni partnerski akcioni plan – IPAP (*Individual Partnership Action Plan*) pokrenut je u novembru 2002. godine na samitu NATO-a u Pragu. IPAP omogućava Alijansi da izradi programe pomoći za zemlje partnere koje traže bolje strukturiranu pomoć za domaće reforme, a u skladu sa specifičnim potrebama i okolnostima. Na sljedećem samitu NATO-a u Istambulu 2004. godine ovi programi su još više produbljeni i prilagođeni članicama PzM-a, kako bi uspješnije realizovale svoje reforme. IPAP je namijenjen državama pratnerima, a omogućuje reformu i modernizaciju sistema bezbjednosti i unapređenje saradnje sa NATO-om.

Shodno jasnom opredjeljenju kroz Prezantacioni dokument, Vlada Crne Gore je, 20.12.2007. godine, usvojila Informaciju o pristupanju Crne Gore Individualnom partnerskom akcionom planu – IPAP, a pola godine nakon toga, 19. juna 2008. godine, IPAP je usvojen na sjednici Vlade Crne Gore.⁽⁶³⁾ Dokument je predat NATO-u, 24. juna 2008.

62 Radi usaglašavanja odgovora na PARP upitnik (PARP procjene) ekspertski tim NATO-a boravio je u Crnoj Gori 26–29.01.2009. godine.

63 NATO je odobrio otpočinjanje IPAP-a za Crnu Goru na sjednici Sjevernoatlantskog savjeta od 5. II 2008. Crna Gora je nacrt Prezantacionog dokumenta za IPAP usaglasila sa ekspertima NATO-a i, nakon što je usvojen na sjednici Vlade, 6. III 2008, ministri inostranih poslova i odbrane predstavili su ga na sastanku Visokog političkog komiteta NATO-a u sjedištu NATO-a 11. III 2008. Nakon predaje Prezantacionog dokumenta, izrađen je nacrt Individualnog partnerskog akcionog plana – IPAP-a, koji su članice NATO-a razmotrile 10. VI 2008, a zatim je uslijedilo njegovo usvajanje u Vladi Crne Gore, 19. VI 2008. Dokument je uručen NATO-u 24. VI 2008. u Briselu i 15. jula usvojen na Sjevernoatlantskom savjetu NATO-a. To je prvi zajednički dokument Crne Gore i NATO-a. Proces implementacije IPAP-a

godine, prilikom započinjanja Intenziviranog dijaloga Crne Gore i NATO-a.

U IPAP-u Crne Gore sadržana su sva važna i karakteristična pitanja koja bi država trebalo da riješi do punopravnog članstva u NATO. Glavni ciljevi precizirani IPAP-om podijeljeni su u četiri cjeline: 1. *Političko-bezbjednosna pitanja*; 2. *Obrana, bezbjednost i vojni ciljevi*; 3. *Informisanje javnosti, nauka, životna sredina i pitanja vezana za planiranje kriznih situacija* i 4. *Administrativna pitanja i bezbjednost informacija*.⁽⁶⁴⁾

Od 1. do 3. marta 2010. godine, delegacija NATO-a boravila je u Crnoj Gori sa ciljem izvršenja procjene IPAP-a. Zvanična ocjena od strane NATO-a o realizaciji IPAP-a, dostavljena je Crnoj Gori polovinom marta 2010. godine, kada je konstatovana uspješna realizacija ovog mehanizma, čime je okončan IPAP između NATO-a i Crne Gore.

4.3.4 Intenzivirani dijalog – ID

Intenzivirani dijalog – ID (*Intensified Dialogue*), na osnovu odredaba Studije o proširenju NATO-a iz 1995. godine, izvodi se u formi sastanka između Sjeveroatlantskog savjeta i visokih predstavnika pojedinih zemalja, kao što su predsjednici vlada, ministri spoljnih poslova i odbrane, a oko pitanja vezanih za pridruživanje NATO-u. Cilj Intenziviranog dijaloga je da se pomogne državi aspirantu da definiše područja na kojima je potrebno uskladiti i formulisati zajedničke preporuke za

nadgleda Savjet za Partnerstvo za mir, a Komisija za interresorne aktivnosti u PzM-u proširena je u cilju izrade i implementacije IPAP-a. Vlada CG zadužila je MIP i MO da do decembra 2008. urade Izvještaj o realizaciji aktivnosti iz IPAP-a. *Prvi Izvještaj o realizaciji aktivnosti iz IPAP-a* Vlada Crne Gore usvojila je 18. XII 2008. U Podgorici je 26–29. 1. 2009. boravio ekspertski tim NATO-a i tada je usaglašen prvi Izvještaj o realizaciji IPAP-a. U Briselu je 9. III 2009. održan sastanak Sjevernoatlantskog savjeta s Crnom Gorom, na kojem su pozitivno ocijenjene realizovane aktivnosti u okviru IPAP-a. *Drugi izvještaj za IPAP* Vlada je usvojila u julu 2009. Na sastanku Savjeta za PzM, održanom 21.12.2009. usvojen je *završni Izvještaj o realizaciji IPAP-a za period 2008/2009. godina*, čime je završena njegova realizacija sa ukupnim procentom od 83%. Nakon pozitivne ocjene NATO-a o IPAP-u Crne Gore, slijedi izrada prvog Godišnjeg nacionalnog programa u okviru MAP-a. Vidjeti: Vesko Garčević, *Iskoristiti zamah administracije*, Nezavisni dnevnik *Vijesti*, 1. februar 2010.

64 IPAP Crne Gore, Vlada Crne Gore, 19. VI 2008. Vidjeti: Mehmedin Tahirović, *Brža kandidatura za članstvo u NATO*, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 6, Podgorica, jul 2008, str. 9.

postizanje interoperabilnosti, te se na tim sastancima raspravlja o političkim, vojnim, finansijskim i bezbjednosnim pitanjima vezanim za buduće članstvo u NATO-u. Nakon uspostavljanja procesa MAP-a 1999. godine sve zemlje koje su do tada učestvovala u procesu Intenziviranog dijaloga su po sistemu automatizma ušle u MAP, koji je predstavljen kao njegova nadgradnja.⁽⁶⁵⁾

Intenzivirani dijalog (ID) i IPAP su mehanizmi koji se paralelno realizuju. Za Crnu Goru ID je predstavljao završne pripreme za dobijanje statusa kandidata za članstvo u NATO-u, tj. otpočinjanje Akcionog plana za članstvo – MAP.

Crna Gora je 11.01.2008. godine zvanično izrazila zainteresovanost za otpočinjanje procesa ID-a sa NATO-om, a na samitu NATO-a u Bukureštu 3.4.2008. godine Crna Gora je zvanično pozvana da otpočne proces ID-a. Već u junu 2008. godine Savjet za PzM usvojio je Inicijalni dokument za diskusiju ID-a. Nakon toga je otpočela primjena dokumenta ID-a, koji se sastoji od niza tematskih sastanaka⁽⁶⁶⁾ iz oblasti koje obuhvata ID⁽⁶⁷⁾.

Na sastanku Sjevernoatlantskog savjeta NATO-a – NAC, održanom 9. marta 2009. godine u Briselu, zaključeno je da je NATO zadovoljan načinom i brzinom razvoja odnosa NATO-a i Crne Gore i da je Crna Gora sprovela značajne reforme. Ovim je uspješno okončan ID između NATO-a i Crne Gore.

4.4 Aktivnosti Crne Gore u Partnerstvu za mir

Pored neposredno preuzetih obaveza, definisanih u Okvirnom dokumentu PzM-a, uže određenim Prezentionim dokumentom Crne Gore i operacionalizovanim kroz mehanizme Partnerstva za mir, postoji još niz aktivnosti koje preduzimaju elementi sistema bezbjednosti, a koji

65 NATO Handbook 2006, Membership Action plan – MAP.

66 Održani su sljedeći sastanci vezani za ID: 24.06.2008. godine – održan je plenarni sastanak za Intenzivirani dijalog predstavnika Crne Gore s predstavnicima NATO-a u sjedištu NATO-a u Briselu; 04.09.2008. godine – održan sastanak ID-a o pitanjima odbrane i bezbjednosti između predstavnika Crne Gore i NATO-a; 20.01.2009. godine – sastanak ID-a o implementaciji Komunikacione strategije o evroatlantskim integracijama; 27.01.2009. godine – dva tematska sastanaka ID-a: o bezbjednosti i zaštiti povjerljivih informacija i o pravnim pitanjima.

67 Dokument Intenziviranog dijaloga (ID) obuhvata sljedećih 6 oblasti: Crna Gora i proširenje NATO-a, politički okvir, spoljna i bezbjednosna politika Crne Gore, odbrambena i vojna pitanja, ekonomija i predstojeći koraci. Vidjeti više u: Mehmedin Tahirović, „Brža kandidatura za članstvo u NATO”, Mješecnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 6, Podgorica, jul 2008, str. 10.

posredno ili neposredno utiču na tempo i kvalitet reforme snaga bezbjednosti u Partnerstvu za mir. Preuzimanje i implementacija standarda NATO-a u dostizanju zahtijevanog nivoa interoperabilnosti snaga i sredstava, podrazumeva ustanovljavanje pravno-normativne regulative, ljudske resurse koji to znaju i mogu da primijene i finansijska sredstva koja su neophodna da bi se čitav proces nesmetano odvijao. Pored toga neophodno je uspostaviti nesmetane i razvijene oblike saradnje sa NATO-om i njegovim članicama, kao i sa članicama Partnerstva za mir, kako na regionalnom nivou, tako i u široj međunarodnoj zajednici.

4.4.1 Strateška dokumenta i zakoni

Budući da je Crna Gora, nakon sticanja nezavisnosti, uglavnom naslijedila pravno-normativna akta iz zajedničkih država u koje je bila uključena posljednjih 90 godina, a pošto su ta akta za savremene procese evropskih i evroatlantskih integracija, faktički uglavnom bila neupotrebljiva, to se u većini slučajeva moralo raditi iz početka, što nije bilo nimalo lako. Uzevši pri tome u obzir da je nivo razvijenosti institucija bio veoma skroman, onda je zaista trebalo mnogo truda i umješnosti za iznalaženje najefikasnijih modula, kako bi se prevazišlo takvo stanje. Prvo su usvojeni najvažniji strateški dokumenti i zakoni, a potom niz pravno-normativnih akata koji su omogućili realizaciju preuzetih obaveza Crne Gore u PzM.

Nakon formiranja Ministarstva odbrane, kao težišne civilne institucije u procesu evroatlantskih integracija Crne Gore, krenulo se u stvaranje normativnih pretpostavki za reformu sistema odbrane. Budući da je u momentu ulaska Crne Gore u PzM, u službenoj upotrebi bio stari ustav Crne Gore iz 1992. godine, koji nije odgovarao novonastalim okolnostima u kojima se država našla, trebalo ga je promijeniti. Međutim, zbog nametnutih zahtjeva i standarda Savjeta Evrope, koje je bilo neophodno ugraditi u novi tekst ustava, trebalo je vremena za ispunjenje tih uslova. S druge strane, stari ustav je predviđao da je za promjenu ustava Crne Gore potrebna dvotrećinska podrška poslanika u Parlamentu. Dio opozicije je blokirao njegovo usvajanje sve do oktobra 2007. godine, kada je konačno usvojen novi ustav Crne Gore. Ubrzo poslije donošenja novog ustava, formiran je i Savjet za odbranu i bezbjednost kao tijelo koje donosi odluke o komandovanju Vojskom Crne Gore, analizira i ocjenjuje bezbjednosnu situaciju u Crnoj Gori i donosi odluke za preduzimanje

odgovarajućih mjera.

Pored toga, da bi država mogla da funkcioniše u PzM-u, za vrlo kratko vrijeme su izrađeni i usvojeni Strategija nacionalne bezbjednosti (u junu 2006. godine) i Strategija odbrane (u julu 2007. godine), kao i Zakon o odbrani i Zakon o vojsci.

Međutim, kao jedna od težišnih aktivnosti u 2008. godini, nametnula se potreba za usklađivanjem strateških dokumenata i sistemskih propisa u oblasti odbrane sa novim ustavom Crne Gore.

Kao najvažniji, prvo su izrađeni, a potom, krajem 2008. godine, i usvojeni novi dokumenti *Strategije nacionalne bezbjednosti*⁽⁶⁸⁾ i *Strategije odbrane*⁽⁶⁹⁾. Kao prateći oblik ovih dokumenata, usvojeni su u Skupštini Crne Gore u decembru 2009. godine Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odbrani i novi Zakon o Vojsci Crne Gore.⁽⁷⁰⁾

Jedan od osnovnih dokumenata odbrane, pored Strategije nacionalne bezbjednosti i Strategije odbrane Crne Gore, jeste i *Plan odbrane Crne Gore*, koji se sastoji od dokumenata u kojima se planiraju pripreme za ostvarivanje ciljeva odbrane u okviru odbrambenog sistema Crne Gore. Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj 29. decembra 2008. godine, donijela Plan odbrane Crne Gore.⁽⁷¹⁾

Radi pravovremene i nesmetane razmjene informacija sa NATO-om, u februaru 2008. godine usvojen je Zakon o tajnosti podataka.⁽⁷²⁾ Odmah se potom ukazala potreba za normativno-pravnim regulisanjem slanja crnogorskih predstavnika u mirovne misije i operacije, pa je usvojen Zakon o upotrebi jedinica vojske Crne Gore u međunarodnim snagama i učešću pripadnika civilne zaštite, policije i zaposlenih u organima državne uprave u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu.⁽⁷³⁾

Kako je to predviđeno i Prezentionim dokumentom u tački 3 stav

68 Strategija nacionalne bezbjednosti, Sl. list Crne Gore, br. 75/08 od 08.12.2008. Prva Strategija nacionalne bezbjednosti Crne Gore usvojena je u junu 2006. godine, odmah nakon sticanja nezavisnosti, zbog potreba uključenja Crne Gore u euroatlantske integracije, ali je nakon usvajanja novog ustava 2007. godine usvojena nova zbog potrebe usaglašavanja sa novim ustavnim odredbama.

69 Strategija odbrane Crne Gore, Sl. list Crne Gore, br. 79/08 od 23.12.2008.

70 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odbrani i Zakon o Vojsci Crne Gore, Sl. list Crne Gore, br. 88/09 od 31.12.2009.

71 Plan odbrane Crne Gore, Izvještaj o radu Ministarstva odbrane za 2008. godinu, Vlada Crne Gore, februar 2009, str. 10.

72 Zakon o tajnosti podataka, Sl. list Crne Gore, br. 14/08 od 29.02.2008.

73 Zakon o upotrebi jedinica vojske Crne Gore u međunarodnim snagama i učešću pripadnika civilne zaštite, policije i zaposlenih u organima državne uprave u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu, Sl. list Crne Gore, br. 61, od 13. oktobra 2008. godine.

sedam, a u cilju nastavka planske i organizovane reforme sistema odbrane, Ministarstvo odbrane je početkom 2008. godine započelo izradu Strategijskog pregleda odbrane Crne Gore. Planirano je da se Strategijski pregled završi u prvoj polovini 2010. godine.⁽⁷⁴⁾

Da bi se sva ova strateška dokumenta u praksi realizovala, bilo je potrebno usvojiti novu organizaciju i sistematizaciju radnih mjesta, usaglašenu sa novim zahtjevima koje nameće vrijeme integracija. Shodno tome, usvojeni su novi akti organizacije u Ministarstvu unutrašnjih poslova i javne uprave, Upravi policije i Agenciji za nacionalnu bezbjednost, u toku 2006. godine, a u Ministarstvu odbrane i Vojsci Crne Gore krajem 2008. godine.

Kako to sistem funkcionisanja državne uprave nameće, za sve ove strateške dokumente i zakone, potrebna je izrada podzakonskih akata i pravilnika u skladu sa NATO-ovim standardima, što će u procesu evroatlantskih integracija biti stalna obaveza državne administracije.

4.4.2 Osposobljavanje kadrova

Kadrovske potrebe ili ljudski resursi, jedan su od najvažnijih djelova i neophodnih državnih kapaciteta, da bi se proces evroatlantskih integracija odvijao nesmetano. Jedan od osnovnih uslova u integracijskim procesima jeste poznavanje stranih jezika, sa težištem na engleskom jeziku, kao najviše zastupljenom u međunarodnoj zajednici. U snagama bezbjednosti Crne Gore, ovo je bio jedan od najvećih problema u momentu pristupanja Partnerstvu za mir. Pored toga, nedostatak obrazovnih institucija, vojnog i bezbjednosnog karaktera, za formiranje specijalizovanih kadrova bio je suštinski i, gledano dugoročno, nenaodnadv.⁽⁷⁵⁾ U takvoj zatečenoj situaciji, rješenje se moralo tražiti kod partnera, koji su imali adekvatne uslove za pomoć Crnoj Gori po ovim pitanjima. Tako je za rješavanje ovih problema Crna Gora potpisala nekoliko projekata sa različitim državama, od kojih su značajniji sljedeći: a) norveški projekat Reforme odbrambenog i bezbjednosnog sektora – DSSR (*Defence and Security Sector Reforms*); b) američki program Međunarodne edukacije i obuke – IMET (*International Military Education*

74 Mehmedin Tahirović, Strategijski pregled odbrane – analiza resursa i odgovora, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 4, Podgorica, maj 2008, str. 9–11.

75 Olivera Đukanović, „Dobro za profesionalce i državu”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 16, Podgorica, jun 2009, str. 24–26.

and Training program); c) Ugovor sa američkom korporacijom MPRI (*Military Professional Resources Incorporation*) o obuci crnogorskog kontigenta za mirovne operacije i d) Sporazum sa Univerzitetom Donja Gorica iz Podgorice o edukaciji kadrova Ministarstva odbrane.

a) Norveški projekat Reforme odbrambenog i bezbjednosnog sektora – DSSR (*Defence and Security Sector Reforms*) realizuje se u okviru Sporazuma koji je, 28. septembra 2007. godine, Vlada Crne Gore potpisala sa Vladom Norveške, kao vodećom zemljom u projektu.⁽⁷⁶⁾ Inicijalno je bilo predviđeno da početna faza traje 6 mjeseci i njena realizacija je započela 29. oktobra 2007. Nakon toga Projekat je odobren i za naredne 3 godine, a budžet za prvu godinu je iznosio oko 300.000 eura. Menađer projekta je g. Morten Ringhaim, koji je stalno smješten u MO CG.

Projekat se sastoji iz 4 oblasti saradnje:

- » ljudski resursi;
- » procesi definisanja bezbjednosne i odbrambene politike;
- » administrativni procesi, informacione tehnologije i komunikacioni sistemi i
- » procesi planiranja i budžetiranja.⁽⁷⁷⁾

b) Među najznačajnijim aktivnostima u oblasti saradnje sa SAD je realizacija kurseva i školovanja po IMET programu (*International Military Education and Training program*), koji u potpunosti finansiraju SAD, i to:

- » BOLC (Basic Officer Leadership Course) – osnovni kurs za oficire, na kojem su učestvovala dva oficira Vojske Crne Gore;
- » IMOC (International Maritime Officer Course) – međunarodni kurs za pomorske oficire, na kojem su učestvovala dva oficira Mornarice i
- » školovanje na komandno-štabnom koledžu. U toku je školovanje jednog oficira Vojske Crne Gore⁽⁷⁸⁾, dok je u toku 2010. godine planirano upućivanje još jednog oficira.

Pored IMET programa realizuje se program FMSC (*Foreign Military Sales Case*), koji obuhvata opremanje laboratorije engleskog jezi-

76 Dugoročni program saradnje između Norveške i Crne Gore, Oslo, 28. septembar 2007. godine.

77 Izvještaj o radu Ministarstva odbrane u 2008. godini, Vlada Crne Gore, februar 2009. godine.

78 Mihailo Danilović, „Crnogorski kadeti na svjetskim akademijama”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 5, Podgorica, jun 2008, str. 12–15.

ka za 15 učesnika, uz odgovarajuću informatičku softversku podršku, u Centru za obuku u kasarni „Milovan Šaranović“ u Danilovgradu.

c) U cilju pružanja ekspertskih usluga iz oblasti odbrane i vojske, Vlada Crne Gore je, 21. aprila 2009. godine, potpisala ugovor sa američkom korporacijom MPRI (*Military profesional resources incorporated*). Ugovor je zaključen na godinu dana, a predviđa pružanje ekspertskih usluga od strane te renomirane korporacije crnogorskom Ministarstvu odbrane u razvoju politike odbrane i procedura, planiranju, upravljanju krizom, bezbjednosti obalskih granica, kao i u obuci visokih službenika Ministarstva i pripadnika Vojske Crne Gore. Posebna pažnja biće posvećena pripremama pripadnika VCG za učešće u mirovnim misijama. Korporacija MPRI posjeduje dugogodišnje iskustvo u konsaltingu i obuci, a bila je uspješno angažovana u više zemalja regiona. Tokom perioda realizacije ugovora mali tim američkih eksperata u Crnoj Gori neposredno sarađuje sa službenicima Ministarstva i pripadnicima Vojske.⁽⁷⁹⁾

d) Potpisivanje Sporazuma o saradnji između Ministarstva odbrane i Univerziteta Donja Gorica iz Podgorice 5. decembra 2008. godine, predstavlja prvi oblik neposredne saradnje jedne naučno-obrazovne institucije u Crnoj Gori sa jednim od elemenata sistema bezbjednosti na planu edukacije kadrova. Sporazum predviđa različite oblike edukacije kroz: školovanje kadrova na Humanističkim studijama i Pravnom fakultetu, poslijediplomsko usavršavanje, različite kurseve, seminare, konferencije i radionice.

Na osnovu ovog sporazuma, 7. i 8. aprila održan je seminar na temu „Iskustva susjednih zemalja u mirovnim operacijama i misijama“, za 30 pripadnika Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore, visokog i srednjeg ranga, koji će biti neposredno angažovani na pripremi i učestvovanju crnogorskog kontigenta u misijama mira. Sporazum podrazumeva dugoročnu saradnju.

Pored ovih projekata i sporazuma, u cilju edukacije i obuke crnogorskih kadrova iz struktura sistema odbrane, trenutno se na osnovama bilateralne saradnje Ministarstva odbrane Crne Gore i ministarstava odbrana partnerskih zemalja i članica NATO-a, nalazi više kadeta i pripadnika Vojske Crne Gore.

⁷⁹ Ministar odbrane Crne Gore, Boro Vučinić, i predsjednik američke korporacije MPRI, general Karl E. Vuono, potpisali su Ugovor o pružanju ekspertskih usluga u oblasti odbrane i vojske. Vidjeti: Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 14, Podgorica, april 2009, str. 22.

Školovanje kadeta

U 2009. godini, Ministarstvo odbrane zaključilo je 18 ugovora o školovanju kadeta na vojnim akademijama u inostranstvu, i to: Republici Srbiji, Republici Grčkoj, SAD i Saveznoj Republici Njemačkoj. Sa 17 kadeta, koji su prethodno otpočeli studije na inostranim vojnim akademijama, ukupno 35 kadeta školuje se za oficirski poziv na visokim vojnim akademijama u inostranstvu.

Školovanje profesionalnih vojnih lica

Tokom 2009. godine, na školovanju u vojnim školama u inostranstvu bilo je 18 profesionalnih vojnih lica (11 oficira, 4 podoficira i 3 vojnika po ugovoru). Školovanje je u 2009. godini završilo 9 lica (5 oficira, 1 podoficir i 3 vojnika po ugovoru), a u 2010. godini nastavlja 9 lica (6 oficira i 3 podoficira). Vidjeti detaljan prikaz u tabeli:

R. br	Čin, prezime i ime	Zemlja	Mjesto održavanja	Institucija gdje se realizuje školovanje	Vrijeme
1	major DAKOVIĆ ILIJA	SAD	Fort Leavenworth, Kansas	Komandni generalštabni koledž KoV SAD	Završio 16.06.2009.
2	major OBRADOVIĆ IVAN		Fort Maxwell, Alabama	Vazduhoplovni štabni koledž	07.06.2009 – 08.06.2010.
3	stariji vodnik JOVANOVIĆ DANKO		Fort Stil, Teksas	Akademija za glavne podoficire kopnene vojske	15. 04.2009 – 27. 05. 2010.
4	kapetan korvete TOMANOVIĆ VESKO	SR Njemačka	Hamburg	Pomorska komandno-štabna škola	18.08.2009– 11.06.2010.
5	stariji vodnik ŽIVALJEVIĆ RADULE		Drezden	Vojna akademija kopnene vojske	26.06. 2009 – 11.06.2010.
6	major ĐEREKARAC HAJRUDIN	Republika Hrvatska	Zagreb	Zapovjedna stožerna škola	Završio 25.06.2009.
7	kapetan ERAKOVIĆ NIKOLA		Zagreb	Vojno-diplomatska akademija	Završio 24.04.2009.
8	stariji vodnik I klase KULINOVIĆ GORAN		Zagreb	Zapovjedna stožerna škola	Završio 25.06.2009.
9	vojnik po ugovoru BULATOVIĆ MILAN		Đakovo	Osnovni podoficirski kurs na vojnom učilištu „Petar Zrinjski” (osposobljavanje za podoficira)	Završili 25.06.2009.
10	vojnik po ugovoru BUKILIĆ BAJO				
11	vojnik po ugovoru MITROVIĆ BOBAN				
12	potpukovnik ARIFOVIĆ NAMIK		Zagreb	Zapovjedna stožerna škola	07.09.2009 – 25.06.2010.
13	stariji vodnik TODOROVIĆ MILAN		Zagreb	Viša dočasnička škola	07.09.2009 – 25.06.2010.
14	pukovnik LAZAREVIĆ ZORAN	Republika Srbija	Beograd	Generalštabno usavršavanje u Školi nacionalne odbrane	Završio 24.07.2009.
15	potpukovnik DULOVIĆ DRAGAN		Beograd	Komandno-štabno usavršavanje u Školi nacionalne odbrane	01.09.2009 – 05.07.2010.
16	potpukovnik LOŽIĆ SAKIB		Beograd	Komandno-štabno usavršavanje u Školi nacionalne odbrane	01.09.2009 – 05.07.2010.
17	kapetan MAGDELINIĆ ALEKSANDAR		Beograd	Specijalizacija na Vojnomedicinskoj akademiji	01. 12.2008 – 01.12.2013.
18	kap.boj.broda STANIŠIĆ VUČETA	Republika Italija	Peruda	Visoke bezbjednosne studije	Završio 05.06.2009.

Stručno usavršavanje državnih službenika i namještenika se sprovodi u skladu sa Programom stručnog usavršavanja državnih službenika i namještenika Uprave za kadrove.

Stručno usavršavanje profesionalnih vojnih lica

Tokom 2009. godine, pripadnici Vojske Crne Gore pohađali su 50 kurseva, realizovanih u inostranstvu. Osnovni sadržaji kurseva bili su učenje jezika (engleskog i njemačkog) i stručno vojno osposobljavanje. Na 8 kurseva engleskog jezika (realizovana su po dva u Mađarskoj, Sloveniji, Kanadi i po 1 u SAD i Litvaniji), upućeno je 18 pripadnika Vojske Crne Gore (13 oficira, 4 podoficira i 1 vojnik po ugovoru). Takođe, na tri kursa njemačkog jezika (realizacija svih je u Njemačkoj) upućena su 4 lica (3 oficira i 1 podoficir). Realizacija jednog kursa nastavlja se i u 2010. godini; njega pohađa 1 podoficir.

Na ostalih 39, po sadržaju različitih kurseva stručnog vojnog osposobljavanja, realizovanih u 18 zemalja, upućeno je 59 pripadnika Vojske Crne Gore (32 oficira, 22 podoficira i 5 vojnika po ugovoru).

Osim navedenog, do sada je značajan broj polaznika iz svih bezbjednosnih struktura Crne Gore u sklopu realizacije Partnerstva za mir učestvovao na različitim oblicima usavršavanja poput: bezbjednosnih studija, kurseva jezika, seminara i radionica. Istaknuto mjesto u tim oblicima edukacije imaju:

- » NATO škola u Oberammergau u Njemačkoj, gdje je do sada različite oblike edukacije završilo preko 60 polaznika iz Crne Gore;⁽⁸⁰⁾
- » Maršal centar u Garmiš-Partenkirhenu u Njemačkoj, gdje je do sada različite oblike usavršavanja iz oblasti bezbjednosti završilo 44 predstavnika svih Vladinih institucija iz Crne Gore;⁽⁸¹⁾
- » Centar za učenje stranih jezika, Budimpešta, Mađarska;
- » Centar za učenje stranih jezika, Ajševica, Slovenija;
- » Centar za borbu protiv terorizma, Ankara, Turska;
- » Poslijediplomska akademija, Monterej, SAD;
- » Institut za strane jezike, Podgorica itd.

Pored priprema za ISAF operaciju, u Crnoj Gori je u organizaciji

80 Tihomir Mijović, „NATO škola Oberammergau”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 13, Podgorica, mart 2009, str. 9–10.

81 Sanja Dajević, „Udruženje diplomaca Maršal Centra u Crnoj Gori”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 6, Podgorica, jul 2008, str. 11.

Finskog centra za obuku oružanih snaga (FINCENT), u periodu od 14.09. do 01.10.2009. godine, održan Kurs za vojne posmatrače UN-a, pod nazivom „BALMOC 1/09” (*Balkan Military Observer Course*). Na kursu je učestvovao 21 predstavnik vojske 6 država (BiH, Danske, Finske, Norveške, Srbije i Švedske).

Kada se imaju u vidu domaće bezbjednosne institucije za obuku i obrazovanje, osim Policijske akademije, koja je formirana 2005. godine, u fazi formiranja su još: Centar za obuku Vojske Crne Gore u Danilovgradu i Regionalni centar za obuku pilota helikoptera u Golubovcima u Podgorici.⁽⁸²⁾ U sklopu ovih budućih centara već su formirane laboratorije za izučavanje stranih jezika.

Što se tiče visokoškolskih obrazovnih institucija, osim privatnog Univerziteta Donja Gorica, koji u sklopu Humanističkih studija razvija plan i program studija bezbjednosti, i Univerziteta Mediteran, koji ima Odsjek za Bezbjednosni menadžment u Baru, drugih obrazovnih institucija sa bezbjednosnim programima u Crnoj Gori nema. To bi, naravno, u budućnosti trebalo promijeniti, jer bez obzira na to što se postojećim strateškim dokumentima i zakonskim rješenjima ovo pitanje ne tretira i što se smatra da je jeftinije i isplativije koristiti resurse partnera i NATO-a za obuku, obrazovanje i naučnu djelatnost, ipak neophodno je u određenoj mjeri, vremenom stvarati profil prepoznatljivog crnogorskog kadra, a za to je potrebno izgrađivanje domaćih obrazovnih institucija.

4.4.3 Učešće u vježbama po standardima NATO-a radi obuke i dostizanja interoperabilnosti

U procesu reforme sistema bezbjednosti, a posebno sistema odbrane, Crna Gora nastoji da u što kraćem roku dostigne potreban nivo interoperabilnosti snaga i sredstava. To se postiže neprekidnom obukom koja doprinosi povećanju nivoa profesionalizacije kadrova i realizacijom operativne, materijalne i administrativne standardizacije snaga. Jedan od najefikasnijih načina dostizanja i provjere nivoa interoperabilnosti jeste učestvovanje u zajedničkim vježbama sa strukturama NATO-a, radi obuke.

82 Marinko m Slomo, „Centar za obuku Vojske Crne Gore”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 14, Podgorica, april 2009, str. 13–15.

Od uključenja u PzM, Crna Gora je uzela učešće u 6 vježbi:

1. COOPERATIVE MARLIN⁽⁸³⁾; 2. COOPERATIVE MAKO⁽⁸⁴⁾;
3. COOPERATIVE LONGBOW⁽⁸⁵⁾; 4. COOPERATIVE LANCER⁽⁸⁶⁾; 5. COMBINED ENDEAVOR⁽⁸⁷⁾ i 6. MEDCEUR⁽⁸⁸⁾.

U 2010. godini Crna Gora će nastaviti da učestvuje na navedenim vježbama. U toku ove godine planirano je održavanje 3 vježbe u Crnoj Gori: *Cooperative Marlin*, *Cooperative Mako* i *MEDCEUR*. Usled finansijskih problema nastalih zbog ekonomske krize, u završnoj fazi priprema otkazane su vježbe: *Cooperative Marlin* i *Cooperative Mako*.

Održavanje vježbi na teritoriji Crne Gore predstavlja dobru priliku da se sagledaju praktična primjena sporazuma između Crne Gore i NATO-a i dostignuti stepen interoperabilnosti svih državnih struktura koje učestvuju u realizaciji vježbi.

83 Komandno-štabna COOPERATIVE MARLIN vježba ima za cilj povećanje interoperabilnosti i usvajanje standardnih procedura u protivpodmorničkom ratovanju, upoznavanje sa NATO-om i strukturom C2 (komanda i kontrola) i jasno razumijevanje filozofije i doktrine protivpodmorničkog ratovanja u NATO-u.

84 Godišnja pomorska COOPERATIVE MACO, NATO/PzM vježba na moru ima za cilj unapređenje standarda u interoperabilnosti između pomorskih snaga partnera i saveznica NATO-a, kroz zajedničko učešće i izvođenje pomorske operacije CRO (operacija odgovora na krize) i komplementarna je sa komandno-štabnom vježbom COOPERATIVE MARLIN, koja predstavlja pripremnu fazu cjelokupne aktivnosti. Vježba obuhvata: operaciju neborbene evakuacije (NEO), pomorske operacije – blokada luka ili plovni puteva (MIO), protivterorističke zadatke (CT), zadatke humanitarne pomoći, sprovođenje embarga i zadatke obezbjeđenja sigurnosti zona od strategijskog značaja.

85 COOPERATIVE LONGBOW je simulaciona komandna vježba koja omogućuje obuku štabnom osoblju multinacionalnih brigada kopnene vojske. Ključni zadaci uključuju obezbjeđenje osjetljivih tački i obezbjeđenje sigurne okoline, izvođenjem neborbenih operacija evakuacije, protivterorističke borbe, kako bi se sprečila moguća destabilizacija određene zemlje.

86 COOPERATIVE LANCER je terenska komandna vježba koja omogućuje obuku štabnom osoblju multinacionalnih brigada kopnene vojske u operacijama u kriznim situacijama. Ključni zadaci uključuju obezbjeđenje osjetljivih tački i obezbjeđenje sigurne okoline, izvođenjem neborbenih operacija evakuacije, protivterorističke borbe, kako bi se sprečila moguća destabilizacija određene zemlje.

87 COMBINED ENDEAVOR predstavlja Obuku u NATO procedurama po pitanju sistema veza i telekomunikacija i povećanje nivoa interoperabilnosti sa državama PzM i NATO-a. Uvježbavanje taktičko-tehničkih i proceduralnih rješenja u duhu PzM C4I integracije (komandovanje, kontrola, kompjuteri i komunikacije). Aktivno učešće u procesu planiranja vježbe. Više vidjeti: Marinko Slomo, „Završna planska konferencija za vježbu *Combined Endeavor*”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 16, Podgorica, jun 2009, str. 15–17.

88 MEDCEUR vježba omogućava razvijanje interoperabilnosti država članica Partnerstva za mir, kao i saradnju u medicinskom tretmanu žrtava različitih prirodnih katastrofa. Prikazani su načini tretmana i stručne pomoći i interoperabilnosti različitih medicinskih timova (ljekari opšte prakse, specijalisti, hirurzi, radiolozi, internisti, biohemičari, ORL, oftalmolozi...), različitih država u okviru istog nivoa medicinske pomoći (ROL 1, ROL 2). Vježba omogućava i pohađanje predavanja u toku vježbe iz oblasti savremenih postupaka u kardiovaskularnom i traumatološkom zbrinjavanju pacijenata, kao i iz oblasti infektivnih bolesti, sa ukupno 64 časa nastave i praktičnog treninga.

4.4.4 Međunarodna odbrambena saradnja

Stvaranje povoljne međunarodne klime u procesu evroatlantskih bezbjednosnih integracija Crne Gore, jedan je od važnijih uslova za njezgovu uspješnu realizaciju. U tom pravcu, kako je to predviđeno Prezentacionim dokumentom Crne Gore o učestvovanju u Partnerstvu za mir, već u junu 2007. godine formirana je Misija Crne Gore pri NATO-u u Briselu. Misiju čine tri segmenta: politički, vojni i odbrambeni. Svaki od njih ima svoju ulogu koja se ostvaruje u svakodnevnoj komunikaciji sa različitim namjenskim strukturama NATO-a. Predstavnici Misije, svako u sferi svojih nadležnosti, učestvuju u radu NATO-ovih upravljačkih tijela. Organizacija Misije regulisana je pravilnicima organizacije i sistematizacije radnih mjesta na nacionalnom nivou. Politički dio Misije rukovodi se Pravilnikom o radu diplomatskih predstavništva u inostranstvu, koji je izrađen 2008. godine, a vojni i odbrambeni – posebnim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva odbrane, koji je Vlada Crne Gore donijela 13. novembra 2008. godine⁽⁸⁹⁾ i Pravilnikom od 13. februara 2010. godine.

Na čelu Misije nalazi se ambasador koji je ujedno i šef političkog dijela misije i za svoj rad je odgovoran Ministru inostranih poslova Crne Gore. Njemu su potčinjeni šefovi vojnog i odbrambenog dijela Misije, koji su po liniji rada za svoj rad odgovorni ministru odbrane. Do januara 2010. godine, u Političkom dijelu Misije angažovana su 4 lica, u vojnom dijelu 3, a u odbrambenom 2. Pored njih, u MCD-u (*Military Cooperation Division*), u Monsu, postavljen je 1 oficir za vezu i u komandi NATO-a u Napulju 1 oficir kao partnerski štabni element.

Pored razvoja diplomatske misije pri NATO-u u Briselu, radi unaprijeđenja odbrambene saradnje na bilateralnoj osnovi, pristupilo se i formiranju vojno-diplomatske mreže na regionalnom i globalnom nivou. Kako je to predviđeno Prezentacionim dokumentom o PzM i Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva odbrane, do sada su iz Crne Gore na rezidentnoj osnovi akreditovana četiri vojna atašea: u Sloveniji, Austriji (istovremeno vojni predstavnik u OEBS-u), SAD i Njemačkoj.

Kada su u pitanju strani vojni predstavnici – atašei, u Crnoj Gori, do 2010. godine akreditovana su 4 atašea na rezidentnoj osnovi. To su ata-

89 Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva odbrane, Vlada Crne Gore, Podgorica, 13. novembar 2008. godine.

šei Slovenije, SAD, Grčke i Makedonije. Jedan od težišnih zadataka, na planu međunarodne političke i odbrambene saradnje, u budućem periodu jeste adekvatna popuna diplomatske misije Crne Gore pri NATO-u u Briselu i upućivanje vojnih atašea na rezidentnoj osnovi u predviđene države, kao i uspostavljanje kancelarija atašea na nerezidentnoj osnovi za planirane države.

Ministarstvo odbrane je ostvarilo intenzivnu bilateralnu saradnju sa sljedećim državama: Albanijom,(90) Austrijom,(91) Bosnom i Hercegovinom,(92) Bugarskom,(93) Češkom,(94) Danskom,(95) Grčkom,(96) Holandijom,(97) Hrvatskom,(98) Mađarskom,(99) Makedonijom,(100) Norveškom, Njemačkom,(101) Rumunijom,(102)

-
- 90 Memorandum o razumijevanju između Republike Albanije i Crne Gore, Vlada Crne Gore, Podgorica, 03.07.2008. Više vidjeti u: Intervju Ministra odbrane Albanije Gazmend Oketa, „NATO donosi investicije i članstvo u EU”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 9, Podgorica, oktobar 2008, str. 4-7.
- 91 Memorandum o razumijevanju između Republike Austrije i Crne Gore, Vlada Crne Gore, Podgorica, 17.09.2007; Plan bilateralne vojne saradnje između MO i Sporta Austrije i MO CG za 2010. potpisan je 17. januara 2010. godine u Podgorici.
- 92 Memorandum o razumijevanju između Ministarstva odbrane BiH i Ministarstva odbrane Crne Gore, Vlada Crne Gore, Podgorica, 21.11.2007; Plan bilateralne odbrambene saradnje za 2010. godinu između MO BiH i MO CG potpisan je 5. marta 2010. godine u Podgorici.
- 93 Sporazum u oblasti odbrane između MO Bugarske i MO CG potpisan je 26. i 27. maja 2009. godine u Podgorici.
- 94 Plan bilateralne saradnje u oblasti odbrane sa Republikom Češkom za 2009. godinu potpisan je 12. februara 2009. godine u Podgorici.
- 95 Memorandum o razumijevanju između Ministarstva odbrane Crne Gore i Ministarstva odbrane Kraljevine Danske, Kopenhagen, 01.10.2007.
- 96 Sporazum o vojnoj saradnji između Ministarstva nacionalne odbrane Republike Grčke i Ministarstva odbrane Crne Gore, Vlada Crne Gore, Podgorica, 07.11.2007; Plan bilateralne saradnje između MNO Grčke i MO CG za 2010. godinu potpisan je 09.09.2009. godine u Podgorici.
- 97 Plan bilateralne saradnje za 2010. godinu između MO Holandije i MO CG potpisan je 31. marta 2010. godine u Podgorici.
- 98 Memorandum o saradnji između Ministarstva odbrane Republike Hrvatske i Ministarstva odbrane Crne Gore, Split, 12.10.2007; Plan bilateralne saradnje za 2010. godinu između MO RH i MO CG potpisan je 20.10.2009. godine u Podgorici.
- 99 Plan bilateralne saradnje za 2010. godinu između MO Mađarske i MO CG potpisan je 09.12.2009. godine u Podgorici.
- 100 Memorandum o razumijevanju između Ministarstva odbrane Crne Gore i Ministarstva odbrane Republike Makedonije, Skoplje, 27.02.2007.
- 101 Sporazum o vojnoj saradnji između Saveznog ministarstva odbrane Njemačke i Ministarstva odbrane Crne Gore, Vlada Crne Gore, Podgorica, 03.07.2007; Sporazum o školovanju pripadnika Vojske Crne Gore u vojnim školama Njemačke potpisan je između ministarstava odbrane Njemačke i Crne Gore 15.10.2009. godine u Berlinu.
- 102 Sporazum o saradnji Ministarstva odbrane Rumunije i Ministarstva odbrane Crne Gore, Vlada Crne Gore, Podgorica, oktobar 2008. godine.

SAD, Slovenijom,⁽¹⁰³⁾ Srbijom⁽¹⁰⁴⁾ i Turskom.

Poseban nivo bilateralne saradnje u oblasti odbrane ostvaren je sa Norveškom i SAD. Dugoročni program saradnje sa Norveškom u reformi odbrane i sektora bezbjednosti – DSSR (*Defence and Security Sector Reforms*) zasnovan je na Projektnom dokumentu o partnerstvu ministarstva odbrane, potpisanom 28. septembra 2007. godine, u Oslu.⁽¹⁰⁵⁾ Ovim programom predviđeno je i angažovanje ostalih nordijskih zemalja u razvoju kadrova Crne Gore. U 2008. godini uspješno je završena pilot faza DSSR projekta, koji je usmjeren na izgradnju i jačanje kapaciteta Ministarstva odbrane. Zvanična realizacija Projekta, koji će trajati do 2012. godine, počela je 28. oktobra 2009. godine, konferencijom u Podgorici. Norveška je i kontakt zemlja Crnoj Gori za izradu Strategijskog pregleda odbrane.

Strateško partnerstvo sa Sjedinjenim Američkim Državama karakterišu izuzetno uspješni i intenzivni bilateralni odnosi u oblasti odbrane i bezbjednosti. Delegacija američke države Mejn, koju je predvodio komandant Nacionalne garde, boravila je u zvaničnoj posjeti Crnoj Gori od 5. do 9. novembra 2007. godine. Delegacija Ministarstva odbrane Crne Gore, na čelu sa ministrom odbrane, za vrijeme posjete SAD od 17. do 19. decembra 2007. godine, imala je veoma sadržajne bilateralne konsultacije i sastanke sa predstavnicima Stejt departmenta, Pentagona i Nacionalne garde države Mejn, koji su dali novi doprinos jačanju strateškog partnerstva između dvije zemlje. Sa SAD je potpisano više bilateralnih sporazuma: SOFA (Sporazum o statusu vojnih snaga SAD, 03. maja 2007. godine, SAD),⁽¹⁰⁶⁾ ACSA (Sporazum o uzajamnom snabdjevanju i pružanju usluga, 25. septembra 2007. godine, Podgorica) i Tehnički sporazum o uništenju malog i lakog naoružanja, koje nije obuhvaćeno MONDEM Programom. Uspješno je započela i realizacija Programa državnog partnerstva (SPP), koji podrazumijeva saradnju Crne Gore sa Nacionalnom gardom države Mejn.⁽¹⁰⁷⁾ Ovaj program će značajno

103 Sporazum o saradnji u oblasti odbrane između Republike Slovenije i Crne Gore, Ljubljana, 18.06.2007; Plan bilateralne saradnje za 2010. godinu između MO Slovenije i MO CG potpisan je u decembru 2009. godine u Ljubljani.

104 Sporazum o saradnji u oblasti odbrane između vlada Republike Srbije i Crne Gore, Vlada Crne Gore, Podgorica, 20.11.2007. Plan bilateralne saradnje za 2010. godinu između MO RS i MO CG potpisan je 15.04.2010. godine u Beogradu.

105 Dugoročni program saradnje između Norveške i Crne Gore, Oslo, 28.09.2007.

106 Sporazum o statusu vojnih snaga SOFA između SAD i Crne Gore, Vašington, 03.05.2007.

107 Krsto Perović, „Državno partnerstvo Crne Gore i Mejna – Guverner u posjeti Crnoj Gori”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 6, Podgorica, jul 2008, str. 18–20.

doprinijeti modernizaciji i interoperabilnosti Vojske Crne Gore, a pruža i mogućnost uspostavljanja ekonomskih, kulturnih, trgovačkih i drugih veza Crne Gore sa državom Mejn. Potpisivanjem Sporazuma o bilateralnoj saradnji otvara se mogućnost za korišćenje američkih međunarodnih programa vojnog obrazovanja i obuke (IMET) i finansiranja stranih armija (FMF). Za sprovođenje ovih programa nadležna je Kancelarija za bilateralnu saradnju (ODC) Sjedinjenih Američkih Država, koja je otvorena 11. februara 2009. godine, u Ministarstvu odbrane Crne Gore. Pored toga, 25. marta 2009. godine u Ministarstvu odbrane Crne Gore, potpisan je Plan bilateralne vojne saradnje sa Oružanim snagama SAD za 2010. godinu, vrijedan oko 250 hiljada dolara. Pomenuti plan obuhvata aktivnosti koje se odnose na civilno-vojnu saradnju u upravljanju kriznim situacijama, upravljanje ljudskim resursima u vojsci, kao i specijalizovane teme u vezi sa kopnenom vojskom, avijacijom i mornaricom. Treći plan bilateralne saradnje pripadnicima Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore omogućava realizaciju seminara, konferencija, razmjenu iskustava i upoznavanje sa standardima, tehnikama i procedurama američke vojske. Implementacija plana započeta je u oktobru 2009. godine, a aktivnosti će se realizovati u organizaciji Združenog štaba Oružanih snaga SAD, Komande američkih snaga za Evropu i Nacionalne garde države Mejn.

4.5 Javnost Crne Gore i NATO

Odnos prema određenoj društvenoj pojavi je promjenljiva kategorija koja zavisi od niza okolnosti u datom momentu. U vrijeme postojanja SFRJ i Jugoslovenske narodne armije – JNA, kao njenog odbrambenog stuba, NATO je predstavljao „veliko zlo” protiv kojeg se trebalo boriti po cijeni opstanka. Poslije 20 godina, promijenile su se opšte prilike, kako na međunarodnom tako i na nacionalnom tj. unutrašnjem planu. Promjenom okolnosti i NATO se mijenjao, ali ne toliko koliko se promijenilo saznanje i mišljenje o njemu. Dakle, promjena svijesti građana prema pitanju međunarodne i nacionalne bezbjednosti, ne zavisi u krajnjem, od promjena stvarnog stanja, već u najvećoj mjeri od njihovog saznanja o tom promijenjenom stanju. U osnovi, ključ podrške građana određenoj pojavi leži u tome koliko su pozitivno, odnosno negativno informisani o njoj. U suštini to je interaktivni proces, tako da paralelno sa promjenom stava o NATO-u, prije svega šire socijalističke populacije u

svjetskim razmjerama, i NATO se mijenjao i prilagođavao novonastaloj situaciji.

U savremenim uslovima, kada se poruke i informacije, bilo pozitivnog bilo negativnog karaktera, mogu kreirati i dostavljati korisnicima na najrazličitije načine, veoma je važno pravovremeno i tačno informisanje cjelokupne javnosti o određenim društvenim dešavanjima, a posebno onim koja se tiču bezbjednosnih pitanja na unutrašnjem i međunarodnom planu.

U cilju organizovanog i pravovremenog informisanja građana o evroatlantskim integracijama, Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 11. oktobra 2007. godine usvojila Komunikacionu strategiju o evroatlantskim integracijama Crne Gore.⁽¹⁰⁸⁾ Radi njene efikasne realizacije, Vlada je, na sjednici održanoj 18. oktobra 2007. godine, donijela Odluku o osnivanju Koordinacionog tima za implementaciju Komunikacione strategije o evroatlantskim integracijama Crne Gore. Koordinacioni tim čine predstavnici Vlade Crne Gore: Ministarstva odbrane, Ministarstva inostranih poslova, Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave, Ministarstva prosvjete i nauke, Ministarstva kulture, sporta i medija, Ministarstva finansija i Biroa za odnose sa javnošću. Za prvog koordinatora koji predsjedava radom Koordinacionog tima, imenovan je šef kabineta predsjednika Vlade. Svoje aktivnosti Koordinacioni tim realizuje kroz implementaciju šestomjesečnih akcionih planova koje usvaja Vlada Crne Gore.

Za razliku od istraživanja javnosti o ulasku Crne Gore u EU, koja pokazuju stabilnu podršku građana prema tom procesu i stalno se kreće iznad 70%, odnos građana prema evroatlantskim integracijama je drugačiji.

Na osnovu specijalizovanog istraživanja Centra za demokratiju i ljudska prava – CEDEM iz juna 2008. godine, urađenog za potrebe Koordinacionog tima za implementaciju Komunikacione strategije, rezultati su sljedeći: za članstvo u NATO-u je **27,6%** građana, protiv **38,5%**, dok je neopredijeljenih **33,9%**. Istraživanje CEDEM-a⁽¹⁰⁹⁾ iz oktobra 2009. godine pokazalo je: za ulazak u NATO je **31,2%** građana; protiv ulaska **44%** a određeno mišljenje o tom pitanju nema **24,8%**⁽¹¹⁰⁾.

108 Komunikaciona strategija o evroatlantskim integracijama Crne Gore, Vlada Crne Gore, Podgorica, 11.10.2007.

109 CEDEM, Istraživanje javnog mnjenja, mart 2009. godine.

110 Ibid, Istraživanje javnog mnjenja, oktobar 2009. godine. Vidjeti na: http://www.cedem.co.me/opolls/images/CEDEM_March09.pdf

Prema istraživanju Evropskog pokreta za Crnu Goru iz decembra 2008. godine, **41,3%** građana podržava članstvo CG u NATO-u, dok je **34%** protiv. Protivnici članstva u NATO-u kao glavni razlog za takav stav navode slanje crnogorskih vojnika u mirovne misije, dok **22%** navodi bombardovanje SRJ od strane NATO-a 1999. godine.

Prema istraživanju američkog *National Democratic Institute* – NDI, takođe iz decembra 2008. godine, **54%** crnogorskih građana protivi se ulasku CG u NATO vjerujući da će članstvo u Alijansi nametnuti Crnoj Gori i obavezu učesća u ratovima za interese drugih. Prema istom istraživanju, **46%** građana smatra da Crna Gora treba da uđe u NATO i kao najveću prednost ističu da je to stepenica više ka članstvu u EU, ali i doprinos većoj regionalnoj stabilnosti.

Prema istraživanju Centra za monitoring iz Podgorice – CEMI, iz januara 2009. godine, za članstvo u NATO-u glasalo bi **39,5%** građana, protiv **37,9%**, ne bi izašlo na referendum **15,7%**, nije sigurno **7%**. Takođe, na pitanje da li Crnoj Gori može koristiti članstvo u NATO-u **46,6%** građana odgovorilo je pozitivno, **41,1%** smatra da ne može, dok **12,2%** nema stav po ovom pitanju.

Istraživanje javnog mnjenja o evroatlantskim integracijama Crne Gore u decembru 2009. godine izvršila je agencija Stratedžik marketing. Po ovom istraživanju za članstvo u NATO glasalo bi **40%** građana, protiv **44%**, dok **16%** posto građana nije imalo određeno mišljenje o tom procesu.⁽¹¹¹⁾

Različitost rezultata istraživanja ukazuju na nestabilnost stava crnogorskih građana po pitanju članstva Crne Gore u NATO-u.⁽¹¹²⁾

Kada su u pitanju političke partije u Crnoj Gori, situacija je sasvim drugačija, u pozitivnom smislu, što ohrabruje i potkrepljuje optimizam da će se i odnos građana u budućem periodu vjerovatno promijeniti u pozitivnom smjeru. Tim prije što, osim Srpske nove demokratije, koja je na poslednjim parlamentarnim izborima, 29. marta 2009. godine, osvojila 8 poslaničkih mandata, Narodne stranke i Liberalne partije Crne Gore, koje poslije izbora iz 2008. godine nemaju parlamentarni status, sve ostale političke partije u Crnoj Gori imaju pozitivan stav o ulasku države u NATO.⁽¹¹³⁾ Razlika je u tome što najveće opozicione partije,

111 Strategic Marketing, Istraživanje javnog mnjenja o evroatlantskim integracijama Crne Gore, decembar 2009.

112 Jorge Garcia, „Podijeljena kuća”, Magazin *Bezbjednost*, br. 4, god. I, Podgorica, oktobar 2008, str. 31–34.

113 Srdan Milić, „SNP za 'miroljubivi' NATO”, Magazin *Bezbjednost*, br. 4, god. I, Podgorica, oktobar 2008, str. 8–12.

Socijalistička narodna partija – SNP i Pokret za promjene – PzP, zastupaju stav da odluku o ulasku Crne Gore u NATO treba donijeti na referendumu građana, dok vladajuće partije (DPS; SDP; BS i DUA) smatraju da to nije neophodno i da se ta odluka može donijeti i u parlamentu Crne Gore. Konačnu odluku o načinu izjašnjavanja o ulasku Crne Gore u NATO, donijeće Skupština Crne Gore.⁽¹¹⁴⁾

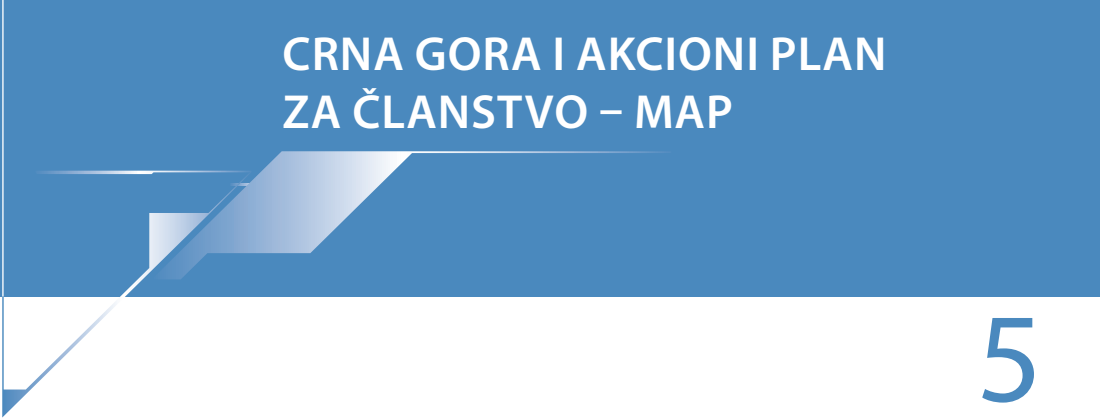
U cilju efikasnijeg informisanja i edukacije građana o evroatlantskim integracijama, a u saradnji sa Vladinim Koordinacionim timom, na Fakultetu političkih nauka u Podgorici formirana je posebna organizaciona jedinica – Centar za evroatlantske integracije.

Nevladine organizacije u Crnoj Gori uglavnom imaju pozitivan stav po pitanju ulaska Crne Gore u NATO i skoro da nema onih koje se bave organizovanom kampanjom protiv ulaska Crne Gore u NATO. Posebno mjesto u ovom procesu zauzima Evroatlantski klub Crne Gore, koji je svojim djelovanjem kroz različite oblike edukacije i informisanja građana značajno uticao na afirmativan stav građana prema NATO-u. Pored njega, zapažene aktivnosti su imale i Alfa centar iz Nikšića, Centar za demokratsku tranziciju iz Podgorice i Spona iz Berana.

114 Nezavisni dnevnik *Vijesti*, „Svi za referendum o ulasku u NATO”, Podgorica, 05.03.2008. godine.

CRNA GORA I AKCIONI PLAN ZA ČLANSTVO – MAP

5 CRNA GORA I AKCIONI PLAN ZA ČLANSTVO – MAP

Akcioni Plan za Članstvo – MAP (*Membership Action Plan*) jeste NATO-ov program savjeta, pomoći i praktične podrške prilagođen individualnim potrebama zemalja koje žele da se priključe NATO-u. Prijem u MAP ujedno znači da je država stavljena u status neposrednog kandidata za članstvo u NATO-u od strane NATO-a.

MAP je nastao kao nužna potreba proširenja NATO-a na bivše komunističke zemlje, na osnovu člana 10 Vašingtonskog sporazuma, 1999. godine.⁽¹¹⁵⁾ Akcioni plan za članstvo omogućava da se u predpristupnom procesu integrišu sve djelatnosti država članica i kandidata za prijem u NATO, te da taj proces bude usmjeravan od strane NATO-a, kao i od strane zemlje kandidata. U procesu prijema Češke, Mađarske i Poljske, koje nijesu učestvovala u MAP-u, pokazalo se da je reforma sektora bezbjednosti veoma složen i zamršen proces, kada se ima u vidu da su djelatnosti širokog spektra, te se kroz Akcioni plan za članstvo željelo ići na striktno usmjerene aktivnosti.

MAP je do sada pomogao da 9 država postanu članice NATO-a: 5 država 2004: Bugarska (MAP od 1999), Estonija (MAP od 1999), Letonija (MAP od 1999), Litvanija (MAP od 1999), Rumunija (MAP od 1999), zatim Slovačka (MAP od 1999) i Slovenija (MAP od 1999) i 2 države 2009: Albanija (MAP od 1999) i Hrvatska (MAP od 2002 – 7 ANP-ova).

Makedonija je i dalje članica MAP-a (od 1999), a stav NATO-a je da će pozvati Makedoniju da bude članica nakon što riješi spor oko naziva države sa Grčkom.

Ukrajina je 2005. pozvana da otpočne sa Intenziviranim dijalogom (ID) sa NATO-om, a Gruzija 2006. Na samitu NATO-a u Rigi 29. novembra 2006. godine iznesen je stav NATO-a da će ove dvije države biti pozvane u MAP kada ispune odgovarajuće uslove. Iako nisu pozvane u MAP, Ukrajina i Gruzija sprovode svoje godišnje nacionalne programe koje su izradile u saradnji sa komisijama NATO-a u svojim državama. Na sastanku ministara inostranih poslova NATO-a u Brise-

¹¹⁵ *Membership Action Plan (MAP)*, approved by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council, Washington D.C., 23–24 April, 1999, NATO Handbook, Documentation, NATO Office of Information and Press.

lu, 04.12.2009. godine, Ukrajina i Gruzija su pohvaljene zbog završetka svojih prvih godišnjih nacionalnih programa.

Osim Crne Gore, u posljednjih 7 godina, nijedna država nije pozvana u MAP (zadnji poziv je bio 2002. godine).

Akcioni plan za članstvo predstavlja svojevrsan katalog u kom se opisuju poželjni profil i karakteristike aspiranata za članstvo u NATO-u. MAP se realizuje u više godišnjih ciklusa kroz Godišnji nacionalni program – ANP (*Annual National Program*), koji je orijentisani na sadržaje iz pet područja: 1) politička i društvena pitanja; 2) odbrambena i vojna; 3) finansijska; 4) bezbjednosna i 5) pravna pitanja.

Godišnji nacionalni program – ANP je dokument u kom je navedeno trenutno stanje u državi i konkretne aktivnosti koje će država realizovati u narednih godinu dana. Članstvo u MAP-u prodrumjeva izradu ANP-ova i izvještaja o realizaciji ANP-ova. Po svim poglavljima zemlja kandidat priprema svoj ANP, koji predstavlja NATO-u. Predstavljanje je posebna procedura, kada se unaprijed upućeni ANP za sljedeću godinu obrazlaže pred predstavnicima svih 28 članica NATO-a, koji daju svoje formalne primjedbe, sugestije i postavljaju pitanja. U načelu se obrazlažu koraci koji se namjeravaju preduzeti u cilju postizanja interoperabilnosti po navedenim poglavljima, a prezentuju ih pomoćnici ministra odbrane i ministra inostranih poslova, nadležni za te resore. MAP se realizuje u više godišnjih ciklusa. Poslije svakog godišnjeg ciklusa ministri odbrane i inostranih poslova prezentuju rezultate reformskog programa i buduće aktivnosti pred Sjevernoatlantskim savjetom NATO-a – NAC (*North Atlantic Council*), koji zatim procjenjuje individualni napredak u pripremi za članstvo.⁽¹¹⁶⁾

Još u toku uspješne implementacije mehanizama Partnerstva za mir, Crna Gora je podnijela zahtjev za pristupanje Akcionom planu za članstvo, tj dobijanje statusa kandidata za članstvo u NATO-u. Generalnom sekretaru NATO-a aplikaciju je predao predsjednik Vlade Crne Gore, Milo Đukanović, u novembru 2008. godine. On je tom prilikom naglasio da će država ulaskom u MAP dobiti jasnije vremenske okvire i zadatke, i monitoring procesa reforme društva. Primjena preuzetih obaveza i standarda na kojima su utemeljeni evroatlantski procesi daleko je važnija od nametanja rokova, istakao je premijer Đukanović prilikom

116 Radovan Vukadinović, Lidija Čehulić, Drago Lovrić, *NATO u međunarodnim odnosima*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb 2006, str. 138.

predaje aplikacije za MAP u Briselu.⁽¹¹⁷⁾

Ubrzo potom, sa samita NATO-a u Strazburu i Kelu aprila 2009. godine, poslata je pozitivna poruka Crnoj Gori za pristupanje MAP-u.⁽¹¹⁸⁾ Prilikom posjete Crnoj Gori u novembru 2009. godine, generalni sekretar NATO-a, Anders Fog Rasmussen, naglasio je „da je Crna Gora mnogo uradila na planu evroatlantskih integracija do sada i da predstavlja pozitivan primjer u regionu”.⁽¹¹⁹⁾

Na ministarskom sastanku Sjevernoatlantskog savjeta NATO-a (NAC), održanom 3. i 4. decembra 2009. godine u Briselu, Crna Gora je pozvana da pristupi MAP-u. U završnoj izjavi ministara inostranih poslova NATO-a u tački 7 naglašeno je: „da je Crna Gora postigla zavidan uspjeh u reformama i nastavila da daje aktivan doprinos bezbjednosti u regionu. Na tim osnovama imamo zadovoljstvo da pozovemo Crnu Goru u MAP. Kroz MAP NATO će nastaviti da pruža podršku reformama u Crnoj Gori”⁽¹²⁰⁾.

Predsjednik Vlade Crne Gore, Milo Đukanović, ocijenio je taj događaj kao „jedan od najvažnijih momenata u procesu evroatlantskih integracija, te da je to dokaz pune posvećenosti Vlade Crne Gore i državne administracije ovom procesu. Takođe, da ćemo aktivno raditi na ispunjavanju obaveza iz MAP-a, jer koliko budemo brzo išli sa dinamikom sprovođenja reformi, toliko je realno da prije možemo očekivati prijem u NATO”.⁽¹²¹⁾

Dobijanje statusa kandidata za članstvo za Crnu Goru predstavlja novu fazu odnosa sa NATO-om. To podrazumijeva završne pripreme pred poziv za punopravno članstvo u Savez. Prije toga, pristupa se izradi Godišnjeg nacionalnog programa – ANP, kroz pet navedenih oblasti, kroz koje će Crna Gora morati da dokaže svoju spremnost za punopravno članstvo u Alijansi.⁽¹²²⁾

117 Intervju sa predsjednikom Vlade Crne Gore Milom Đukanovićem, „NATO impresioniran napretkom Crne Gore”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 13, Podgorica, mart 2009, str. 12–15.

118 Samit NATO-a u Strazburu i Kelu, „Poziv za MAP ove godine”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 14, Podgorica, april 2009, str. 11–13.

119 Generalni sekretar NATO u posjeti Crnoj Gori, „Ostvareni napredak daće rezultate”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 20, Podgorica, novembar 2009, str. 18–20.

120 Final Statement Meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers held at NATO Headquarters, Brussels, 04 December 2009, Press Release PR/CP (2009) 190 http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_59699.htm?mode=pressrelease

121 „Predsjednik Đukanović smatra dobijanje MAP velikim uspjehom Crne Gore”, Nezavisni dnevnik *Vijesti*, Podgorica, 05.12.2009.

122 Mihailo Danilović, „Kandidatura za članstvo u NATO”, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci – *Partner*, br. 21, Podgorica, decembar 2009, str. 10–13.

Crna Gora postavlja vlastite ciljeve i programe rada koji se godišnje ažuriraju. U prvoj polovini 2010. godine Crna Gora će izvršiti neposredne pripreme na izradi Godišnjeg nacionalnog programa, a onda će, kako to NATO-ova procedura nameće, sa Savezom započeti prvi ciklus od 1. septembra 2010. godine. Nosilac ove aktivnosti je Ministarstvo inostranih poslova, koje će u koordinaciji sa Ministarstvom odbrane započeti konsultacije oko izrade prvog Godišnjeg nacionalnog programa – ANP za MAP, a izrada i realizacija aktivnosti u tom programu, za razliku od dosadašnjih procesa koje je Crna Gora vodila sa NATO-om, značiće i veći angažman ostalih Vladinih resora. To, dakle, podrazumijeva formiranje posebnog ineresornog nacionalnog tima za realizaciju ove aktivnosti.⁽¹²³⁾

Svaki Godišnji nacionalni program – ANP, predstavlja jedan godišnji ciklus napretka. Koliko će ciklusa trebati Crnoj Gori, prevashodno zavisi od stepena ostvarenih reformi u sektoru bezbjednosti države, a prije svega u njenom sistemu odbrane. Primjera radi, Albanija i Hrvatska su, nakon obavljenih višegodišnjih ciklusa učešća u MAP-u (prva 10, a druga 7), pozvane da otpočnu pregovore o članstvu na samitu NATO-a u Bukureštu 2008. godine, a potom su godinu dana kasnije primljene u punopravno članstvo.

123 „Iskoristiti zamah administracije”, Nezavisni dnevnik *Vijesti*, Podgorica, 01.02.2010.

ZAKLJUČAK

ZAKLJUČAK

U procesu evroatlantskih integracija razvijaju se stabilne demokratske institucije društva, što predstavlja neophodan uslov za demokratizaciju i prosperitet cjelokupnog crnogorskog društva. Učešćem u kolektivnom sistemu bezbjednosti, kakav je NATO, neposredno se obezbjeđuje politička stabilnost i podstiče ekonomski prosperitet države.

Profesionalizacija i optimizacija sistema i snaga bezbjednosti je jedna od vrlo važnih mogućnosti koja se realizuje kroz učešće države u Partnerstvu za mir i Akcionom planu za članstvo – MAP. U uslovima kada savremeni rizici i prijetnje po bezbjednost države, njenih građana i cijele međunarodne zajednice predstavljaju zajedničku opasnost, neophodna je primjena različitih metoda djelovanja u iznalaženju najefektivnijih bezbjednosnih rješenja uz korišćenje modernih i sofisticiranih sistema i sredstava, koje se obezbjeđuju članstvom u NATO-u. Crna Gora kao mala i još uvijek nedovoljno razvijena država, ne bi mogla samostalno da iznađe efikasnije i bolje odgovore po svoju bezbjednost nego što je članstvo u NATO.

Učešćem u Partnerstvu za mir i Akcioniom planu za članstvo, koriste se različiti fondovi pomoći, Centri za obuku i usavršavanje kadrova, infrastruktura i logistika NATO-a, kao i neposredan proces realizacije operativne, materijalne i administrativne standardizacije, što podrazumijeva približavanje načinu uređenja sistema bezbjednosti i vrijednostima razvijenih zapadnih država. Istovremeno to podrazumijeva i stabilan nivo izdvajanja i finansiranja sistema odbrane, kao jednog od važnijih podsistema u obezbjeđenju nacionalne sigurnosti države. Vrlo važna komponenta u ovom procesu je i neposredno učešće u aktivnostima koje se realizuju u PzM-u i MAP-u od strane NATO-ovih eksperata i specijalizovanih agencija, a koje nijedna socijalistička država nije imala, pa ni Crna Gora.

Među najizraženijim problemima balkanskog regiona jesu neprekidna netrpeljivost i loši međususjedski odnosi. U procesu evroatlantskih integracija neophodno je neprekidno učešće u različitim inicijativama i projektima koji su od zajedničkog bezbjednosnog, ekonomskog i ukupnog društvenog interesa za zemlje regiona. Učešćem u sistemu kolektivne bezbjednosti, kakav je NATO, usvajaju se zajedničke vrijednosti i standardi koji se pozitivno reflektuju na sve segmente društva, što doprinosi ukupnom prosperitetu svih zemalja regiona. Istovremeno, demo-

kratizacija društva i uvođenje bezbjednosnih standarda NATO-a za sve države Jugoistočne Evrope jeste jedinstvena mogućnost da se uspostave trajni mir i stabilnost u ovom dijelu Evrope.

Pored benefita koje država ima u procesu evroatlantskih integracija, potrebno je računati i na niz obaveza koje očekuju zemlju nakon ostvarivanja članstva u Alijansi.

Kao punopravna članica NATO saveza svaka novoprimljena država treba da bude u mogućnosti da ravnopravno sarađuje na logističkoj, tehničkoj, naučnoj, operativnoj i svakoj drugoj osnovi sa ostalim članicama Saveza. Upravo u tu svrhu NATO je oformio čitav niz pretpripravnih programa i mehanizama za što brže i efikasnije uspostavljanje kompatibilnosti cjelokupnog sistema novoprimljene države sa članicama NATO-a. Treba napomenuti da nikada nijedna novoprimljena članica u istoriji NATO-a nije ispunila sve dokumentima propisane i zadate uslove i kriterijume. Čak ni dvanaest država koje su oformile NATO 1949. godine nijesu bile u potpunosti kompatibilne niti interoperabilne u svim aspektima.

Poštovanje ugovornih obaveza, koje proističu potpisivanjem ugovora o članstvu, jedan je od neophodnih uslova za aktivno djelovanje članice NATO-a.

Ono što se od Crne Gore, kao države članice NATO-a, očekuje jeste da ispunjava obaveze koje proizlaze iz načina ustrojstva, sistema komandovanja i samog operativnog djelovanja NATO-a, s jedne strane, a s druge, da u skladu sa vlastitim procjenama, mogućnostima i ciljevima, pokuša usmjeriti i uticati na NATO-ovu politiku, doprinoseći na taj način efikasnosti i funkcionalnosti Saveza.

Popunjavanje profesionalnim kadrom NATO-ovih tijela i pododjela je, takođe, veliki zadatak Crne Gore. Pri tom je potrebno voditi računa da i u zemlji ostane kadar koji će znanjem jezika i profesionalnim kapacitetima moći da sprovodi tzv. NATO-ovu politiku kod kuće.

Učešće u misijama NATO-a širom svijeta, kao i izvršavanje zajedničkih akcija, vježbi, obuka, treninga, jesu među prioritetima bezbjednosne politike Crne Gore, kao punopravne članice NATO-a, koje će u skladu sa svojim mogućnostima, izvršavati zajedno sa snagama i ljudstvom članica NATO-a.

PRILOG A: PREZENTACIONI DOKUMENT REPUBLIKE CRNE GORE

1. Principi

Crna Gora je obnavljanjem svoje državnosti došla u poziciju da slobodno i nezavisno odlučuje o svojoj budućnosti. Jedan od prvih koraka u tom pravcu bio je zahtjev za članstvo u programu NATO-a Partnerstvo za mir. Potpisivanjem Okvirnog dokumenta Partnerstva za mir 14. decembra 2006. godine u Briselu, Crna Gora se obavezala na poštovanje principa i ciljeva sadržanih u Okvirnom dokumentu Partnerstva za mir i Osnovnom dokumentu Evroatlantskog partnerskog savjeta (EAPC). Crna Gora dijeli vrijednosti Alijanse – poštovanje i očuvanje demokratskih društava; poštovanje principa međunarodnog prava; ispunjavanje obaveza iz Povelje UN-a, Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Helsinškog završnog akta, kao i međunarodnih sporazuma o razoružanju i kontroli naoružanja; uzdržavanje od prijetnji ili upotrebe sile protiv drugih država; poštovanje postojećih granica i rješavanje nesporazuma mirnim putem. Zbog toga Crna Gora želi da bude dio NATO-a. Crna Gora je svjesna neophodnosti sprovođenja sveobuhvatnih reformi kako bi ispunila ovaj cilj.

Crna Gora učestvuje u Partnerstvu za mir kako bi razvila svoje kapacitete i postala članica NATO-a. U tom smislu, Crna Gora je opredijeljena da proširi i intenzivira politički dijalog i saradnju sa saveznicima i partnerskim zemljama i ostvari suštinsku reformu sistema odbrane.

Uvjereni smo da je članstvo u NATO-u od izuzetnog značaja u garantovanju mira i stabilnosti Crne Gore. Partnerstvo za mir Crnoj Gori daje mogućnost da aktivno učestvuje i u važnoj saradnji u okviru regionalnih mehanizama poput Jadranske povelje, Procesu saradnje ministara odbrane zemalja Jugoistočne Evrope (SEDM) i Procesu saradnje u Jugoistočnoj Evropi (SEECP).

Crna Gora izražava spremnost da doprinese borbi protiv terorizma i očuvanju mira u svijetu, te je u tom smislu odlučna da zajedno sa NATO-om izgrađuje operativne sposobnosti svojih snaga.

Crna Gora će ponuditi model svog učešća i doprinosa u Partnerstvu za mir u skladu sa svojom veličinom, svojom ukupnom tradicijom, svojom geostrateškom pozicijom. Crna Gora je zemlja sa dugom tradicijom borbe za očuvanje slobode i identiteta, ima stabilne odnose sa

svim susjedima i demokratiju gradi na dobrim temeljima multietničkog građanskog društva.

Postojanje konsenzusa političkih partija oko članstva Crne Gore u Partnerstvu za mir može biti dodatni impuls za realizovanje naših partnerskih obaveza.

2. Ciljevi učešća Crne Gore

Jedan od najvažnijih političkih i bezbjednosnih ciljeva Crne Gore je članstvo u NATO-u. Sve aktivnosti u okviru Partnerstva biće usmjerene ka izgradnji odgovarajućih sposobnosti i ispunjavanju standarda koji će Crnoj Gori pomoći da taj cilj ostvari.

U funkciji postizanja ovog cilja Crna Gora će koristiti raspoložive instrumente Partnerstva za mir, prvenstveno Akcioni plan individualnog partnerstva (IPAP). Crna Gora želi da se što prije uključi u IPAP. Na taj način želimo da ubrzamo sveobuhvatne strukturalne reforme neophodne za ispunjenje standarda za članstvo u NATO-u. U narednom periodu, Crna Gora takođe želi da se uključi u Intenzivirani dijalog i Akcioni plan za članstvo (MAP), kao finalne instrumente za članstvo. Crna Gora u ovom okviru želi da realizuje sljedeće sadržaje: razvoj političke bilateralne i multilateralne saradnje na regionalnom planu i u okviru NATO-a, razvoj kooperativnih vojnih odnosa sa partnerima i NATO-om, reformu sistema odbrane i dugoročan razvoj snaga interoperabilnih sa snagama država članica NATO-a, razvoj sistema demokratske kontrole oružanih snaga, edukaciju građana i pridobijanje podrške javnog mnjenja o potrebi uključenja Crne Gore u NATO.

3. Prioritetna područja saradnje

Učestvovanje u spektru različitih PzM aktivnosti i inicijativa znatno će doprinijeti razumijevanju procesa Partnerstva, razvoju crnogorskog odbrambenog sistema i poduprijeti strateške ciljeve iskazane u crnogorskoj spoljnoj i bezbjednosnoj politici. U skladu sa tim, Crna Gora želi da prioritetno fokusira svoje aktivnosti na sljedeća polja:

- » politički dijalog i saradnja sa saveznicima i partnerskim zemljama,
- » izgradnja institucija i reforma oružanih snaga,

- » odbrambena politika i strategija,
- » demokratska kontrola oružanih snaga,
- » edukacija i obuka civilnog i vojnog personala,
- » učenje stranih jezika,
- » rješavanje viška naoružanja i municije,
- » upravljanje kriznim situacijama.

Iako najmanja zemlja u regionu, Crna Gora aktivno učestvuje u doprinosu njenoj stabilnosti i bezbjednosti. Vjerujemo da je stabilnost u regionu moguće postići jedino kroz saradnju i zajedničko djelovanje svih zemalja putem aktivnog angažovanja u regionalnim inicijativama i procesima, kao i bilateralnom saradnjom. Proces integracije regiona u EU i NATO predstavlja preduslov za njegovu bezbjednost. Crna Gora je zato spremna da vodi političke konsultacije sa saveznicima i partnerima u cilju bržeg sprovođenja unutrašnjih reformi, u okviru IPAP-a i MAP-a. Isto tako, spremni smo da otpočnemo bilateralni dijalog sa NATO-om u odgovarajućem okviru EAPC-a ili u formatu 26+1.

Crna Gora je dostigla visok nivo demokratske i političke zrelosti i ostvarila značajan ekonomski napredak. Učvrstili smo makroekonomsku stabilnost i razvili tržišnu privredu, što sve više privlači direktne strane investicije. Postignut je i napredak u izgradnji demokratskih institucija, jačanju administrativnih kapaciteta, učvršćivanju vladavine prava, reformi sudstva i u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala. Međutim, pred Crnom Gorom stoji još mnogo zadataka, i uloga Partnerstva za mir i NATO-a je od izuzetnog značaja za nastavak i intenziviranje ovih reformi, koje će doprinijeti našoj bržoj evropskoj i evroatlantskoj integraciji.

Odlučno smo započeli sa reformom cjelokupnog odbrambenog sistema u cilju razvoja modernih, sposobnih, dobro opremljenih i održivih oružanih snaga. Želimo da razvijemo snage koje će dostići sposobnost za izvođenje zajedničkih mirovnih i humanitarnih operacija sa snagama NATO-a.

Reforma i smanjenje Vojske Crne Gore su pitanja kojima Crna Gora posvećuje punu pažnju. U budućnosti je potrebno izvršiti detaljnu odbrambenu analizu kojom će se opredijeliti smjernice za izradu Strateškog pregleda i Dugoročnog plana razvoja Vojske Crne Gore, kao ključnih dokumenata za cjelovitu reformu sistema odbrane. Uz pomoć i koordinaciju NATO-a, Crna Gora će pristupiti realizaciji Procesu pla-

niranja i revizije (PARP) i izradi Individualnog programa partnerstva, radi implementacije NATO standarda u svoj odbrambeni sistem u cilju dostizanja potrebnog nivoa operabilnosti snaga i sredstava.

U izgradnji svojih odbrambenih institucija i izradi zakonskih i strateških dokumenta, Crna Gora želi da tijesno sarađuje sa NATO-om i ostalim međunarodnim bezbjednosnim institucijama u cilju primjene savremenih normi i demokratskih načela.

Usvajanjem novog Ustava i zakona kojim se uređuje sistem odbrane Crna Gora će na nov način urediti nadležnosti nad oružanim snagama i njihovu demokratsku kontrolu. Na tom planu, želimo da nastavimo saradnju sa NATO-om, DCAF-om i drugim međunarodnim organizacijama.

Jačanje ekspertskih kapaciteta u organizacionoj strukturi Ministarstva odbrane je neophodno. Očekujemo značajnu pomoć NATO-a i ostalih partnera na planu profesionalnog usavršavanja civilnog i vojnog personala. Učestvovanje u zajedničkom planiranju, obuci i vojnim vježbama predstavljaće bitan element sveobuhvatne saradnje Crne Gore i NATO u Partnerstvu za mir. Imajući u vidu činjenicu da je nedovoljan nivo znanja engleskog jezika organičavajući faktor našeg učešća u aktivnostima Partnerstva za mir, učenje jezika će biti jedan od naših prioriteta.

Višak zastarjelog naoružanja i municije predstavlja veliki problem za Crnu Goru sa bezbjednosnog i ekološkog aspekta. Takođe, zahtijeva angažovanje ljudskih i materijalnih resursa na njegovom održavanju i čuvanju. Rješavanje ovog problema je za nas prioritarno i očekujemo značajanu pomoć OUN-a, NATO-a i ostalih partnera.

U cilju preventivnog djelovanja, pravovremenog reagovanja i upravljanja civilnim vanrednim situacijama, Crna Gora će u saradnji sa Evro-atlantskim centrom za koordinaciju odgovora na katastrofe, preduzeti neophodne mjere na uspostavljanju sistema obavješćavanja, izgradnji nacionalnog Centra za upravljanje krizama i razvijanju sopstvenih kapaciteta za adekvatno reagovanje na vanredne situacije.

4. Aktivnosti

Vlada Republike Crne Gore donijela je odluku o formiranju Savjeta za Partnerstvo za mir, kojem predsjedava predsjednik Vlade. Isto tako, uspostavljena je interesorna Vladina Komisija za aktivnosti Crne Gore

koje proističu iz članstva u Partnerstvu za mir. Ministarstvo inostranih poslova i Ministarstvo odbrane su, takođe, uspostavili interne organizacione strukture za pitanja u vezi sa Partnerstvom za mir i NATO-om.

Crna Gora namjerava da u najkraćem roku uspostavi diplomatsko-vojno predstavništvo u sjedištu NATO-a u Briselu, uključujući i stalno prisustvo oficira za vezu u Koordinacionoj ćeliji Partnerstva u Mon-su.

Radi pravovremenog informisanja i edukacije građana o potrebama evroatlantske integracije Crne Gore, uspostavljena je kvalitetna saradnja sa NVO i raznim međunarodnim organizacijama. U cilju poboljšanja stanja informisanosti, rješavanja problema putem nauke, zaštite životne sredine i društva, Crna Gora će uspostaviti saradnju sa Naučnim vijećem NATO-a i uključiti se u program Bezbjednost putem nauke, Program za izazove modernog društva i Program civilne nauke NATO-a.

5. Finansiranje

Sredstva koja će Crna Gora koristiti za ispunjavanje svojih ciljeva i prioritetnih aktivnosti izdvajaju se iz državnog budžeta.

Crna Gora je 2007. godine opredijelila 2,04 odsto BDP-a za potrebe sektora odbrane. Vlada Crne Gore će nastojati da za sljedeći srednjoročni period izdvajanje za odbranu bude na nivou od 2% BDP-a. To bi sa očekivanim rastom BDP-a trebalo da omogući sprovođenje reformi i nesmetano funkcionisanje odbrambenog sistema, a ne bi ugrozilo standard građana i ekonomski razvoj.

Nastaviće se prodaja neperspektivnih vojnih objekata, kao i redukcija broja osoblja, sa ciljem smanjenja opterećenja raspoloživih resursa.

Ministarstvo inostranih poslova je u ukupnim planiranim sredstvima za 2007. godinu za razvoj diplomatsko-konzularne mreže planiralo posebna sredstva za otvaranje i rad Misije Crne Gore pri NATO-u.

Ministarstvo odbrane je 2007. godine izdvojilo poseban dio budžeta za realizaciju planiranih aktivnosti u okviru Partnerstva za mir. Takođe su planirana sredstva za vojno prisustvo u sjedištu NATO-a i Misiji Crne Gore pri NATO-u.

Ministarstvo inostranih poslova i Ministarstvo odbrane iz svojih tekućih budžetskih sredstava za 2007. godinu finansiraju aktivnosti Savjeta za Partnerstvo za mir i Komisije za aktivnosti Crne Gore koje proističu iz članstva u Partnerstvu za mir.

Crna Gora će ubuduće u pojedinačnim budžetima ministarstava koja sprovode aktivnosti vezane za Partnerstvo za mir planirati posebna sredstva u tu svrhu.

PRILOG B:

SJEVERNOATLANTSKI SPORAZUM

WASHINGTON D. C., 4. APRILA 1949. GODINE

Potpisnice ovog sporazuma ponovo potvrđuju svoje uvjerenje u namjere i načela Povelje Ujedinjenih nacija i svoju želju da žive u miru sa svim ljudima i svim vladama. One su odlučne da čuvaju slobodu, zajedničko nasljeđe i civilizaciju svojih naroda, zasnovane na načelima demokratije, slobode pojedinca i vladavine prava. One žele da promovišu stabilnost i napredak na sjevernoatlantskom području. One su odlučne da ujedine svoje napore za zajedničku odbranu i očuvanje mira i sigurnosti. Stoga su saglasne sa ovim Sjevernoatlantskim sporazumom.

ČLAN 1

Potpisnice se obvezuju, kako je navedeno u Povelji Ujedinjenih nacija, da rješavaju bilo kakve međunarodne nesuglasice, u koje bi mogle biti uključene, mirnim putem, na način da ne budu ugroženi međunarodni mir, sigurnost i pravda, te da će se u svojim međunarodnim odnosima suzdržati od prijetnje silom ili upotrebe sile na bilo koji način koji nije u skladu s ciljevima Ujedinjenih nacija.

ČLAN 2

Potpisnice će doprinositi daljem razvoju mirnih i prijateljskih međunarodnih odnosa jačajući svoje slobodne institucije, promovišući bolje razumijevanje načela na kojima su zasnovane te institucije, i promovišući uslove stabilnosti i napretka. Nastojat će da uklone sukobe u svojim međunarodnim društvenim politikama i podržavat će međusobnu prirednu saradnju.

ČLAN 3

Kako bi efektivnije ostvarile ciljeve ovog sporazuma, potpisnice će odvojeno ili zajedno, stalnom efikasnom međusobnom pomoći i samopomoći održavati i razvijati svoje pojedinačne i zajedničke sposobnosti da se odupru oružanom napadu.

ČLAN 4

Potpisnice će se savjetovati uvijek kada, prema mišljenju bilo koje od njih, bude ugrožena teritorijalna cjelovitost, politička nezavisnost ili sigurnost bilo koje zemlje potpisnice.

ČLAN 5

Potpisnice su saglasne da će se oružani napad na jednu ili više njih, u Evropi ili u Sjevernoj Americi, smatrati napadom na sve njih, te se stoga slažu da će u slučaju takvog oružanog napada, svaka od njih, pozivajući se na pravo pojedinačne ili zajedničke samoobrane iz člana 51. Povelje Ujedinjenih nacija, pomoći potpisnici ili potpisnicama koje su napadnute, preduzimajući odmah, same i u skladu s drugim potpisnicama, korake koji se smatraju potrebnima, obuhvaćajući upotrebu oružane sile, kako bi povratile i održale sigurnost sjevernoatlantskog područja. Svaki takav oružani napad i mjere preduzete kao rezultat tog napada odmah će biti prijavljeni Savjetu bezbjednosti. Takve mjere će biti obustavljene kada Savjet bezbjednosti preduzme mjere potrebne za ponovno uspostavljanje i održavanje međunarodnog mira i sigurnosti.

ČLAN 6⁽¹²⁴⁾

U skladu sa članom 5, oružani napad na jednu ili više potpisnica smatra se da obuhvaća: oružani napad na teritoriju bilo koje potpisnice u Evropi ili Sjevernoj Americi, na francuske departmane u Alžiru⁽¹²⁵⁾, na okupacijske snage bilo koje potpisnice u Evropi, na ostrva pod jurisdikcijom bilo koje od potpisnica u sjevernoatlantskom području sjeverno od Rakove paralele ili na plovne objekte ili vazduhoplove bilo koje od potpisnica u ovom području.

ČLAN 7

Ovaj sporazum nikako ne utiče, i ne treba ga tako tumačiti, na prava i obveze iz Povelje za potpisnice koje su članice Ujedinjenih nacija ili na primarnu odgovornost Savjeta bezbjednosti za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti.

124 Član 6 izmijenjen je članom 2 Protokola Sjevernoatlantskog sporazuma prilikom pridruživanja Grčke i Turske NATO-u.

125 Sjevernoatlantski savjet je 16. januar 1963. godine izmijenio ovaj sporazum odlukom C-R(63)2, tačka V, prilikom proglašenja nezavisnosti bivših francuskih departmana u Alžiru.

ČLAN 8

Svaka potpisnica izjavljuje da nijedan od međunarodnih ugovora koji su sada na snazi između nje i bilo koje druge potpisnice ili neke treće države nije u protivrečnosti sa odredbama ovog Sporazuma i da se obvezuje da ne ulazi u međunarodne sporazume koji su u protivrečnosti s ovim Sporazumom.

ČLAN 9

Ovime potpisnice osnivaju Savjet u kojem će svaka od njih biti zastupljena kako bi mogla razmatrati pitanja koja se tiču sprovođenja ovog Sporazuma. Savjet će biti organizovan tako da se u svakom trenutku može brzo sastati. Savjet će ustanoviti pomoćna tijela koja bi mogla biti potrebna; posebno, on će odmah uspostaviti odbor za odbranu koji će preporučiti mjere za sprovođenje članova 3 i 5.

ČLAN 10

Potpisnice mogu, jednoglasnom odlukom, pozvati bilo koju drugu evropsku državu, koja je u mogućnosti da promoviše načela Sporazuma i doprinosi sigurnosti sjevernoatlantskog područja da pristupi Sporazumu. Svaka pozvana država može postati potpisnicom Sporazuma podnoseći kandidaturu pristupanja Vladi Sjedinjenih Američkih Država. Vlada Sjedinjenih Američkih Država obavijestit će svaku od potpisnica o svakoj podnesenoj kandidaturi.

ČLAN 11

Ovaj Sporazum će biti ratifikovan i njegove odredbe će biti sprovedene u skladu sa ustavima zemalja potpisnica. Pravni dokument ratifikacije će biti deponovan što prije kod vlade Sjedinjenih Američkih Država, koja će obavijestiti ostale potpisnice o svakom deponovanom pravnom dokumentu ratifikacije. Sporazum će stupiti na snagu među državama koje su ga potvrdile čim većina potpisnica, uključujući Belgiju, Kanadu, Francusku, Luksemburg, Holandiju, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države, bude predala ratifikacije, a Sporazum će postati važećim za druge države na dan predaje njihovih ratifikacija.

ČLAN 12

Nakon što Sporazum bude na snazi deset godina ili u bilo koje doba

poslije, strane će, ako bilo koja od njih tako zahtijeva, razmotriti i preispitati ciljeve Sporazuma, uzimajući u obzir činjenice koje utiču na mir i sigurnost sjevernoatlantskog područja, obuhvatajući razvoj opštih kao i regionalnih sporazuma o očuvanju međunarodnog mira i sigurnosti prema Povelji Ujedinjenih nacija.

ČLAN 13

Nakon što Sporazum bude na snazi dvadeset godina, svaka strana može iz njega istupiti godinu dana nakon što je predala izjavu o istupanju Vladi Sjedinjenih Američkih Država, koja će obavijestiti vlade drugih potpisnica o podnošenju svake takve izjave.

ČLAN 14

Ovaj Sporazum, čiji su engleski i francuski tekstovi autentični, bit će deponovan u arhivi Vlade Sjedinjenih Američkih Država. Propisno ovjerene kopije, ta će vlada predati vladama drugih potpisnica.

PRILOG C:

STRATEGIJA NACIONALNE BEZBJEDNOSTI CRNE GORE

Na osnovu člana 82 tačka 6 Ustava Crne Gore, Skupština Crne Gore 23. saziva, na petoj sjednici drugog redovnog zasijedanja u 2008. godini, dana 27. novembra 2008. godine, donijela je:

STRATEGIJU NACIONALNE BEZBJEDNOSTI (Sl. list Crne Gore, br. 75/08 od 08.12.2008)

UVOD

Strategija nacionalne bezbjednosti Crne Gore (u daljem tekstu Strategija) predstavlja strateški dokument kojim se definišu razvoj i funkcionisanje sistema nacionalne bezbjednosti Crne Gore i izraz je njenog opredjeljenja da bude dio regionalnih i međunarodnih (UN, NATO, EU i OEBS) sistema bezbjednosti.

Strategijom se, na osnovu utvrđenih nacionalnih interesa, bezbjednosnih izazova, rizika i prijetnji određuju bezbjednosni ciljevi, moguće reagovanje države Crne Gore, sistem nacionalne bezbjednosti i potrebni

resursi.

Strategijom se potvrđuje državno opredjeljenje Crne Gore da preduzme sve neophodne aktivnosti kako bi ispunila uslove za integraciju u evropske, evroatlantske i druge međunarodne bezbjednosne strukture. U tom kontekstu, strateški cilj Crne Gore je da, u najkraćem mogućem roku, postane punopravni član NATO-a i EU. Imajući u vidu taj cilj, Crna Gora je postala član Programa NATO-a „Partnerstvo za mir” i potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU.

Strategija predstavlja osnovu za suštinsku reformu sektora nacionalne bezbjednosti, kao i za normativno prilagođavanje i dalji razvoj sistema nacionalne bezbjednosti.

Strategija je dokument koji služi kao osnova reforme sektora bezbjednosti i odbrane u Crnoj Gori i može se mijenjati i prilagođavati u mjeri inoviranja i unaprjeđenja sistema bezbjednosti.

1. STRATEŠKI CILJ

Strateški cilj Crne Gore je izgradnja integrisanog, funkcionalnog i efikasnog bezbjednosnog sistema koji omogućava prevenciju, upravljanje i rješavanje eventualnih kriza, konflikata i sporova, bez obzira na njihov nivo i karakter, a u skladu s međunarodnim standardima i principima.

Realizacijom navedenog cilja stvara se povoljan ambijent za efikasnu zaštitu i odbranu vitalnih državnih i društvenih vrijednosti i interesa definisanih Ustavom Crne Gore.

2. BEZBJEDNOSNI INTERESI I CILJEVI CRNE GORE

Crna Gora je usredsređena na ostvarivanje državnih interesa i bezbjednosnih ciljeva zasnovanih na principima razvijene demokratije, pravne države, tržišne ekonomije i orijentacije prema evroatlantskim i evropskim integracijama, poštujući međunarodno pravo i međunarodno prihvaćena načela o mirnom rješavanju sporova. Ako to bude neophodno, Crna Gora će upotrijebiti sve raspoložive sposobnosti i resurse da zaštiti svoje nacionalne interese.

Nacionalni interesi predstavljaju najvažnije potrebe Crne Gore i njenih građana. Proizilaze iz najviših vrijednosti Crne Gore utvrđenih Ustavom, a to su: sloboda, jednakost, nacionalna i rodna ravnopravnost,

stabilnost društva, socijalna pravda, ljudska prava, imovinska sigurnost, očuvanje prirode i životne sredine, vladavina prava i demokratija. Mirno i stabilno okruženje, zaštita života i imovine građana, razvoj demokratije predstavljaju važne nacionalne interese.

Spoljna i bezbjednosna politika Crne Gore je posebno usmjerena na razvijanje dobrih odnosa sa susjedima i jačanje regionalne saradnje u cilju uspostavljanja povjerenja i promovisanja mira u Jugoistočnoj Evropi, kao i članstva u međunarodnim i regionalnim organizacijama.

Crna Gora smatra da male države mogu najbolje osigurati i rješavati sopstvenu bezbjednost pristupanjem sistemu kolektivne bezbjednosti.

Crna Gora aktivno učestvuje i doprinosi stabilnosti i bezbjednosti u regionu i evroatlantskoj zajednici aktivnim angažovanjem u regionalnim inicijativama i procesima, bilateralnom i multilateralnom saradnjom s partnerima i saveznicima.

Polazeći od ekonomskog i napretka u sveukupnim već preduzetim reformama i integrativnim procesima, Crna Gora želi da uspostavi kvalitativno nove odnose sa NATO-om, koji treba da ojačaju našu ulogu i odgovornost u stabilnosti i bezbjednosti evroatlantskog prostora. Proširenjem Sjevernoatlantske alijanse na region Zapadnog Balkana ojačaće se i dalje izgraditi područje vladavine zajedničkih vrijednosti koje dijeli NATO (demokratije, pravne države i ljudskih i manjinskih prava). Ovim će se, takođe, dodatno stabilizovati i ujediniti region koji dijeli zajedničke ciljeve i integrativne procese.

S obzirom na to da je proces učlanjivanja u EU strateški prioritet Crne Gore, harmonizacija sa zajedničkom spoljnom i bezbjednosnom politikom Evropske unije, kao i evropskom bezbjednosnom i odbrambenom politikom, kao njenim integralnim dijelom, činiće okosnicu razvoja našeg postavljanja prema regionalnim, evropskim i svjetskim pitanjima.

Regionalna saradnja i odnosi sa susjedima su od ključnog značaja za ostvarivanje stabilnosti i bezbjednosti, kako cijelog regiona tako i same Crne Gore, ali su i preduslov za napredak u evroatlantskim i evropskim integracijama. Uključivanjem u punopravno članstvo regionalnih bezbjednosnih inicijativa Crna Gora će dodatno osnažiti mehanizme bezbjednosno-političke saradnje.

Crna Gora sa svim svojim susjedima razvija dobre odnose i komunikaciju, uz uzajamno poštovanje i stalnu izgradnju političkih, ekonomskih i kulturnih kontakata i saradnje, te posebno povezivanja i koopearaci-

cije na bezbjednosnom polju. Prepoznajući da je razvoj svih ovih odnosa od izuzetnog značaja za bezbjednost i stabilizaciju regiona, Crna Gora može računati na sigurno mjesto u stabilnom regionu i dinamiziranje učlanjenja u evroatlantsku i evropsku integraciju.

Učlanjivanjem i aktivnim učestvovanjem u radu međunarodnih organizacija – Ujedinjenih nacija, Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju, Savjetu Evrope i drugima, Crna Gora ostvaruje prioritete i ciljeve bezbjednosne i spoljne politike. Posebnim angažmanom u UN-u i OEBS-u na izgradnji i aktivnim učešćem u kolektivnoj bezbjednosti, Crna Gora će dodatno afirmisati svoju poziciju kad su u pitanju oblasti kao što su: učešće u međunarodnim mirovnim i humanitarnim operacijama i misijama, neproliferaciji oružja, kontrola naoružanja, kao i oružja za masovno uništenje i u nizu drugih aktivnosti od značaja za promociju međunarodne uloge Crne Gore u okviru ovih organizacija.

Bezbjednosni interesi i ciljevi Crne Gore su:

- 1) odbrana suvereniteta, nezavisnosti i teritorijalnog integriteta Crne Gore,
- 2) zaštita života i imovine građana i ekonomskih dobara,
- 3) razvoj odbrambenih kapaciteta,
- 4) integracija u NATO i Evropsku uniju,
- 5) promovisanje politike dobrosusjedskih odnosa i saradnje na regionalnom i globalnom nivou,
- 6) jačanje demokratije, pravne države, puna zaštita ljudskih i manjinskih prava,
- 7) puna pravna uređenost na području nacionalne bezbjednosti u skladu sa ustavnim odredbama, normama međunarodnog prava i međunarodnim obavezama koje je prihvatila Crna Gora,
- 8) jačanje samostalnosti, nezavisnosti i efikasnosti pravosuđa, dostupnosti pravosudnih organa i javnog povjerenja u pravosuđe,
- 9) jačanje kapaciteta Crne Gore za borbu protiv terorizma, organizovanog kriminala i korupcije, jačanje bezbjednosti granica,
- 10) jačanje procesa transparentnosti sektora odbrane i civilne kontrole oružanih snaga,
- 11) jačanje kapaciteta i institucija odgovornih za upravljanje u vanrednim situacijama izazvanih prirodnim, tehničko-tehnološkim, biološkim, hemijskim, nuklearnim, radiološkim i drugim nesrećama,
- 12) doprinos stabilnosti i svjetskom miru, putem iskazivanja međunarodne solidarnosti, aktivnog učešća u borbi protiv terorizma i neprolife-

raciji oružja za masovno uništenje, razminiranja, humanitarnim i mirovnim operacijama i mogućnost korišćenja njenog kopnenog, vazdušnog i morskog prostora za podršku misijama koje preduzimaju UN, NATO, EU i OEBS,

13) podsticanje održivog ekonomskog razvoja kroz rastuće ekonomske slobode i jačanje uloge preduzetništva,

14) poboljšanje životnog standarda građana ponudom kvalitetnijih javnih usluga, kroz efikasne sisteme obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite,

15) podsticanje istraživanja, razvoja i korišćenja novih tehnologija,

16) obezbjeđenje uslova za zaštitu tradicije, kulture, jezika, nacionalnog identiteta i običaja,

17) obezbjeđenje zaštite informacionih resursa Crne Gore od neautorizovanog pristupa ili modifikacije informacija u skladištenju, obradi ili prenosu, uključujući mjere detekcije, dokumentovanja i otklanjanja prijetnji,

18) očuvanje i zaštita prirode, zdrave životne sredine i promocija održivog razvoja.

3. IZAZOVI, RIZICI I PRIJETNJE PO BEZBJEDNOST CRNE GORE

Crna Gora pripada i balkanskom i mediteranskom podneblju i dio je regiona koji su u prethodnom periodu zahvatile dinamične promjene.

Aktuelnu bezbjednosnu situaciju u Crnoj Gori treba posmatrati i u regionalnom kontekstu. Imajući u vidu njeno istorijsko nasljeđe i pozitivne trendove nakon obnavljanja nezavisnosti, Crna Gora ima specifično mjesto i značajnu ulogu u stabilnosti regiona.

Crna Gora dijeli strateški pristup izazovima, rizicima i prijetnjama po nacionalnu bezbjednost koji su definisani strateškim dokumentima NATO-a.

Spektar izazova, rizika i prijetnji je širok. Karakterišu ga brze promjene, nepredvidivost, složenost i umanjenje značaja geografskog rastojanja.

Region je još uvijek opterećen događajima iz prošlosti i neriješenim problemima što može prouzrokovati nestabilnost na manjim područjima.

Kao posljedica smanjenja vojnih efekativa u regionu, integracije ze-

malja u NATO i EU i razvijanja politike povjerenja, saradnje i partnerstva, opasnost od vojne prijetnje Crnoj Gori danas je značajno smanjena, ali se u budućnosti ne može isključiti.

S obzirom na položaj Crne Gore, na bezbjednost mogu negativno uticati krize u neposrednom okruženju, ali i u širem području, naročito u području koje obuhvata Bliski istok, Kavkaz i sjevernu Afriku. Na navedenim prostorima, koji su destabilizovani krizama, sukobima, demografskim rastom i smanjivanjem strateških resursa (voda, energija), sve je izraženije ispoljavanje transnacionalnih prijetnji i prenošenje kriza prema evropskom kontinentu.

Intenziviranje transnacionalnih rizika i prijetnji u regionu i šire, a prije svega međunarodni terorizam i organizovani kriminal mogu negativno uticati na nacionalnu bezbjednost Crne Gore. Međunarodni terorizam i organizovani kriminal predstavljaju ozbiljnu prijetnju međunarodnom miru i bezbjednosti. Ove pojave, bez obzira na to je li njihov izvor u neposrednom okruženju ili van njega, realni su bezbjednosni rizici i prijetnje za Crnu Goru.

Organizovani kriminal i posljedice koje on donosi (destabilizacija državnih institucija, narušavanje pravnog poretka, narušavanje ekonomskog sistema i korupcija) predstavljaju bezbjednosni rizik za Crnu Goru.

Bezbjednosni rizici i prijetnja Crnoj Gori takođe su: krijumčarenje opojnih droga, oružja, ilegalne migracije, trgovina ljudima i proliferacija oružja za masovno uništenje.

Posljedice procesa globalizacije kao i problemi tranzicije: rastuća globalna razlika između bogatih i siromašnih zemalja, sa političkim posljedicama, te neravnopravnosti, kao i ekonomski i socijalni problemi, mogu negativno uticati i na ekonomske interese i razvoj Crne Gore.

Prirodne, tehničko-tehnološke, hemijske, biološke, nuklearne i radiološke katastrofe, epidemije, kao i posljedice terorizma mogu stvoriti rizike i prijetnje po bezbjednost Crne Gore.

Višak zastarjelog naoružanja i municije predstavlja značajan bezbjednosni rizik za Crnu Goru.

Ekološke prijetnje svjetskoj bezbjednosti proizilaze iz niza problema kao što su: globalno zagrijavanje, količina emisije štetnih gasova, uništavanje ozona, smanjenje plodnih poljoprivrednih površina i rezervi pijaće vode. Navedeni problemi mogu narušiti stabilnost i bezbjednost pojedinih dijelova svijeta, a takvi poremećaji se mogu odraziti i na globalnu bezbjednost, pa tako i bezbjednost Crne Gore.

Crna Gora, povećanjem korišćenja informatičkih tehnologija, postaje ugrožena u području informatičke bezbjednosti. Saobraćajna infrastruktura, telekomunikaciona mreža, zdravstveni i socijalni sistem, finansijski sistem i snabdijevanje su samo neka od područja čije se funkcionisanje može ograničiti ili potpuno paralisati djelovanjem kompjuterskog kriminala.

4. REAGOVANJE DRŽAVE NA BEZBJEDNOSNE IZAZOVE, RIZIKE I PRIJETNJE

Crna Gora ostvaruje ciljeve svoje bezbjednosne politike primjenom strategije saradnje na nacionalnom i međunarodnom planu.

Na nacionalnom planu, sveobuhvatna i fleksibilna bezbjednosna saradnja sastoji se iz dodjeljivanja specifičnih zadataka i odgovarajućih resursa različitim subjektima koji doprinose bezbjednosti na različitim nivoima, uz međusobno koordinisanu saradnju u njihovom raspoređivanju u okviru integrisanog sistema. Sveobuhvatna saradnja zahtijeva aktiviranje i saradnju različitih organa na različitim nivoima (državnih, opštinskih i drugih). Fleksibilnom saradnjom obezbjeđuje se primjena najpovoljnijih kombinacija mjera i resursa na osnovu stvarnih potreba.

Međunarodna bezbjednosna saradnja treba da se sastoji iz preventivnog, a po potrebi i reaktivnog angažovanja. Koordiniranom multilateralom saradnjom Crna Gora će doprinositi upravljanju krizama, stabilizaciji regiona od tenzija i opštem međusobnom jačanju bezbjednosnih mjera. Crna Gora će, takođe, imati za cilj jačanje odnosa s drugim državama i međunarodnim organizacijama, prvenstveno u cilju očuvanja sopstvene bezbjednosti i radi stvaranja sistema odgovarajućih sporazuma o zajedničkoj bezbjednosti i odbrani.

Saradnja na unutrašnjem i međunarodnom planu pretpostavlja stalne i intenzivne aktivnosti na modernizovanju i funkcionalnosti resursa Crne Gore.

Crna Gora će preduzimati sve neophodne mjere u cilju redukovanja rizika i zaštite države, njenih institucija i stanovništva od prijetnji po bezbjednost, uspostavljanjem efikasnog sistema bezbjednosti i stvaranjem povjerenja i partnerstva s drugim zemljama i međunarodnim organizacijama.

4.1. Stanja nacionalne bezbjednosti

U zavisnosti od stepena opasnosti po nacionalnu bezbjednost, bezbjednosno stanje u Crnoj Gori može biti: redovno, vanredno i ratno.

Redovno stanje predstavlja okolnost u kojoj ne postoje značajne realne prijetnje po nacionalnu bezbjednost i u kojoj strukture državne vlasti i građani mogu nesmetano raditi i obavljati svoje redovne zadatke.

Vanredno stanje predstavlja situaciju u kojoj je stepen opasnosti po nacionalnu bezbjednost realno procijenjen kao izuzetno visok i kada je potrebno preduzeti posebne mjere za bezbjednost države. U vanrednom stanju normalno funkcionisanje državnih struktura je ozbiljno i u potpunosti ugroženo.

Ratno stanje predstavlja situacije kada je Crna Gora u neposrednoj ratnoj opasnosti, kada joj je objavljen rat ili je napadnuta.

Utvrđivanje stepena opasnosti za svako od ovih stanja, relevantni pokazatelji, mjere koje treba preduzeti u svakom od ovih slučajeva i drugi relevantni detalji regulišu se zakonom.

4.2. Misije

Crna Gora je spremna da odgovori na rizike i prijetnje po nacionalnu i međunarodnu bezbjednost, izvršavajući sljedeće četiri misije:

4.2.1. Odbrana: Crna Gora razvija i održava svoju sposobnost da zaštiti i odbrani svoj suverenitet, granice, teritoriju, vazdušni prostor, morski prostor i stanovništvo od prijetnji i korišćenja sile strateških razmjera. Sposobnost zaštite i odbrane podrazumijeva: održavanje kredibilnog odbrambenog kapaciteta; efikasan i fleksibilan sistem unutrašnje bezbjednosti; visoke standarde opremanja i obuke; stepen spremnosti koji se može prilagođavati razvoju situacije i interoperabilne snage, sposobne da zajednički djeluju sa snagama drugih država.

4.2.2. Održavanje i unapređivanje unutrašnje bezbjednosti, zaštitom ustavnog poretka, demokratskog političkog sistema, ljudskih prava i osnovnih sloboda i drugih ustavno-pravno obezbjeđenih vrijednosti, te sa održavanjem unutrašnje stabilnosti. Za uspješno održavanje unutrašnje bezbjednosti Crne Gore od posebnog značaja su bezbjednost i zaštita granica koja se ostvaruje sistemom integrisanog upravljanja granicama i saradnjom sa drugim zemljama, a doprinosi efikasnijoj borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala.

4.2.3. Upravljanje vanrednim situacijama izazvanim prirodnim katastrofama, ekološkim, tehničko-tehnološkim, hemijskim, biološkim, nuklearnim i radiološkim katastrofama, epidemijama, kao i posljedicama terorizma i drugih hazarda koji mogu stvoriti rizike i prijetnje po bezbjednost Crne Gore i regiona. Učestvovaće u pružanju pomoći na međunarodnom planu u slučaju prirodnih, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća ugroženim.

4.2.4. Učešće u međunarodnim mirovnim i humanitarnim operacijama pod vođstvom UN-a, NATO-a i EU: Crna Gora je odlučna da pruži doprinos izgradnji i očuvanju mira na regionalnom i globalnom nivou. Pri donošenju odluka o učešću u međunarodnim mirovnim i humanitarnim operacijama vodiće se računa o međunarodnopravnoj osnovi mandata, integracionim ciljevima Crne Gore, raspoloživim resursima, lokaciji kriznog žarišta i uticaju na nacionalnu bezbjednost.

5. SISTEM NACIONALNE BEZBJEDNOSTI

Sistem nacionalne bezbjednosti čini funkcionalno jedinstvo svih elemenata države radi obezbjeđenja zaštite nacionalnih interesa i vrijednosti Crne Gore.

Crna Gora daje poseban značaj ulozi civilnog društva, civilno-vojnoj i civilno-policijskoj saradnji u oblasti bezbjednosti, kao i razvoju civilnog sektora i institucija sistema nacionalne bezbjednosti.

Crna Gora razvija funkcionalno integrisani sistem nacionalne bezbjednosti, kojim se obezbjeđuje:

- 1) efikasno funkcionisanje elemenata sistema u svim uslovima radi obezbjeđenja zaštite interesa i vrijednosti Crne Gore;
- 2) interoperabilnost elemenata sistema nacionalne bezbjednosti i racionalna upotreba resursa;
- 3) koordinacija i efikasno upravljanje sistemom nacionalne bezbjednosti;
- 4) ravnomjeran razvoj svih elemenata sistema;
- 5) transparentan rad svih elemenata sistema;
- 6) potrebna kadrovska stručnost i sposobnost države da preventivno djeluje na izazove, rizike i prijetnje po bezbjednost i da na njih adekvatno odgovori;
- 7) doprinos regionalnoj i globalnoj bezbjednosti.

Sistem nacionalne bezbjednosti je pod demokratskom i civilnim kontrolom.

5.1. Struktura sistema nacionalne bezbjednosti

Strukturu sistema nacionalne bezbjednosti čine institucije i organi države koji upravljaju, planiraju, organizuju, usklađuju i ostvaruju mjere i aktivnosti u sistemu bezbjednosti.

Osnovni elementi sistema nacionalne bezbjednosti su: Skupština Crne Gore, predsjednik Crne Gore, Vlada Crne Gore, Savjet za odbranu i bezbjednost, snage bezbjednosti, snage za djelovanje u vanrednim situacijama, Agencija za nacionalnu bezbjednost i tužilaštvo i sudovi.

Snage bezbjednosti su Vojska i Policija. Njihova upotreba reguliše se zakonom.

Snage bezbjednosti su pod parlamentarnim i demokratskim nadzorom i civilnom kontrolom.

Vojska je nosilac odbrane i predstavlja oružanu silu koja brani nezavisnost, suverenost i državnu teritoriju Crne Gore, doprinosi izgradnji i očuvanju međunarodnog mira u skladu sa principima međunarodnog prava o upotrebi sile. Vojska pomaže civilnim vlastima prilikom prirodnih ili vještački izazvanih katastrofa, i može se angažovati kao podrška policiji u borbi protiv terorizma.

Policija obezbjeđuje opštu, ličnu i imovinsku sigurnost i zaštitu građana. Policija je nosilac unutrašnje bezbjednosti, obavlja poslove koji se odnose na sprječavanje i suzbijanje svih oblika kriminala, posebno organizovanog, i korupcije, zaštitu ljudskih prava, nadzor i kontrolu državne granice, obezbjeđivanje javnog reda i mira, bezbjednost građana i bezbjednosti saobraćaja i pomaže civilnim vlastima prilikom prirodnih ili vještački izazvanih katastrofa. Nosilac je borbe protiv terorizma, proliferacije oružja za masovno uništavanje, korupcije i droge.

Snage za djelovanje u vanrednim situacijama organizovane su kao dio integrisanog odgovora na vanredne situacije izazvane prirodnim, ekološkim, tehničko-tehnološkim, hemijskim, biološkim, nuklearnim i radiološkim katastrofama i drugim nesrećama, kao i posljedicama terorizma i drugih hazarda koji mogu stvoriti rizike i prijetnje po bezbjednost Crne Gore i regiona. Nosilac upravljanja u vanrednim situacijama (upravljanje hazardima, zaštitom i spasavanjem i sanacijom posledica u vanrednim situacijama) jeste ministarstvo nadležno za unutrašnje poslove.

Agencija za nacionalnu bezbjednost, kao dio integrisanog sistema bezbjednosti, u saradnji sa državnim organima, ministarstvima i organima uprave, u skladu sa bezbjednosnim standardima, na osnovu Ustava i zakona, vrši poslove nacionalne bezbjednosti koji se odnose na zaštitu Ustavom utvrđenog poretka, bezbjednost i teritorijalni integritet Crne Gore, Ustavom utvrđena ljudska prava i slobode, kao i druge poslove od interesa za nacionalnu bezbjednost Crne Gore.

Državno tužilaštvo je jedinstven i samostalan državni organ koji vrši poslove gonjenja učinilaca krivičnih djela i drugih kažnjivih djela koja se gone po službenoj dužnosti. Poslove Državnog tužilaštva vrši državni tužilac. U nadležnosti Specijalnog tužioca su krivična djela organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina.

Sudovi su samostalni i nezavisni. Sud sudi na osnovu Ustava, zakona i potvrđenih i objavljenih međunarodnih ugovora. Zabranjeno je osni-
vanje prijetih i vanrednih sudova.

Vrhovni sud je najviši sud u Crnoj Gori.

Vrhovni sud obezbjeđuje jedinstvenu primjenu zakona od strane sudova. Svako ima pravo na pravično i javno suđenje u razumnom roku pred nezavisnim, nepristrasnim i zakonom ustanovljenim sudom. Bez efikasnog pravosudnog sistema nemoguće je ostvariti interese i ciljeve Crne Gore na području nacionalne bezbjednosti.

Ostali elementi sistema nacionalne bezbjednosti su: građani, dobrovoljna udruženja građana, privredna društva, agencije za privatno obezbjeđenje objekata, lokalna samouprava, ustanove i organizacije od značaja za bezbjednost i odbranu. Oni svoje bezbjednosne i odbrambene zadatke izvršavaju na osnovu Ustava i zakona.

Elementi sistema nacionalne bezbjednosti, osim izvršavanja osnovne misije, podržavaju i druge elemente prilikom vršenja misija, kada je to potrebno.

5.2. Upravljanje sistemom nacionalne bezbjednosti

Upravljanje sistemom nacionalne bezbjednosti se uređuje Ustavom Crne Gore, zakonima iz ove oblasti i podzakonskim aktima za njihovu implementaciju.

Integrisano upravljanje sistemom bezbjednosti obezbjeđuje koordinaciju i saradnju različitih organizacija i institucija koje obavljaju zajedničke i kombinovane civilne, policijske i vojne dužnosti na nivou države ili lokalne samouprave u situacijama redovnog, vanrednog i ratnog sta-

nja.

Upravljanje sistemom nacionalne bezbjednosti ostvaruju: Skupština Crne Gore, predsjednik Crne Gore, Vlada Crne Gore i Savjet za odbranu i bezbjednost.

Skupština Crne Gore donosi zakone; donosi Strategiju nacionalne bezbjednosti i Strategiju odbrane; proglašava ratno i vanredno stanje; odlučuje o upotrebi snaga u međunarodnim misijama, vrši nadzor nad Vojskom i bezbjednosnim službama. Ona je odgovorna za obezbjeđenje zakonskih pretpostavki za funkcionisanje sektora bezbjednosti i odbrane.

Predsjednik Crne Gore predsjedava Savjetom za odbranu i bezbjednost, komanduje Vojskom na osnovu odluka Savjeta za odbranu i bezbjednost i odlučuje o njenoj upotrebi, u skladu sa zakonom.

Vlada Crne Gore vodi nacionalnu bezbjednosnu politiku:

- 1) predlaganjem Strategije nacionalne bezbjednosti, Strategije odbrane i zakona iz ove oblasti;
- 2) realizacijom Strategije nacionalne bezbjednosti;
- 3) praćenjem stanja nacionalne bezbjednosti;
- 4) donošenjem uredbe sa zakonskom snagom za vrijeme vanrednog ili ratnog stanja, ako Skupština Crne Gore nije u mogućnosti da se sastane;
- 5) utvrđivanjem organizacije rada organa državne uprave u slučaju vanrednog ili ratnog stanja;
- 6) zaključivanjem i staranjem o sprovođenju međunarodnih ugovora i sporazuma iz oblasti nacionalne bezbjednosti i kompatibilnosti nacionalnih zakona s međunarodnim dokumentima;
- 7) obezbjeđenjem materijalnih i finansijskih sredstava za potrebe sistema nacionalne bezbjednosti i potrebnog nivoa operativne i borbene sposobnosti snaga bezbjednosti.

Savjet za odbranu i bezbjednost donosi odluke o komandovanju Vojskom Crne Gore; analizira i ocjenjuje bezbjednosnu situaciju u Crnoj Gori i donosi odluke za preduzimanje odgovarajućih mjera; predlaže Skupštini proglašenje ratnog i vanrednog stanja; predlaže upotrebu Vojske u međunarodnim snagama.

Savjet za odbranu i bezbjednost Crne Gore čine: predsjednik Crne Gore, predsjednik Skupštine i predsjednik Vlade.

5.3. Resursi

Na efikasno funkcionisanje sistema nacionalne bezbjednosti znatno

utiče adekvatna iskorišćenost resursa sistema nacionalne bezbjednosti, koja može pomoći da se uspješno odgovori na bezbjednosne izazove, rizike i prijetnje.

Osnovni resursi sistema nacionalne bezbjednosti su ljudski i materijalni.

Ljudski resursi predstavljaju osnov za izgradnju sistema nacionalne bezbjednosti. Obim i dostupnost ljudskih resursa uslovljeni su demografskim i drugim faktorima.

Posebno treba imati u vidu da novi bezbjednosni izazovi, rizici i prijetnje zahtijevaju nove sposobnosti i savremenu obuku. Razvoj i obuka kadrova je ključna oblast za izgradnju uspješnog sistema bezbjednosti Crne Gore. U tom smislu neophodno je, prije svega koristeći mehanizme međunarodne saradnje, značajno unaprijediti kvalitet civilnog, vojnog i policijskog osoblja, a posebno školovati specijaliste za korišćenje i razmjenu informacija, upotrebu savremene tehnologije i zaštitu informacionih sistema od kompjuterskog terorizma.

Materijalni resursi obuhvataju prirodne, privredne, finansijske, energetske, informacione i ostale potencijale Crne Gore koji se angažuju za bezbjednosno-odbrambene potrebe.

Finansijska sredstva za funkcionisanje i reformu bezbjedonosno-odbrambenog sistema obezbjeđuju se Zakonom o budžetu Crne Gore.

Budžetska sredstva za bezbjednosno-odbrambene potrebe planiraju se i koriste na transparentan način, koji je kompatibilan standardima i kriterijumima UN-a, EU i preporukama NATO-a i u okviru finansijskih mogućnosti države Crne Gore.

Crna Gora je opredjeljena da raspoložive resurse koristi na racionalan način i da ih, u cilju efikasnijeg razvoja i funkcionisanja sistema nacionalne bezbjednosti, integriše kada je god to opravdano i moguće.

Angažovanje ljudskih i materijalnih resursa i nadzor nad njihovim korišćenjem, u sistemu nacionalne bezbjednosti, uređuju se zakonom.

6. ZAVRŠNE ODREDBE

Strategija nacionalne bezbjednosti polazi od realnog bezbjednosnog stanja i predstavlja okvir za izgradnju i funkcionisanje integrisanog sistema nacionalne bezbjednosti.

Strategija je osnova za izgradnju sistema bezbjednosti Crne Gore, definisanje bezbjednosne politike i izradu strateških i normativnih i

drugih dokumenata u oblasti funkcionisanja i razvoja sistema bezbjednosti i odbrane.

Svi dokumenti koji uređuju nacionalnu bezbjednost Crne Gore moraju biti usaglašeni sa Strategijom.

Strategija je dokument podložen promjenama u zavisnosti od bezbjednosnog okruženja, interesa, ekonomskih mogućnosti i promjene drugih činilaca koji je određuju.

SU-SK Broj 01-869/18

Podgorica, 27. novembra 2008. godine

SKUPŠTINA CRNE GORE

PREDSJEDNIK

Ranko Krivokapić

PRILOG D: SPISAK DRŽAVA ČLANICA NATO-A, EU I PZM-A

a) Države članice NATO-a

1.		Albania	
2.		Belgium	
3.		Bulgaria	
4.		Canada	
5.		Croatia	
6.		Czech Rep	
7.		Denmark	
8.		Estonia	
9.		France	
10.		Germany	
11.		Greece	
12.		Hungary	
13.		Iceland	
14.		Italy	
15.		Latvia	
16.		Lithuania	
17.		Luxembourg	
18.		Netherlands	
19.		Norway	
20.		Poland	
21.		Portugal	
22.		Romania	
23.		Slovakia	
24.		Slovenia	
25.		Spain	
26.		Turkey	
27.		United Kingdom	
28.		United States	

Države koje su članice EU, a nijesu članice NATO-a:

1) Austrija, 2) Kipar, 3) Finska, 4) Irska, 5) Malta, 6) Švedska

Države koje su članice NATO-a, a nijesu članice EU:

1) Albanija, 2) Kanada, 3) Hrvatska, 4) Island, 5) Norveška, 6) Turska, 7) SAD

b) Države članice Evropske unije – EU

1.			Austria	PzM	Neutral
2.			Belgium	NATO	
3.			Bulgaria	NATO	
4.			Cyprus		
5.			Czech Rep	NATO	
6.			Denmark	NATO	
7.			Estonia	NATO	
8.			Finland	PzM	Neutral
9.			France	NATO	
10.			Germany	NATO	
11.			Greece	NATO	
12.			Hungary	NATO	
13.			Ireland	PzM	Neutral
14.			Italy	NATO	
15.			Latvia	NATO	
16.			Lithuania	NATO	
17.			Luxembourg	NATO	
18.			Malta	PzM	Neutral
19.			Netherlands	NATO	
20.			Poland	NATO	
21.			Portugal	NATO	
22.			Romania	NATO	
23.			Slovakia	NATO	
24.			Slovenia	NATO	
25.			Spain	NATO	
26.			Sweden	PzM	Neutral
27.			United Kingdom	NATO	

c) Države članice Partnerstva za mir – PzM

1.		Armenia		
2.		Austria		Neutral
3.		Azerbaijan		
4.		Belarus		
5.		Bosnia and Herzegovina		
6.		Finland		Neutral
7.		the former Yugoslav Republic of Macedonia		
8.		Georgia		
9.		Ireland		Neutral
10.		Kazakhstan		
11.		Kyrgyz Republic		
12.		Malta		Neutral
13.		The Republic of Moldova		
14.		Montenegro		
15.		Russia		
16.		Serbia		
17.		Sweden		Neutral
18.		Switzerland		Neutral
19.		Tajikistan		
20.		Turkmenistan		
21.		Ukraine		
22.		Uzbekistan		

Neutralne države u PzM-u:

1.		Austria		Neutral
2.		Finland		Neutral
3.		Ireland		Neutral
4.		Malta		Neutral
5.		Sweden		Neutral
6.		Switzerland		Neutral

d) Države članice Mediteranskog dijaloga (MD), Istambulske inicijative (ICI) i NATO-ovog globalnog partnerstva

MEDITERANSKI DIJALOG

1.		Algeria	
2.		Egypt	
3.		Israel	
4.		Jordan	
5.		Mauritania	
6.		Morocco	
7.		Tunisia	

ISTAMBULSKA INICIJATIVA

1.		Kuwait	
2.		Katar	
3.		United Arab Emirates	
4.		Bahrain	

DRŽAVE NATO-ovog GLOBALNOG PARTNERSTVA

1.		Japan	
2.		Australia	
3.		South Korea	
4.		New Zealand	

LITERATURA

KNJIGE

1. Aleksandar Fatić, *Transatlantizam i raspodjela moći*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Međunarodni problemi, Beograd, 2000.
2. Andrija Savić, Bajagić Mladen, *Bezbednost sveta: od tajnosti do javnosti*, VŠUP, Beograd, 2005
3. Anton Grizold, Lidija Čehulić, *Međunarodna sigurnost i NATO u novom svjetskom poretku*, Zagreb, 2006.
4. Anton Grizold, *Međunarodna Sigurnost*, Zagreb, 1998.
5. Anton Grizold, *Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti*, Fakultet za drzbene vede, Ljubljana, 1992.
6. Anton Grizold, Siniša Tatalović, Vlatko Cvrtila, *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1999.
7. Anton Grizold, *Security and cooperation in Southeastern Europe*, Security Studies Collection, Faculty of Social Sciences, Ljubljana, 2003.
8. Anja H. Ebnoether, Ernst M. Felberbauer, Mladen Stancić, *Security Sector Reform in South East Europe – from a Necessary Remedy to a Global Concept*, Vienna and Geneva, January 2007.
9. Ashton Carter, William Perry and John Steinbrenner, *A new Concept of Cooperative Security*, The Brookings Institution Press, Washington, 1993.
10. Burry Buzan, *People, State and Fear: An Agenda for International Security in the Past Cold World Era*, Colorado, 1991.
11. Berry Buzan, C. Jones, R. Little, *The logic of Anarchy. Neorealism to Structural Realism*, New York, 1993.
12. Bisera Turković, *NATO od sigurnosnog saveza do savremenih izazova*, Centar za sigurnosne studije BiH, Sarajevo, 2006.
13. Branko Babić, Kritski Odred, „*Međunarodna mirovna misija Crnogoraca na Kritu 1897–1899*”, CID, Podgorica, 2006.
14. Charles Barry „*Combined Joint Task Forces in Theory and Practice*” in *NATO's Transformations*, ed. by. P. H. Gordon, Boston. 1994.

15. Dragan Simić, *Nauka o bezbjednosti – savremeni pristup bezbjednosti*, Službeni list SRJ I Fakultet političkih nauka, Beograd, 2002.
16. Evan Laurd, Iztok Simoniti, Anton Grizold, *Človek, Država in Vojna*, Ljubljana, 2001.
17. Francis Fukuyama, *The End of History*, National Interest, No 16, Summer, 1989.
18. G. Evans & Newnham, *Dictionary of International Relations*, London, 1975.
19. Gerge F. Kennan, „*The Sources of Soviet Conduct*”, Foreign Affairs, 25, 1947
20. Goffrey Stern, *The structure of international Society*, London, 1995.
21. H. A. Kissinger, *Nuclear Weapons and Foreign Policy*, New York, 1957.
22. H. Kissinger, *Diplomacy*, New York, 1994.
23. H. S. Truman, *The Memoirs*, Vol. 11: Years of Trial and Hope, New York, 1956.
24. Liddell Hart, *Deterrent of Defence*, London, 1960.
25. Lidija Čehulić, *Euroatlantizam*, Zagreb, 2003.
26. Lidija Čehulić, *Europska odbrana*, Politička kultura, Zagreb, 2006.
27. M. Thatcher, *The Downing Street Years*, London 1993.
28. Melvin Small & J. David Singer, „*Alliance Aggregation and the Onset of War 1815 – 1945*”, New York, 1969.
29. Milan Jazbec, *Security and Diplomacy in the Westwrn Balkans*, Ifimes, Ljubljana, 2007.
30. Miloš Šolaja, *Balkan u transatlantskoj pukotini*, Centar za međunarodne odnose, Banja Luka, 2006.
31. Montgomery, *The Memoirs*, London, 1958.
32. R. Vukadinović, V. Mileta, *Europa iza ugla*, Zagreb, 1990.
33. Radovan Vukadinović, Lidija Čehulić Vukadinović, Davor Božinović, *NATO Euroatlantska integracija*, Zagreb, 2007.
34. Radovan Vukadinović, *Europska sigurnost i suradnja*, Zagreb, 1976.
35. Radovan Vukadinović, *Hladni rat i Evropa*, Zagreb, 1983.
36. Radovan Vukadinović, Lidija Čehulić, Drago Lovrić, *NATO u međunarodnim odnosima*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb 2006.
37. Radovan Vukadinović, Lidija Čehulić, *Politika europskih integra-*

- cija*, Topical, Zagreb, 2005.
38. Radovan Vukadinović, *Od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb, 2001.
 39. Radovan Vukadinović, *Vanjska politika Sjedinjenih Američkih Država*, Politička kultura, Zagreb 2008.
 40. Radovan Vukadinović, *Posthladnoratovske tendencije međunarodnih odnosa*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2000.
 41. Radovan Vukadinović, Lidija Čehulić, Davor Božinović, *NATO euroatlantska integracija*, Topical, Zagreb 2007.
 42. Radovan Vukadinović, *Challenges to the New World Order*, Croatian International 2002.
 43. Siniša Tatalović, Anton Grizold, Vlatko Cvrtila, *Suvremene sigurnosne politike*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2008.
 44. SIPRI, Yearbook, 1993, Oxford, 1993.
 45. Tomaž Kladnik, *Slovenian Armed Forces in the Service of Slovenia*, Ljubljana, 2007.
 46. V. K. Sobakin, *Kolektivnaja bezopasnost – garancija mirnogo susedstvovanija*, prema: Radovan Vukadinović, *Međunarodni politički odnosi*, Zagreb, 1998.
 47. Vlatko Cvrtila, *Nacionalna sigurnost neutralnih država Europe – političke i geostrategijske odrednice*, doktorska disertacija, Fakultet političkih znanosti Zagreb 1999.
 48. *Webster's Encyclopedic Dictionary*, New York, 1995.
 49. Williem F. van Eekelen, Philipp H. Fluri, *Defence Institution Building*, Vienna and Geneva, September 2006.
 50. Woiciech Kostecki, *Europe After the Cold War – The Security Complex Theory*, Warsaw, 1996.
 51. Zbigniew Bzezinski, *Američki izbor – globalna dominacija ili globalno vodstvo*, Politička kultura i CID, Zagreb/Podgorica, 2004.
 52. Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, New York, 1997.
 53. Zbigniew Brzezinski, *Velika šahovska ploča*, Varaždin, 2000.

DOKUMENTI

1. Amandmani na Ustavot na Republika Makedonija, Službeni vjesnik na republika Makedonija br. 91 od 20.11.2001.godine

2. Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council („The London Declaration”), London, 6. July, 1999, NATO Handbook, Documentation, NATO Office of Information and Press, 1999.
3. Declaration on Alliance Security, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Strasbourg/ Kehl on 4 April 2009. Vidjeti: http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52838.htm?mode=pressrelease
4. Defence Capabilities Initiative launched by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council, Washington D.C., 24–25. April, 1999, NATO Handbook, Documentation, NATO Office of Information and Press
5. Dejtonski sporazum, Opšti okvirni sprazum o BiH, Aneks – IV, Ustav, 1995.
6. Deklaracija o nezavisnosti Crne Gore, Skupština RCG, 03.07.2006. <http://www.skupstina.cg.yu/index1.php?module=3&sub=2>
7. Deklaracija o pridruživanju Evropskoj uniji, Službeni list Crne Gore, br. 36/3 od 16.06.2005. godine.
8. Deklaracija sa samita NATO-a u Strazburu i Kelu 2009, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52837.htm?mode=pressrelease i šire o Samitu na: <http://www.nato.int/docu/comm/2009/0904-summit/index.html>
9. Declaration of the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council („The Bruxelles Summit Declaration), Bruxelles, 11 January 1994, NATO Handbook, Documentation Office of Information and Press, 1999.
10. Deklaration on Peace and Cooperation Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council („The Rome Declaration“), Rome, 8 November, 1991, NATO Handbook, Documentation Office of Information and Press, 1999.
11. Ekspoze mandataru za sastav Vlade Crne Gore Željka Šturanovića, Skupština Crne Gore, 10.11.2007.
12. Final Statement Meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers held at NATO Headquarters, Brus-

- sels, 04 December 2009, Press Release PR/CP (2009) 190 http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_59699.htm?mode=pressrelease
13. Final communiqué, Meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers held at NATO Headquarters, Brussels, 2–3. December 2008, tačka 20, Vidjeti: <http://www.nato.int/docu/pr/2008/p08-153e.html>
 14. Strategija nacionalne bezbjednosti Crne Gore, Sl. list Crne Gore, br. 75/08 od 08.12.2008.
 15. Strategija odbrane Crne Gore, Sl. list Crne Gore, br. 79/08 od 23.12.2008.
 16. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odbrani i Zakon o Vojsci Crne Gore, Sl. list Crne Gore, br. 88/09 od 31.12.2009.
 17. Zakon o tajnosti podataka, Sl. list Crne Gore, br. 14/08 od 29.02.2008.
 18. Izvještaj o radu Ministarstva odbrane za 2009. godinu.
 19. Izvještaj o radu Uprave policije za 2009. godinu, str. 38. Vidjeti na sajtu Uprave policije, <http://www.upravapolicije.com/crna-gora-uprava-policije-godisnji-izvjestaj>
 20. Kodeks policijske etike, Službeni list RCG, br. 1/2006 od 10.1.2006. godine
 21. Komparativna analiza ekonomsko-finansijskih parametara prednosti članstva u PzM i NATO, Zaključak Vlade Crne Gore br. 03–5249 od 12. jula 2007. godine.
 22. Krivični zakonik, Službeni list RCG, br. 70/1 od 23.12.2003. godine.
 23. Nacionalna strategija za vanredne situacije, Vlada RCG, 2006. godine.
 24. Naredba Državnog Savjeta O djelokrugu oblasnih upravitelja i uređenju oblasnih uprava, *Crnogorski zakonici od 1796 – 1916*, knjiga II, Cetinje, 1903. godine.
 25. Okvirni dokument Partnerstva za mir, Crna Gora – NATO, Brisel, 2006.
 26. Partnerstvo za mir, Okvirni dokument, Summit NATO Bruxelles, 1994.
 27. Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Upravi Policije RCG, Vlada RCG, januar 2007.
 28. Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva

- odbrane, Vlada Crne Gore, Podgorica, februar 2010. godine.
29. Prezentacioni dokument Crne Gore, NATO, Brisel, 25. april 2007.
 30. Program rada Vlade RCG za 2007. godinu, Službeni list Republike Crne Gore, br. 45/01.2007. www.vlada.cg.yu/biblioteka.php
 31. Republički popis u Crnoj Gori, 2003, Zavod za statistiku CG – MONSTAT, Saopštenje br. 44, Podgorica, 2004, <http://www.monstat.cg.yu/Popis.htm>
 32. Sjevernoatlantski sporazum, NATO Handbook – Documentation „The North Atlantic Treaty” (Treaty of Washington), NATO Office for Information and Press, 2006.
 33. Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, Narodne novine, Zagreb, broj 32/2002, tačka 2
 34. Strategija odbrane Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 33/2002, Zagreb.
 35. Strategija odbrane Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 14/09, april 2009. godine.
 36. Strateški pregled odbrane Republike Srbije, Vlada RS, 9. mart 2009. godine.
 37. The Alliance’s Strategic Concept Agree by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council, Rome, 8 November, 1991. NATO Handbook, Documentation Office of Information and Press, 1999, str. 281–299.
 38. The Alliance’s Strategic Concept approved by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council, Washington D.C., 23–24 April, 1999, NATO Handbook, Documentation, NATO Office of Information and Press, str. 406–439.
 39. Ustav Crne Gore, Službeni list Crne Gore, broj 1, godina LXIII, Podgorica, 25. oktobar 2007. <http://www.sllrcg.cg.yu/001-2007.pdf>
 40. Zaključak sa ministarskog sastanka u Briselu: <http://www.nato.int/docu/update/2008/12-december/e1203b.html>
 41. Zakon o budžetu Crne Gore, SU-SK Broj 01-1011/35, Skupština Crne Gore 27.12.2008.
 42. Zakon o upotrebi jedinica vojske Crne Gore u međunarodnim

snagama i učešću pripadnika civilne zaštite, policije i zaposlenih u organima državne uprave u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu, Sl. list CG, br. 61 od 13. oktobra 2008. godine.

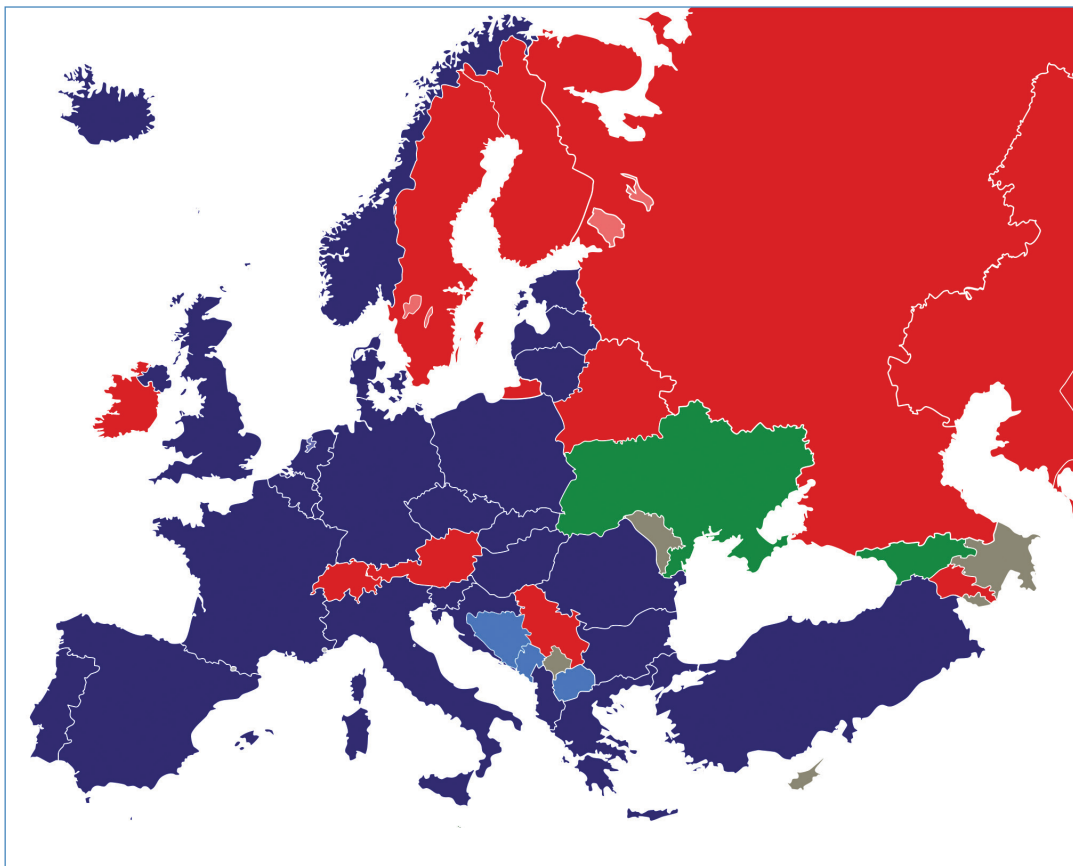
PUBLIKACIJE

1. *A statistical Yearbook of the North Atlantic Area*, New York, 1965, str. 115.
2. A. Cragg, „The CJTF concept: A key component of the Alliance's adaptation”, *NATO Review*, 14/4, jul 1996.
3. A. Moravcsik, „Preferences and power in the European Community: a liberal intergovernmentalist approach”, *Journal of Common Market Studies*, vol. 31, no. 4. 1993.
4. Analiza međunarodne komisije za Balkan, *Balkan u budućnosti Evrope. Secretariat CENTRE FOR LIBERAL STRATEGIES*, Sofia 2005, str. 25
5. Charles A.-Kupchan, Clifford A. (1995) „The Promise of Collective Security” *International Security* 20(2), 52–61.
6. David Dewit, „Common, Comprehensive and Cooperative Security”, *The Pacific Review*, Vol. 7, No. 1, 1994.
7. Đana Luša, Lidija Čehulić, „Hrvatski ulazak u NATO”, *Atlantsko vijeće Hrvatske*, Zagreb, 2008.
8. Gereth Evans, „Cooperative Security and Intra-State Conflict”, *Foreign Policy*, No. 96, 1994.
9. J.J. Mearsheimer, „The false promise of international institutions”, *International Security*, Vol. 129, No. 3, 1994/5.
10. Jaap de Hoop Scheffer, „NATO's 2004. Istanbul summit: Charting the Alliance's ongoing adaptation to 21st century risks and challenges”, *Turkish Policy Quarterly*, Summer 2004.
11. Lidija Čehulić, „Novi ekonomski odnosi u transatlantskoj zajednici”, *EU – pravni, privredni i politički aspekti*, br. 30, u: Informator br. 5029, Zagreb, 18. maja 2002.
12. *Meeting of the North Atlantic Council, Washington D.C., 24–25 April, 1999, NATO Handbook, Documentation, NATO Office of Information and Press*
13. Mehmedin Tahirović, „Euroatlantsko partnerstvo”, *Partner*, Mjesečnik o evroatlantskim integracijama odbrani i vojsci, br. 6, jul 2008.

14. Mehmedin Tahirović, „Montenegro and Partnership for Peace Program”, *Connections*, The Quarterly Journal, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, Spring 2008.
15. Mehmedin Tahirović, Magistarski rad *Civilna kontrola snaga bezbjednosti u državama nastalim raspadom SFRJ sa posebnim osvrutom na Crnu Goru*, Pravni fakultet, Podgorica, 20.10.2005.
16. *Membership Action Plan (MAP), approved by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council, Washington D.C., 23–24 April, 1999, NATO Handbook, Documentation, NATO Office of Information and Press*
17. NATO Summit in Riga, Latvia – 28–29 November 2006, NATO publications, <http://www.nato.int/docu/pub-form.htm>
18. NATO Handbook – Documentation *The North Atlantic Treaty (Treaty of Washington)*, NATO Office for Information and Press, 1999.
19. NATO Handbook 2006, *Membership Action plan – MAP*
20. NATO Handbook 2006, *Study on NATO Enlargement*
21. NATO/OTAN, Glava 10 – Održavanje mira i upravljanje krizom. *Public Diplomacy Division, 1110 Brussels, 2004. Web site:www.nato.int;/ site web:www.otan.nato.int;*
22. Novak Adžić, „Dan Vojske Crne Gore 7. Oktobar 1042. godine”, Mjesečnik *Partner*, br. I, februar 2008, str. 26.
23. Radovan Vukadinović, „Drugo posthladnoratovsko širenje NATO-a”, *Međunarodne studije*, god. II, br. 3, jesen 2002.
24. Radovan Vukadinović, „Relations Between the Big Powers: USA, Russia and China”, *Croatian International Relations Review*, Vol. VI, No. 20/21 –2000, str. 125–126.
25. SALT: Handbook, *Key Documents and Issues 1972–1979*, Washington 1979.
26. *Summit NATO in Bucharest 2008. NATO Publications*, <http://www.nato.int/docu/pub-form.htm>
27. *Summit NATO in Istanbul, NATO after Istanbul*, NATO Public Diplomacy Division, 2004, page 6. http://www.nato.int/docu/nato_after_istanbul/nato_after_istanbul_ser.pdf
28. *Summit NATO, Bruxelles, 1994.*
29. *The Atlantic Community Quarterly*, 6, Winter 1968–1969.
30. Vlasta Zekulić, „Domovinski rat nije jedina škola”, *Partner* –

INTERNET STRANICE

1. http://sr.wikipedia.org/sr-el/Kocovo_u_Memoxuja.
2. <http://www.act.nato.int/content.asp?pageid=330>
3. http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52837.htm?mode=pressrelease i šire o Samitu na:
4. <http://www.nato.int/docu/comm/2009/0904-summit/index.html>
5. <http://www.nato.int/fyrom/home.htm>
6. <http://www.nato.int/ifor/ifor.htm>
7. <http://www.nato.int/kfor/index.htm>
8. <http://www.nato.int/structur/library/library-e.html#visit>
9. <http://www.ukom.gov.si/eng/slovenia/publications/slovenia-news/8947/8972/index.text.html>
10. [http://www.vodnjan.hr/web/app/Društvo Perojskih Crnogoraca PEROJ 1657](http://www.vodnjan.hr/web/app/Društvo_Perojskih_Crnogoraca_PEROJ1657).
11. <http://www.nato-montenegro.co.me>

Legenda:

Članice NATO-a

Članice MAP-a

Obećan poziv u MAP

Članstvo u NATO-u nije cilj

Neopredjeljene

www.nato-montenegro.co.me

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

327 . 51 (1-622 NATO) (497 .16)

ТАХИРОВИЋ, Мехмедин

Crna Gora na putu u NATO / Mehmedin Tahirović - Podgorica:
Uprava za kadrove, 2010 (Podgorica: DPC). - 129 str. : ilustr. ; 24 cm
Tiraž 500. - Bilješke uz tekst . - Bibliografija: str. 121 - 129.

ISBN 978-86-85819-27-8

I. НАТО в. Сјеверноатлантски савез (НАТО) - Црна Гора -
Придруживање - Приручници

а) Сјеверноатлантски савез (НАТО) - Црна Гора - Придруживање -
Приручници

COBISS.CG-ID 15977488